

Nr 144.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om moderskapshjälp m. m.; given Stockholms slott den 12 mars 1954.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels, jämlikt § 87 regeringsformen, antaga härvid fogade förslag till lag om moderskapshjälp och

lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring

dels ock antaga härvid fogat förslag till förordning angående ändrad lydelse av 18 § förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås att kvinna, som är försäkrad jämlikt lagen om allmän sjukförsäkring, vid havandeskap och barnsbörd skall äga erhålla moderskapshjälp i form av ersättning för förlossningsutgifter och moderskapspenning. Ersättning för förlossningsutgifter skall utgå enligt samma grunder som jämlikt sjukförsäkringslagen skall tillämpas i fråga om ersättning för sjukvårdsutgifter. Moderskapspenning skall utgå i form av s. k. grundpenning — 270 kr. vid enkelbörd och 405 kr. vid flerbörd — till varje sjukförsäkrad kvinna som föder barn. Under vissa förutsättningar skall utöver grundpenningen utgivas barntillägg med 2 kr. för dag under högst 45 dagar. Kvinna, som är obligatoriskt försäkrad för tilläggs sjukpenning, d. v. s. anställd kvinna, vilkens årsinkomst av förvärvsarbete uppgår till minst 1 800 kr., skall därjämte äga erhålla moderskapspenning i form av s. k. tilläggspenning för de dagar — högst 90 — under vilka hon i samband med barnsbörden avhåller sig från förvärvsarbete. Tilläggspenningen skall utgå med samma belopp, som kvinnan äger uppbära i tilläggs sjukpenning för de första 90 dagarna av en sjukperiod, d. v. s. med lägst 1 och högst 17 kr. för dag.

Moderskapshjälpen är enligt förslaget en förmån, som utgår på grund av den obligatoriska sjukförsäkringen. I enlighet härmed föreslås, att kostnaderna för moderskapshjälpen skall fördelas mellan de försäkrade, arbetsgivarna och staten enligt de principer, som ligger till grund för sjukförsäkringslagens regler rörande finansieringen av den obligatoriska sjukförsäkringen. Arbetsgivarbidraget skall enligt förslaget utgöra 0,04 % av de anställdas löner.

Den nuvarande behovsprövade mödrahjälpen föreslås bibehållen.

Reformen föreslås träda i kraft den 1 januari 1955.

De av reformen betingade anslagsäskandena för budgetåret 1954/55 behandlas i särskild proposition.

Förslag
till
Lag
om moderskapshjälp.

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser.

1 §.

Kvinna, som är försäkrad jämlikt lagen om allmän sjukförsäkring, äger på grund av den obligatoriska försäkringen enligt nämnda lag erhålla moderskapshjälp enligt vad nedan sägs.

2 §.

Moderskapshjälp utgöres av *ersättning för förlossningsutgifter* samt *moderskapspenning*.

Ersättning för förlossningsutgifter.

3 §.

Till förlossningsutgifter hänföras utgifter för läkarvård, som är erforderlig vid förlossning annorstädes än å förlossningsanstalt, ävensom för vård å förlossningsanstalt samt för resor till och från sådan anstalt.

Med förlossningsanstalt förstås barnbördsavdelning å allmänt sjukhus ävensom annan inrättning, som Konungen förklarar skola anses som förlossningsanstalt enligt denna lag.

I fråga om ersättning för förlossningsutgifter skola bestämmelserna i 14, 15 och 17 §§ lagen om allmän sjukförsäkring äga motsvarande tillämpning.

Moderskapspenning.

4 §.

Moderskapspenning utgår i form av *grundpenning* samt under villkor som nedan sägs jämväl i form av *barntillägg* och *tilläggspenning*.

5 §.

Grundpenning utgår vid enkelbörd med tvåhundrastruttio kronor och vid flerbörd med fyrahundra fem kronor.

Av grundpenningen må den försäkrade lyfta etthundratrettiofem kronor före nedkomsten, dock tidigast å nittionde dagen före den beräknade tidpunkten därför.

Grundpenning tillkommer ej kvinna, som vid tiden för förlossningen är intagen i annat barnhem än mödrahem eller i skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller i fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt.

6 §.

Har kvinna, som äger rätt till grundpenning, tidigare minst ett hemma- varande barn under tio år, vilket är sjukvårdsförsäkrat såsom barn till henne eller hennes make, äger hon uppbära barntillägg med två kronor för dag från och med förlossningsdagen till och med den fyrtiofjärde dagen därefter, för dag från och med den tionde efter förlossningsdagen dock endast under förutsättning att hon åtnjuter vård å förlossningsanstalt eller sjukhusvård.

7 §.

Tilläggspenning utgår till kvinna, som omedelbart före nedkomsten eller den beräknade tidpunkten därför under minst tvåhundra- och trettio dagar i följd varit obligatoriskt försäkrat för tilläggsjukpenning.

Tilläggspenning utgår tidigast från och med den fyrtiofemte dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast från och med förlossningsdagen så länge kvinnan utan avbrott avhåller sig från förvärvs- arbete, dock högst för nittio dagar, med samma belopp för dag, som kvinnan äger uppbära i tilläggsjukpenning för de första nittio dagarna av en och samma sjukperiod. Från och med den tjugooåttonde dagen efter förlossningsdagen utgår tilläggspenning endast om kvinnan har eller på grund av sjukdom är förhindrad att hava barnet i sin vård.

Tilläggspenning utgår ej för tid, då kvinnan är intagen i annat barnhem än mödrahem eller i skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller i fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt eller är häktad eller eljest av annan orsak än sjukdom är tagen i förvar på det allmännas bekostnad.

8 §.

Önskar kvinna erhålla tilläggspenning för tid före förlossningsdagen, skall hon i förväg göra anmälan därom till vederbörande allmänna sjuk- kassa. Sker ej sådan anmälan, utgår tilläggspenning från och med för- lossningsdagen, där ej hinder mött för anmälan eller eljest särskilda skäl till annat föreligga.

Framställning om tilläggspenning skall avfattas skriftligen och innehålla en av kvinnan på heder och samvete avgiven försäkran, att hon under de dagar tilläggspenningen avser icke utfört förvärvsarbete samt, såvitt angår tid från och med den tjugooåttonde dagen efter förlossningsdagen, att hon haft eller på grund av sjukdom varit förhindrad att hava barnet i sin vård.

9 §.

Konungen äger från rätten till moderskapspenning helt eller delvis undan- taga arbetstagare, som på grund av lag eller författning, utfärdad av Ko-

nungen, eller bestämmelse, som beslutats av kommun, äger uppbära lön vid havandeskap eller barnsbörd.

I fråga om rätt för arbetsgivare, som utgivit lön till arbetstagare vid havandeskap eller barnsbörd, att i arbetstagarens ställe uppbära arbetstagaren tillkommande moderskapspenning skola stadgandena i 28 § andra, tredje och fjärde styckena lagen om allmän sjukförsäkring äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Grundpenning, barntillägg och tilläggspenning må skäligen nedsättas eller helt indragas, såframt kvinnan medvetet eller genom grov vårdslöshet lämnar oriktig eller vilseledande uppgift angående förhållande, som är av betydelse för rätten till moderskapshjälp. I fråga om tilläggspenning må dylik nedsättning eller indragning ock ske, därest kvinnan underlåter att, på sätt i 45 § lagen om allmän sjukförsäkring är stadgat, anmäla sådan ändring i arbetsinkomsten, som är av betydelse för sjukpenningförsäkringen.

Försäkringsavgifter, bidrag från arbetsgivare och statsbidrag.

11 §.

Vid bestämmande av sjukförsäkringsavgift, som medlem i allmän sjuk-kassa är pliktig att erlægga för den obligatoriska sjukförsäkringen, skall avgift för sjukvårdsförsäkringen avse jämväl ersättning för förlossnings-utgifter, avgift för försäkringen för grundsjukpenning avse jämväl grundpenning och barntillägg samt avgift för försäkringen för tilläggsjukpenning avse jämväl tilläggspenning.

12 §.

Arbetsgivare är skyldig att för varje kalenderår erlægga bidrag till kostnaderna för tilläggspenning med fyra hundra delar procent av den lön i penningar eller naturaförmåner, som han under året utgivit till arbetstagare anställda hos honom. I fråga om sådant bidrag skall i övrigt tillämpas vad som i 38 och 39 §§ lagen om allmän sjukförsäkring finnes stadgat om arbetsgivares bidrag till försäkringen för tilläggsjukpenning.

13 §.

Statsbidrag utgår för varje kalenderår till centralsjukkassa med nedan angivna procentuella andel av de utgifter under året, som bestritts av centralsjukkassan och till denna anslutna lokalsjukkassor, nämligen för

a) läkarvård och resor enligt 3 §	50 procent;
b) grundpenning	50 procent;
c) barntillägg	75 procent.

Konungen äger medgiva att till centralsjukkassa, för vilken med hänsyn till bebyggelse och kommunikationer särskilt stora utgifter uppkomma för ändamål, som i första stycket a) sägs, bidraget för utgifter till dylika ändamål skall utgå med mer än femtio procent av de utgifter, som bestritts av kassan och till denna anslutna lokalsjukkassor, dock med högst sjuttio procent av desamma.

Särskilda bestämmelser.

14 §.

Kvinna, som önskar utfå moderskapshjälp före förlossningen, skall på sätt den i lagen om allmän sjukförsäkring avsedda tillsynsmyndigheten föreskriver styrka att hon är havande och den sannolika dagen för nedkomsten. Då framställning göres om moderskapshjälp efter förlossningen, skall på enahanda sätt styrkas att kvinnan fött barn och dagen härför.

15 §.

Framställning om moderskapshjälp skall göras inom sex månader, beträffande ersättning för förlossningsutgifter från den dag då det belopp gulddits, för vilket ersättning begäres, i fråga om grundpenning från förlossningsdagen samt såvitt angår barntillägg och tilläggspenning från den dag ersättningen avser, allt vid äventyr att rätten förloras.

Underlåter kvinna att uppbära moderskapshjälp inom sex månader efter det sjukkassan meddelat henne att så kunnat ske, må utbetalning av moderskapshjälpen vägras.

16 §.

För utgivandet av moderskapshjälp till kvinna, som är försäkrad i såväl lokal- som centralsjukkassa, svarar lokalsjukkassan med rätt för denna att från centralsjukkassan återfå tre fjärdedelar av vad som utgivits jämlikt 3 § och hela det belopp, som utgivits jämlikt 5, 6 och 7 §§.

17 §.

Beträffande moderskapshjälp skola i övrigt bestämmelserna i 59, 89, 101—103, 105 och 106 §§ lagen om allmän sjukförsäkring äga motsvarande tillämpning.

18 §.

De närmare föreskrifter, som finnas erforderliga för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen eller efter Konungens bemyndigande av tillsynsmyndigheten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1955, då förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning skall upphöra att gälla.

Lagen äger icke tillämpning i fråga om barnsbörd, som ägt rum före lagens ikraftträdande. Vid barnsbörd, som inträffar eller beräknas inträffa inom tvåhundra och trettio dagar efter lagens ikraftträdande, skall utan hinder av vad i 7 § första stycket stadgats tilläggspenning utgivas, såframt kvinnan alltsedan lagens ikraftträdande utan avbrott varit obligatoriskt försäkrad för tilläggssjukpenning.

Vad kvinna förskottsvis uppburit i moderskapspenning enligt nyssnämnda förordning eller i moderskapshjälp enligt förordningen den 26 juni 1931 (nr 280) om erkända sjukkassor skall avräknas från grundpenning, som i anledning av barnsbörden tillkommer henne enligt denna lag.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring.**

Härigenom förordnas, att 1, 23, 56 och 106 §§ lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

1 §.

Försäkring enligt — — — penningar (sju k p e n n i n g f ö r s ä k r i n g).
Försäkringen är — — — dels frivillig.

På grund av den obligatoriska försäkringen utgives även moderskapshjälp enligt vad därom är stadgat i lagen om moderskapshjälp.

23 §.

Sjukpenning utgår — — — allmännas bekostnad.

Försäkrad, som äger rätt till grundpenning enligt lagen om moderskapshjälp, må ej uppbära grundsjukpenning för tiden från och med förlossningsdagen till och med den fyrtiofjärde dagen därefter. Tilläggsjukpenning utgår ej för dag, för vilken försäkrad äger rätt till tilläggspenning enligt nyssnämnda lag.

56 §.

För allmän — — — av tillsynsmyndigheten.
Stadgarna skola — — — skola förvaras;
5) ordningen för utbetalning av sjukhjälp;
6) antalet ombud — — — antalet styrelseledamöter.
I stadgar — — — frivilliga försäkringen.
Stadgar för — — — ersättningen utgår.

¹ Se SFS 1953: 569.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Utöver vad — — — så medgiver.

Allmän sjukkassas — — — av tillsynsmyndigheten.

106 §.

Har försäkrad — — — eftergiva återbetalningsskyldighet.

I fall, som i denna paragraf avses, må i avräkning å vad för mycket utgått innehållas skäligt belopp av försäkrad tillkommande sjukhjälp, som därefter förfaller. Har försäkrad, till vilken sjukhjälp felaktigt utbetalats, övergått till annan sjuk-kassa, må sådan avräkning ske även å den sjukhjälp, vartill han må vara berättigad från nämnda kassa.

I fall, som i denna paragraf avses, må i avräkning å vad för mycket utgått innehållas skäligt belopp av försäkrad tillkommande sjukhjälp *eller moderskapshjälp*, som därefter förfaller. Har försäkrad, till vilken sjukhjälp felaktigt utbetalats, övergått till annan sjuk-kassa, må sådan avräkning ske även å den sjukhjälp *eller moderskapshjälp*, vartill han må vara berättigad från nämnda kassa.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1955.

Förslag

till

Förordning

angående ändrad lydelse av 18 § förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Härigenom förordnas, att 18 § förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor¹ skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

18 §.

Daghjälp må icke utgivas till medlem för söndag. Ej heller må daghjälp utgivas för annan helgdag, med mindre medlemmen var arbetslös nästföregående eller efterföljande vardag, eller för dag, då han med helt eller delvis bibehållen avlöning åtnjuter ledighet från arbete, som utförts för annans räkning annorstädes än i medlemmens hem.

Daghjälp må icke utgivas till medlem för söndag. Ej heller må daghjälp utgivas för annan helgdag, med mindre medlemmen var arbetslös nästföregående eller efterföljande vardag, eller för dag, då han med helt eller delvis bibehållen avlöning åtnjuter ledighet från arbete, som utförts för annans räkning annorstädes än i medlemmens hem, *eller äger rätt till tilläggspenning enligt lagen om moderskapshjälp.*

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1955.

---

¹ Senaste lydelse se SFS 1943: 185.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 febru-
ari 1954.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Sträng, fråga om *moderskapsförsäkring m. m.* samt anför.

Vid 1953 års riksdag beslöts på grundval av propositionen nr 178 att lagen om allmän sjukförsäkring skulle träda i kraft den 1 januari 1955, dock med ett i väsentliga delar annat innehåll än som ursprungligen bestämts. Då frågan härom anmäldes i statsrådet den 13 mars 1953 erinrade jag om att de nuvarande erkända sjukförsäkringskassorna till sina medlemmar utgäve ekonomisk hjälp — kallad moderskapshjälp — vid havandeskap och barns-börd och därjämte handhade utbetalningen av s. k. moderskapspenning till andra än medlemmar i kassorna men att sjukförsäkringslagen saknade bestämmelser i detta hänseende. Jag upplyste emellertid, att socialförsäkringsutredningen¹ komme att framlägga ett förslag i ämnet samt uttalade i anslutning härtill, att med prövningen av denna fråga borde anstå till dess utredningens förslag föreläge.

Socialförsäkringsutredningen har sedermera avgivit ett betänkande rörande moderskapsförsäkring m. m. (SOU 1954: 4), vilket remissbehandlats i sedvanlig ordning.

Jag anhåller nu att få upptaga denna fråga till vidare behandling.

Gällande bestämmelser.

Moderskapshjälp och moderskapspenning.

Enligt 32 § *förordningen den 26 juni 1931 om erkända sjukförsäkringskassor* (nr 280; ändr. bl. a. nr 337/1937 och 100/1952) skall centralsjukförsäkringskassa vid barns-börd utge *m o d e r s k a p s h j ä l p* åt kvinnlig medlem, som omedel-

¹ Socialförsäkringsutredningen består av statssekreteraren i socialdepartementet Per Eckerberg, ledamoten av riksdagens första kammare E. Gust. Andersson, ledamoten av riksdagens andra kammare fru Nancy Eriksson, direktören Sven Hydén, socialekonomen Nils Kellgren, redaktören Lennart Pettersson samt ledamöterna av riksdagens andra kammare fru Ragnhild Sandström och fröken Karin Wetterström med byråchefen i riksförsäkringsanstalten Edvin Tegendal och byrådirektören därstädes Gösta Skogsberg som experter.

bart före nedkomsten varit medlem av erkänd sjukkasse under oavbrutet minst 270 dagar eller, om hon vunnit återinträde inom denna tid, omedelbart före utträdet varit medlem av sådan kassa under oavbrutet minst 270 dagar. Moderskapshjälpen utgår med ett kontant belopp av 110 kr., men centralsjukkassan äger efter medgivande av tillsynsmyndigheten — numera riksförsäkringsanstalten — utge moderskapshjälp med högre belopp; i flertalet kassar utgives f. n. 125 kr. Av hjälpen må 60 kr. utbetalas förskottsvis, om kvinnan genom intyg av läkare, barnmorska, distriktsköterska eller vid mödra- eller barnavårdscentral anställd sjuksköterska gör sannolikt, att hon befinner sig i havandeskap längre framskridet än i sjunde månaden. Om kvinnan insjuknar under tiden kring nedkomsten, lämnas moderskapshjälp oberoende av om sjukpenning utgår samtidigt.

Statsbidrag utgår med 75 kr. för varje barnbördsfall, för vilket centralsjukkassan utgivit moderskapshjälp. Bestämmelser härom finnes i *kungörelsen den 26 juni 1931 angående statsbidrag till sjukkassar* (nr 282; ändr. nr 333/1935, 341/1937, 660/1944, 766/1944, 392/1945, 134/1949 och 101/1952).

Enligt *förordningen den 11 juni 1937 om moderskapspenning* (nr 338; ändr. nr 229/1944, 765/1944 och 201/1949) skall *m o d e r s k a p s p e n n i n g* om 75 kr. utgå till kvinna, som till lindrande av kostnader i samband med barnsbörd är i behov därav och som inte är berättigad till moderskapshjälp från erkänd sjukkasse. Behov av moderskapspenning skall, där ej särskilda omständigheter föranleder till annat, anses föreligga om för kvinnan eller, såframt hon är gift och sammanlever med sin man, för makarna tillsammans vid senaste taxering till statlig inkomstskatt inte upptagits beskattningsbar inkomst om minst 4 000 kr. Är den beskattningsbara inkomsten högre, kan moderskapspenning dock beviljas, om med hänsyn till ändrade förhållanden eller eljest omständigheterna är särskilt ömmande. Moderskapspenning lämnas endast till kvinna, som författningen enligt skall vara mantalsskriven i Sverige och som är svensk medborgare; men Konungen äger under förutsättning av ömsesidighet träffa överenskommelse med främmande stat att dess medborgare i fråga om rätt till moderskapspenning skall likställas med svenska medborgare. Rätt till moderskapspenning tillkommer ej kvinna, som är intagen på straffanstalt eller därmed jämförlig anstalt, tvångsarbetsanstalt, alkoholistanstalt, ungdomsvårdsskola eller anstalt för sinnesslöa, fallandesjuka eller kroniskt sjuka och ej heller om hon mottagits till stadigvarande försörjning av fattigvården.

Ansökan om moderskapspenning prövas och avgöres av central- eller lokalsjukkassan på kvinnans bosättningsort. Ansökan, som inkommit senare än 60 dagar efter barnsbörden, får ej upptagas till prövning. Förskott med 40 kr. lämnas under samma villkor som gäller för moderskapshjälp.

Moderskapspenningen bekostas helt av statsmedel. Till sjukkassornas administrationskostnader utgår enligt *kungörelse den 15 juni 1945* (nr 393) statsbidrag med 2:50 kr. för varje behandlad ansökan om moderskapspenning.

Av följande sammanställning framgår i vilken omfattning moderskapshjälp och moderskapspenning utgivits under åren 1938—1951.

Å r	Antal barnafödelskor	Moderskapshjälp			Moderskapspenning			Moderskapshjälp och moderskapspenning		
		Antal barnbördsfall		Utbetalt belopp 1 000-tal kr.	Antal barnbördsfall		Utbetalt belopp 1 000-tal kr.	Antal barnbördsfall		Utbetalt belopp 1 000-tal kr.
		totalt	i % av samtliga		totalt	i % av samtliga		totalt	i % av samtliga	
1938	95 334	22 962	24,1	2 753	67 094	70,4	4 545	90 056	94,5	7 298
1939	98 739	28 271	28,6	3 436	64 263	65,1	4 963	92 534	93,7	8 399
1940	97 304	31 163	32,0	3 859	59 687	61,3	4 723	90 850	93,4	8 582
1941	100 908	36 418	36,1	4 541	57 646	57,1	4 099	94 064	93,2	8 640
1942	115 030	50 226	43,7	6 242	57 526	50,0	4 696	107 752	93,8	10 938
1943	126 535	64 727	51,2	8 037	53 905	42,6	4 040	118 632	93,7	12 077
1944	136 393	80 376	58,9	10 001	45 838	33,6	3 306	126 214	92,5	13 307
1945	136 940	88 962	65,0	11 123	38 202	27,9	2 864	127 164	92,8	13 987
1946	133 814	92 037	68,8	11 482	33 735	25,2	2 528	125 772	94,0	14 010
1947	129 878	91 396	70,4	11 414	29 642	22,8	2 223	121 038	93,1	13 637
1948	127 544	92 228	72,3	11 481	24 723	19,4	1 852	116 951	91,7	13 333
1949	122 394	90 514	74,0	11 293	21 797	17,8	1 634	112 311	91,7	12 927
1950	116 374	87 351	75,1	10 901	20 516	17,6	1 538	107 867	92,7	12 439
1951	111 045	84 688	76,3	10 565	17 639	15,9	1 318	102 327	92,2	11 883

Frånsett administrationskostnaderna uppgick statsverkets kostnader för båda hjälpformerna år 1951 till 7,7 milj. kr., därav för moderskapshjälp 6,4 milj. kr. Till moderskapshjälpens bidrog sjukkassem medlemmarna själva med 4,2 milj. kr.; då denna kostnad i realiteten faller på samtliga medlemmar (både män och kvinnor) betyder detta att varje medlem betalade i genomsnitt 1:32 kr. till moderskapshjälp.

Mödrahjälp.

Mödrahjälpens verksamheten regleras genom *förordningen den 11 juni 1937 om mödrahjälp* (nr 339; ändr. nr 786/1940, 228/1944, 147/1949, 242/1950 och 107/1953) samt två *kungörelser den 22 oktober 1937*, den ena med instruktion för mödrahjälpnämnderna (nr 847; ändr. nr 792/1940) och den andra med tillämpningsföreskrifter till mödrahjälpförordningen (nr 848; ändr. 790/1940, 631/1945 och 718/1947).

Berättigad till mödrahjälp är i princip varje kvinna, som i anledning av havandeskap eller barnsbörd är i uppenbart behov av understöd. Skillnad göres inte mellan svenska och utländska medborgare, men i båda fallen kräves, att vederbörande författningens enligt skall vara mantalsskriven

i landet. För kvinnor, som vårdas på anstalt, gäller samma inskränkning i rätten till mödrahjälp som stadgats för moderskapspenning.

Mödrahjälpen bekostas helt av statsmedel och lämnas i den form som för varje särskilt fall befinnes lämpligast, i en eller flera poster, till ett sammanlagt värde av högst 600 kr. eller vid flerbörd högst 800 kr.

För handläggning av mödrahjälpsärenden finnes i varje landstingsområde och stad, som ej deltar i landsting, inrättad en mödrahjälpsnämnd, bestående av ordförande och två ledamöter. Verkställande organ är barnavårdsnämnden. Tillsyn över verksamheten utövas av socialstyrelsen, som äger meddela råd och anvisningar till ledning för barnavårds- och mödrahjälpsnämnderna; styrelsen prövar även besvär över mödrahjälpsnämnds beslut.

Mödrahjälp brukar huvudsakligen beviljas för klädes- och sängutrustning, tandvård, kostförbättring, hemhjälp och inackordering i enskilt hem eller i mödrahem. Enligt av socialstyrelsen utfärdade anvisningar skall naturaformen vara den normala utom i fråga om bidrag till förbättring av kvinnans kosthåll, vilket bidrag numera alltid skall utgå kontant. Naturaformen innebär, att mödrahjälpsnämnden beviljar hjälp med bestämda belopp för särskilt angivna ändamål och att barnavårdsnämnden direkt ersätter den som levererat varor, t. ex. utrustning för kvinnan och barnet, eller ställt tjänster, t. ex. tandvård, hemhjälp eller inackordering, till kvinnans förfogande. Socialstyrelsen har även utfärdat vissa normer för bestämmande av hjälpbeloppets storlek; detta har skett genom ett slags vägledande taxor, vari angivits de normalbelopp, som på olika dyrorter bör utgå med hänsyn till kvinnans resp. makarnas inkomstförhållanden och barnantal. De nu gällande normerna har varit i tillämpning sedan maj 1952. Vissa justeringar har företagits däri med anledning av höjning av mödrahjälpens maximibelopp den 1 juli 1953 och ändring i ortsgupperingen den 1 januari 1954.

I regel får mödrahjälp inte avse tid, som infaller senare än sex månader eller, i fråga om hjälp till tandvård, nio månader efter nedkomsten. Ansökan om mödrahjälp skall, helst i god tid före den väntade nedkomsten och i regel senast 60 dagar därefter, inges till barnavårdsnämnden i den kommun där kvinnan vistas. Barnavårdsnämnden skall göra utredning i ärendet och därefter översända ansökningen jämte eget yttrande till mödrahjälpsnämnden, som beslutar i ärendet. Beslutet delges bl. a. länsstyrelsen, som betalar ut mödrahjälpsbeloppet till barnavårdsnämnden. Denna har att verkställa beslutet ävensom att vaka över att hjälpen kommer till användning enligt givna föreskrifter. Barnavårdsnämnden avger två gånger om året till länsstyrelsen redovisning för utgivna mödrahjälpsmedel. Den granskning, som länsstyrelsen därefter företar, innefattar både sakkontroll och kameral kontroll.

Omfattningen av mödrahjälpssverksamheten under åren 1938—1952 framgår av följande tabell.¹

Å r	Hjälpta mödrar		Mödrahjälpbelopp, 1 000-tal kr.		Belopp per fall, kr.
	antal	i % av födda barn	utdelat	lån	
1938	34 265	36,5	6 850	139	200
1939	45 726	47,0	8 680	125	190
1940	42 178	44,0	6 814	108	162
1941	50 071	50,2	8 827	72	176
1942	53 681	47,1	9 988	34	186
1943	56 489	45,0	10 576	28	187
1944	63 745	47,2	12 543	19	197
1945	64 849	47,9	13 517	10	208
1946	65 249	49,5	14 672	10	225
1947	60 798	47,2	14 226	3	234
1948	53 503	42,3	12 547	2	235
1949	47 690	39,4	11 347	—	238
1950	44 976	39,0	10 774	—	240
1951	36 304	33,0	8 760	—	241
1952	33 152	30,1	8 262	—	249

Mödrahjälpens fördelning på olika hjälpändamål år 1952 framgår av följande sammanställning.

Mödrahjälp beviljad till	Procentuella antalet beslut angående viss hjälpform			Genomsnittligt beviljat belopp, kr.		
	Lands- bygden	Städerna	Hela riket	Lands- bygden	Städerna	Hela riket
Tandvård	35,0	51,3	40,1	103	103	103
Kostförbättring	18,4	22,2	19,6	88	124	101
Hemhjälp	23,7	3,4	17,4	85	82	85
Barnets utrustning	68,2	68,1	68,2	91	104	95
Moderns »	65,8	43,5	58,8	141	124	137
Inackordering	9,8	20,5	13,2	165	185	175
Övriga ändamål	9,8	4,8	8,2	54	80	59
			Tillhopa	249	250	249

Ansökningsfrekvensen — mätt i antalet ansökningar per 100 levande födda barn — företer stora olikheter i olika mödrahjälpssområden. För år 1952 må följande siffror nämnas. Den lägsta frekvensen uppvisar Stockholms stad (19 %) och Norrköping (29 %) samt Södermanlands och Hallands län (31 %). Därefter följer Stockholms (34 %), Västmanlands (37 %) och Örebro (39 %) län samt städerna Göteborg och Malmö (37 %). Den relativt högsta frekvensen av ansökningar har Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län (67—74 %).

¹ Tabellen avser mödrahjälpssnämndernas beslut. Hänsyn har alltså ej tagits till fall, där socialstyrelsen efter besvär ändrat mödrahjälpssnämnds beslut. Mödrahjälp i form av lån förekommer ej sedan den 1 juli 1949.

Även i fråga om bifallsprocenten föreligger avsevärda skillnader. I Uppsala, Gotlands och Älvsborgs län bifölls år 1952 80—82 % av ansökningarna, i städerna Gävle, Norrköping, Göteborg och Malmö endast 45—55 %. Vad genomsnittsbeloppen beträffar var förhållandet snarare omvänt, utom beträffande Göteborg som hade inte bara en låg bifallsprocent utan också ett jämförelsevis lågt medelbelopp, 220 kr. De lägsta beloppen uppvisar emellertid Skaraborgs län (169 kr.) och Västmanlands län (198 kr.), de högsta återigen Örebro län (292 kr.) och Stockholms stad (289 kr.). I Norrlandslänen är i regel både bifallsprocent och medelbelopp höga.

Närmare upplysningar om mödrahjälpens omfattning i skilda hänseenden återfinnes dels i socialförsäkringsutredningens betänkande s. 25—27 och dels i en vid betänkandet fogad bilaga, som innehåller en redogörelse för en av socialstyrelsen utförd statistisk undersökning angående mödrahjälpen under februari 1953. En mera detaljerad redovisning av mödrahjälpen under år 1952 lämnas i Sociala meddelanden för år 1953, s. 484—492.

Till mödrahjälp har för budgetåret 1953/54 anvisats 10 milj. kr.

Kollektiva hjälpformer.

Sedan år 1938 utgår statsbidrag till förebyggande mödra- och barnavård. Verksamheten är främst rådgivande men omfattar också viss behandling, nämligen av havandeskapssjukdomar som inte kräver sjukhusvård, och utövas genom mödravårds- och barnavårdscentraler, -stationer samt -filialer. År 1951 var antalet sådana institutioner i landet ca 1 650, därav 113 mödravårds- eller mödravårds- och barnavårdscentraler och 170 barnavårdscentraler.

Vården lämnas kostnadsfritt. Vad resorna till läkarmottagningarna beträffar anordnas i viss utsträckning fria gruppresor, särskilt från avlägsna orter som saknar reguljära kommunikationer med platserna för mottagningarna. Kostnaderna för enskild färd med buss eller järnväg ersättes i den mån de överskrider 3 kr. Vid de hembesök, som barnmorska eller sjuksköterska företar, behöver modern inte bidra till resekostnaderna.

Vid institutionerna för förebyggande mödra- och barnavård var under år 1951 inskrivna ca 76 000 barnaföderskor och ca 99 000 spädbarn, motsvarande 68 resp. 90 % av samtliga. Totalkostnaderna för verksamheten uppgick år 1951 till 6,9 milj. kr., varav ca 55 % föll på staten och återstoden på landstingen och städerna utanför landsting. Statsbidraget regleras genom *kungörelse den 15 juni 1944* (nr 396; ändr. nr 862/1945, 433/1947, 252/1948, 633/1949, 255/1952 och 461/1953).

Vid havandeskapssjukdom, som behandlas inom den förebyggande mödravården, tillhandahålls erforderliga läkemedel utan kostnad, såvida inte kvinnans eller hennes försörjningspliktiga anhörigas ekonomi är sådan, »att dylik förmån rimligen icke bör utgå». Under sistnämnda villkor läm-

nas även kostnadsfria skyddsläkemedel — främst vitamin- och järnpreparat — till havande och ammande kvinnor, spädbarn m. fl. om de har behov därav. Bestämmelser härom finnes i *kungörelserna den 15 juni 1944* (nr 397; ändr. nr 523/1948) och *den 22 juni 1939* (nr 461; ändr. nr 373/1942, 398/1944 och 522/1948). Kostnaderna — för vilka staten svarar helt — uppgick år 1951 till ca 0,9 milj. kr.

Förlossningsvården är i princip fri för alla barnaföderskor. Medan så gott som alla förlossningar skedde i hemmen ännu i början av 1900-talet, har antalet anstaltsförlossningar därefter ökat kraftigt, särskilt under de senaste 30 åren. Av samtliga barnaföderskor år 1951 förlöstes närmare 105 500 eller 95 % på anstalt och inte fullt 5 500 eller 5 % i hemmet.

Enligt *kungörelse den 21 juli 1937* (nr 743; ändr. nr 262/1939, 384/1941, 571/1943 och 627/1949) lämnas statsbidrag till driften av förlossningsanstalter — barnbördshus, barnbördsavdelning vid lasarett eller sjukstuga, förlossningshem och förlossningsrum hos barnmorska — samt väntehem i övre Norrlands ödemarksområden. Bidraget utgår med ett visst belopp per vård dag, vid förlossningsanstalterna under högst 10 dagar — den s. k. tiodagarsspärren — och vid väntehemmen under högst 15 dagar. En förutsättning är att anstalten ingår i en av medicinalstyrelsen godkänd plan för vederbörande landstingsområde eller stad utanför landsting. Statsbidraget utgör 3 kr. för dag och barnaföderska, som vårdas på allmän sal på barnbördshus eller barnbördsavdelning eller på förlossningshem med minst sex vårdplatser, och i övrigt 2 kr. per dag och barnaföderska. Som villkor gäller, att vårdavgiften under statsbidragstiden inte får överstiga en krona om dagen — avgiften anses egentligen som ett bidrag till anstaltens utgifter för kost — och att den under tiden därefter inte får överstiga avgiften för andra salspatienter tillhörande sjukvårdsområdet. Kvinnor, som vårdas på väntehem, kan få statsbidrag till hemhjälp med en krona om dagen, dock under högst 15 dagar.

Av kostnaderna för den slutna förlossningsvården stannar den ojämförligt största delen på huvudmännen, d. v. s. i regel landstingen och städer som ej deltar i landsting. I statsbidrag lämnades 1951 ca 2,2 milj. kr., och barnaföderskornas avgifter kan beräknas ha inbringat huvudmännen inemot 1 milj. kr.

Vad hemförlossningarna beträffar lämnas barnmorskevården utan avgift, och numera är barnaföderskorna också helt befriade från kostnaden för distriktsbarnmorskas resor. Kostnaderna för barnmorskeväsendet uppgick år 1951 till 10,6 milj. kr., varav staten bidrog med drygt en fjärdedel.

Folk tandvården står i princip öppen för alla och således även för blivande och nyblivna mödrar. Då emellertid verksamheten delvis på grund av bristande tillgång på tandläkare ännu inte har hunnit utbyggas i avsedd omfattning, måste man alltjämt i första hand tillgodose de mera träng-

2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1954. 1 saml. Nr 144.*

ande vårdbehoven. Sålunda ägnas arbetet till stor del åt tandvård för barn, framförallt skoltandvården. Kvinnor, som har fått mödrahjälp till tandvård, intar emellertid en särställning, i det att de i regel har förtursrätt till behandling framför andra vuxna personer. År 1951 erhöll närmare 15 000 kvinnor mödrahjälp till tandvård. På orter där folktandvårdspoliklinik ännu saknas kan mödrahjälp lämnas till tandvård av privatpraktiserande tandläkare, om kostnadsförslag från tandläkaren upptar ett belopp motsvarande avgift enligt folktandvårdstaxan med högst 50 % förhöjning.

Statsbidrag till folktandvården utgår enligt *kungörelse den 22 september 1950* (nr 605; ändr. nr 238/1951). Gällande folktandvårdstaxa har fastställts genom *kungörelse den 7 december 1951* (nr 757; jfr nr 661/1953).

Folktandvårdens utgifter beräknades år 1951 till 27,3 milj. kr. Därav täcktes 4,5 milj. kr. av statliga driftbidrag, 9,3 av avgifter enligt folktandvårdstaxan (till en mindre del mödrahjälpmedel) och 1,2 av avgifter från kommunerna för barntandvård, medan resterande 12,3 milj. kr. föll på huvudmännen.

Den sociala hemhjälpen, som bedrivits med statsbidrag sedan år 1944, har till uppgift att genom i regel kommunalt anställda hemvårdarinnor lämna biträde med skötseln av hem, där tillfälligt behov av sådan hjälp föreligger på grund av husmoderns bristande arbetsförmåga eller behov av vila eller liknande omständigheter. Ehuru även ensamboende — främst åldringar och invalider — har möjlighet att få social hemhjälp, har verksamheten hittills i första hand inriktats på barnfamiljerna.

År 1951 fanns ca 3 000 hemvårdarinnätjänster, varav $\frac{2}{3}$ på landsbygden. För närvarande finnes social hemhjälpverksamhet anordnad i samtliga rikets kommuner med undantag av 2 städer och 7 landskommuner med en sammanlagd folkmängd av 15 000 personer. Då emellertid resurserna trots de senaste årens utbyggnad inte är tillräckliga för att tillgodose efterfrågan, har en viss behovsprövning måst införas, så att hem som saknar ekonomisk möjlighet att på annat sätt täcka hjälpbehovet undsättes framför andra. Detta hindrar dock ej att en familj med god ekonomi kan ges företräde, om dess nödläge är mera trängande. Till mindre bemedlade lämnas hemhjälpen kostnadsfritt — har mödrahjälp beviljats, medför detta alltid avgiftsbefrielse — under det att hem i bättre ekonomisk ställning får lämna en ersättning, som är graderad efter inkomst och barnantal.

En av socialstyrelsen företagen undersökning för år 1951 visar, att hemhjälpen till mer än 80 % gällde barnfamiljer, vilka fått hjälp i ca 72 000 fall. Dominerande orsak till hjälpbehovet var husmoderns sjukdom. Hjälptjänst i samband med barnsöjd lämnades i ca 12 500 fall, vilket torde motsvara ungefär 20 % av de barnsöjdsfall, där minst ett minderårigt barn kan antagas finnas i hemmet förut.

Gällande statsbidragsbestämmelser, vilka innefattas i *kungörelse den 31 december 1943* (nr 947; omtryck nr 225/1951, ändr. nr 588/1952), inne-

bär i stort sett, att statsbidrag med 1 400 kr. utgår för högst en hemvårdarinna per 4 000 invånare i städer och per 2 000 invånare på landsbygden. Totalkostnaderna för verksamheten uppgick år 1951 till 13 milj. kr., varav huvudmännen svarade för 7,4 milj. kr. Statsbidrag lämnades med 3 milj. kr. och landstingsbidrag med 1,5 milj. kr., varjämte 1,1 milj. kr. inflöt i avgifter.

För blivande och nyblivna mödrar, som saknar bostad eller är i behov av sluten vård, finnes inrättade *m ö d r a h e m*. Deras huvuduppgift är att bereda ogifta mödrar och deras späda barn ett hem i sådana fall där en gemensam tillvaro för mor och barn inte kan ordnas på annat betryggande sätt.

Mödrahemmen är av två slag, vårdhem och hemskolor. Vid vårdhemmen får kvinnorna stanna tills de har fått sina förhållanden ordnade, i regel 2—3 månader efter nedkomsten. Flertalet mödrar är ogifta. Avgift uttages med 3 kr. om dagen. I allmänhet beviljas mödrahjälp härtill. Vårdhem har inrättats till ett antal av 33 med sammanlagt 469 platser. Vistelsen på hemskola omfattar i regel 5—6 månader, varvid modern får genomgå en grundlig utbildning i barnvård, hushållsgöromål, sömnad m. m. Vistelsen är helt kostnadsfri för både mödrarna och barnen. F. n. finnes två hemskolor med 15 platser vardera.

På *s p ä d b a r n s h e m* kan barnet tillfälligtvis beredas vård, om modern drabbas av sjukdom eller när andra särskilda omständigheter kräver det.

Till hjälp åt förvärvsarbetande nyblivna mödrar, främst ogifta som inte vill skilja barnet från sig, finnes vid ett mindre antal *d a g h e m* inrättade särskilda spädbarnsavdelningar. Vid sådana daghem kan barnet tas in från 6 månaders ålder, i vissa fall redan från 3 månaders ålder. Av samtliga daghemsplatser, f. n. drygt 9 500, är ca 725 avsedda för spädbarn. Vården är i princip avgiftsbelagd, men befrielse från avgiften eller nedsättning däri lämnas alltefter moderns eller båda föräldrarnas ekonomiska bärkraft.

Till barnhem utgår statligt driftbidrag enligt *kungörelse den 22 juni 1945* (nr 508; ändr. nr 205/1953). Den del av statsbidraget, som år 1951 belöpte på mödrahemmen samt daghemmens spädbarnsavdelningar, beräknades utgöra ca 0,3 milj. kr.

Statens kostnader i form av driftbidrag till de i detta avsnitt behandlade socialmedicinska och sociala föranstaltningarna utom folktandvården utgjorde under budgetåret 1951/52 sammanlagt omkring 14 milj. kr.

Arbeterskyddslagstiftning m. m.

Enligt folkräkningen den 31 december 1950 uppgick antalet förvärvsarbetande kvinnor i fruktsam ålder till över 560 000, varav mellan en

tredjedel och en fjärdedel var gifta. På senare tid har gifta kvinnor i markant ökad utsträckning sökt sig ut i arbetslivet; ökningen sedan 1945 års folkräkning har utgjort omkring 50 %. Av alla barnaföderskor i landet, ca 110 000 under ett år, kan omkring 24 000 antagas vara förvärvsarbetande, av dem det övervägande flertalet eller drygt 22 000 såsom arbetstagare. I sistnämnda antal torde ingå största delen av de ogifta barnaföderskorna, som totalt utgör mer än 10 000 om året.

Vår sociallagstiftning innehåller vissa bestämmelser, som avser att bereda förvärvsarbetande kvinnor skydd vid havandeskap och barnsbörd. Sålunda föreskrives i *arbetarskyddslagen* — som med vissa inskränkningar är tillämplig på varje rörelse eller särskilt arbetsföretag vari arbetstagare användes till arbete för arbetsgivares räkning — att kvinna, som väntar barn, är berättigad till ledighet från arbetet under sex veckor före den beräknade tidpunkten för nedkomsten. Vidare stadgas förbud för henne att arbeta under de sex första veckorna efter barnsbörden, om hon inte med läkarintyg styrker att hon utan men för sig eller barnet kan börja arbetet tidigare. Förbudet avser vissa närmare angivna arbeten, främst hantverks- eller industriellt arbete, arbete med transport av personer eller gods och arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse. I lagen föreskrives därjämte, att kvinna, som ammar sitt barn, inte får förvägras erforderlig ledighet härför.

Enligt *lagen den 21 december 1945 om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m.* får kvinnlig arbetstagare, som sedan minst ett år haft stadigvarande anställning hos arbetsgivaren, inte skiljas från anställningen på grund av att hon blivit havande eller fött barn. Ej heller får arbetsgivaren med vetskap om havandeskapet eller barnsbörden avskeda kvinnan på grund av att hon i samband därmed avhåller sig från arbetet under skälig tid, högst sex månader. Detta innebär således, att en kvinna efter minst ett års anställning hos samme arbetsgivare oavsett arbetets art har rätt till sex månaders ledighet i samband med nedkomsten.

Frågan om ersättning under ledighet, som kvinnan nödgas ta eller eljest erhåller på grund av dessa bestämmelser, har man överlämnat åt parterna att lösa. Rätt till lön under ledighet för havandeskap och barnsbörd kan enligt en av socialförsäkringsutredningen verkställd undersökning antagas tillkomma kanske 25 % av de kvinnliga arbetstagare som befinner sig i fruktsam ålder. För närmare upplysningar rörande denna fråga hänvisas till socialförsäkringsutredningens betänkande (sid. 40—45 samt 147 och 148).

Vid 1948 års revision av arbetarskyddslagstiftningen (prop. nr 298, andra lagutsk. utl. nr 62, riksd. skr. nr 484) ifrågasattes utvidgningar av kvinnas rätt och skyldighet att avhålla sig från arbete under tiden kring nedkomsten. Statsmakterna var eniga om att man såvitt möjligt borde tillförsäkra

alla förvärvsarbetande kvinnor erforderlig ledighet vid barnsbörd oavsett verksamhetens art och att arbetsförbudet borde avse allt slags arbete, som reglerades i arbetarskyddslagen, och alltså inte begränsas till industriellt och därmed likställt arbete. Man ansåg sig emellertid böra dröja härmed tills någon form av kompensation för kvinnans inkomstbortfall infördes, varför frågan uppsköts för att lösas i samband med en omläggning av de samhällseliga stödåtgärderna vid havandeskap och barnsbörd.

Vissa konventioner.

Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1952 antog bl. a. en konvention (nr 102) angående minimistandard för social trygghet samt en konvention (nr 103) angående skydd vid havandeskap och barnsbörd jämte en därtill ansluten rekommendation (nr 95) i samma ämne. Arbetskonferensens beslut har utförligt behandlats i propositionen nr 73 till 1953 års riksdag.

Beträffande konventionen nr 102 om minimistandard, vilken omfattar ett flertal grenar av det sociala trygghetssystemet, skall här endast anmärkas att densamma i fråga om ekonomiska förmåner i samband med havandeskap och barnsbörd uppställer villkor om ersättning för inkomstbortfall; på grund härav har Sverige — som beslutat ratificera konventionen i vissa andra delar — inte kunnat lämna sin anslutning till konventionen såvitt angår förmåner vid havandeskap och barnsbörd.

Konventionen nr 103 om skydd vid havandeskap och barnsbörd är tillämplig endast på förvärvsarbetande kvinnor i arbetstagarställning. På grund av särskilda bestämmelser i konventionen kan medlemsstaterna utsluta kvinnliga anställda inom vissa verksamhetsområden från de förmåner konventionen avser att garantera. En absolut minimifordran på tillämpningsområdet torde för vårt lands vidkommande vara, att konventionen omfattar kvinnor som — oavsett arbetsuppgifternas art — är anställda i industriföretag och åtminstone någon kategori av icke-industriellt arbete, t. ex. affärsföretag. Undantag må dock stadgas för kvinnor som tillhör arbetsgivarens familj. Kvinnor på vilka konventionen är tillämplig skall bl. a. äga rätt att åtnjuta kontant ersättning under frånvaro från arbetet på grund av havandeskap och barnsbörd. Ledigheten skall avse minst tolv veckor och innefatta en obligatorisk ledighetsperiod efter nedkomsten om minst sex veckor; i fall av sjukdom på grund av havandeskap eller barnsbörd skall kvinnan före resp. efter nedkomsten erhålla ytterligare ledighet. Beträffande ersättningens storlek stadgas bl. a., att om ersättningen utgår enligt obligatorisk socialförsäkring och därvid grundas på inkomstbortfallsprincipen, så skall den motsvara minst två tredjedelar av kvinnans tidigare arbetsinkomst, beräknad på det sätt som föreskrives för socialförsäkringen.

Översikt av tidigare reformförslag.

År 1946 avlämnade *socialvårdskommittén* ett betänkande (SOU 1946: 23) med utredning och förslag angående lagstiftning om moderskapsbidrag, vari kommittén föreslog en fullständig omläggning av samhällets ekonomiska hjälp vid havandeskap och barnsbörd. Betänkandet innefattade ett huvudförslag och ett alternativt förslag om moderskapsbidrag.

Vid bedömning av frågan om samhällets stöd åt blivande och nyblivna mödrar borde enligt socialvårdskommitténs åsikt två synpunkter vara avgörande, kostnadsutjämningsynpunkten eller önskemålet att i högre grad än hittills överflytta kostnaderna i samband med havandeskap och barnsbörd från den enskilde till hela samhället, och minimistandardsynpunkten, d. v. s. omsorgen om att moder och barn lever under ur hygienisk synpunkt tillfredsställande förhållanden och att moderns krafter i möjligaste mån sparas under den mest påfrestande tiden före och efter barnsbörden. Med kostnadsutjämningsynpunkten låte sig en individuell behovs- eller inkomstprövning inte väl förenas. Denna synpunkt borde därför leda fram till ett system med generellt utgående bidrag till standardiserade värden. För att tillgodose minimistandardsynpunkten låge det nära till hands att såsom nu i fråga om mödrahjälp basera hjälpen på en individuell prövning av behovet. Ju rikligare den generella hjälpen utmättes, desto mindre bleve emellertid utrymmet för och behovet av hjälp efter sådan prövning. Skulle detta område krympa samman i avsevärd grad, borde redan av administrativa skäl de fåtaliga fallen med behov av kompletterande hjälp överföras till fattigvården eller socialhjälp. Beträffande frågan om man inom ett system med helt generella bidrag borde följa naturlinjen eller kontantlinjen fann kommittén övervägande skäl tala för kontantlinjen, enär man borde kunna utgå från att det stora flertalet av landets mödrar skulle förstå att rätt använda bidragen.

Från dessa utgångspunkter förordades i socialvårdskommitténs huvudförslag, att de nuvarande hjälpformerna skulle avlösas av standardiserade kontantbidrag, utgående utan behovs- eller inkomstprövning. All individuell behovsprövning ävensom den konsumtionsdirigerade mödrahjälp skulle således avskaffas. Varje barnaföderska skulle få ett fast engångsbidrag av 200 kr. — förhöjt med 100 kr. för varje ytterligare barn vid flerbörd — och, förutsatt att styrkt behov av tandvård förelåge, därutöver högst 175 kr. såsom tandvårdsbidrag. Vidare skulle varje barnaföderska få ett löpande bidrag. I princip skulle till kvinnliga arbetstagare utgå ett i förhållande till vederbörandes inkomst graderat belopp om minst 2 och högst 7 kr. per dag under högst 180 dagar kring nedkomsten och till övriga barnaföderskor ett belopp av 1: 50 kr. om dagen under högst 90 dagar. Moderskapsbidra-

gen skulle administreras av sjukförsäkringskassorna och helt bekostas av statsmedel. Den årliga kostnaden beräknades till 53,8 milj. kr.

Förslaget var inte enhälligt. I två särskilda yttranden anförde fyra kommittéledamöter, att den nya hjälpformen borde ha fått karaktären av en moderskapsförsäkring.

Om man av statsfinansiella skäl ville begränsa det ekonomiska stödet åt mödrarna, var det enligt kommitténs uttalande inte lätt att komma bort från invändningen att det vore viktigare att de mödrar, som verkligen hade behov av hjälp, fick detta tillgodosett i full utsträckning och under värdiga former än att samtliga mödrar oavsett behovet skulle åtnjuta bidrag av allmänna medel efter tämligen schematiska grunder. Kommittén utarbetade med hänsyn härtill ett alternativt förslag, enligt vilket mödrahjälp skulle bestå även i fortsättningen. Denna skulle bl. a. tillgodose de behov, för vilka det särskilda tandvårdsbidraget och det löpande bidraget till hemmakvinnorna m. fl. hade avsetts.

Varje barnaföderska skulle enligt det alternativa förslaget erhålla ett fast engångsbidrag av 150 kr. och därutöver 50 kr. för varje ytterligare barn vid flerbörd. Till kvinna med arbetsanställning skulle därjämte utgå ett löpande bidrag lika med huvudförslaget. Mödrahjälp skulle lämnas efter i huvudsak oförändrade grunder. Statens årliga kostnader beräknades till 43,4 milj. kr. I reservation anförde två ledamöter, att det alternativa förslaget säkerligen efter ganska kort tid skulle komma att medföra statsutgifter, som skulle motsvara eller överstiga vad huvudförslaget skulle betinga.

Frågan om ekonomiskt stöd vid havandeskap och barnsbörd behandlades även av 1941 års *befolkningsutredning* i dess år 1946 avgivna betänkande om barnkostnadernas fördelning (SOU 1946: 5).

Befolkningsutredningen, som på ett tidigt stadium hade fått ta del av socialvårdskommitténs överväganden, var i princip tilltalad av bidrag till alla mödrar efter generella regler men framhöll, att den inte hade kunnat finna det möjligt att åstadkomma en tillfredsställande anordning med dylika bidrag. Om man strävade efter att göra dessa bidrag så stora, att de kunde anses tillräckliga i alla fall, skulle kostnaderna komma att stiga till en sådan storlek, som måste väcka betänkligheter ur finanspolitiska synpunkter. En generell hjälp av den omfattningen syntes inte heller tillräckligt motiverad av föreliggande behov. Så snart man åter stannade för lägre bidrag, måste detta innebära, att i vissa fall behövande mödrar tvingades att söka ytterligare hjälp, där sådan stod att erhålla, närmast hos fattigvårdsorganen. Denna konsekvens borde enligt utredningens uppfattning undvikas, vilket enklast kunde ske därigenom att mödrahjälp med dess på individuell behovsprövning grundade bidragsverksamhet bibehölls. Befolkningsutredningens förslag rörande den ekonomiska hjälpen vid havandeskap och barnsbörd kan sammanfattas i följande fem punkter.

1. Fri förlossning för alla barnaföderskor och fria resor till och från förlossningsanstalt (samt fria resor för barnmorskor).

2. Ett grundbidrag om 200 kr. till alla barnaföderskor.

3. Tandvård — eventuellt till maximerat belopp — till havande kvinnor, som behöver sådan.

4. Löpande ersättning med visst belopp per dag under tid då enligt arbetarskyddslagen gäller förbud att utföra arbete, d. v. s. sex veckor. I fråga om ersättningens storlek kunde man tänka sig ett belopp av 1:50 kr. per dag för de hemarbetande och ett inkomstgraderat belopp om 2—7 kr. för förvärvsarbetande. En annan väg vore att bestämma beloppet lika för alla kvinnor med rätt till högre ersättning genom frivillig moderskapsförsäkring för dem som så önskade.

5. Mödrahjälpen skulle bibehållas och dess maximibelopp höjas till 1 000 kr. (bidrag till tandvård och resor häri ej inräknade). Genom denna höjning borde förvärvsarbetande kvinna — liksom även hemkvinna som hade behov därav — få ordentlig hjälp. Friare prövningsrätt och större utrymme för kontanthjälp borde komma till stånd.

I skrivelse den 15 mars 1948 till chefen för socialdepartementet hemställde *Landsorganisationens kvinnoråd* om utredning av frågan om att införa rätt till understöd vid havandeskap i form av daghjälp från den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen. Framställningen anknöt till en av De erkända arbetslöshetskassornas samorganisation tidigare upprättad *promemoria*, vari samorganisationen dragit upp vissa riktlinjer för en sådan verksamhet. Dessa innebar, att kassa som beslutat införa understöd vid havandeskap skulle — oberoende av statligt moderskapsbidrag — utge daghjälp samt barn- och maketillägg enligt kassans understödsvillkor (inkl. utförsäkringsbestämmelser) med undantag för kravet på arbetsförhet och skyldigheten att söka och antaga lämpligt arbete. Sistnämnda båda villkor skulle ersättas med en bestämmelse om skyldighet att förete läkarintyg utvisande att medlemmen på grund av havandeskapet måste avhålla sig från arbete. Vid beräkning av statsbidrag skulle havandeskapsunderstöd betraktas som vanligt arbetslöshetsunderstöd.

Ett liknande förslag framfördes i en *motion till 1950 års riksdag* (II: 188). Detta förslag gick ut på att särskild havandeskapsdaghjälp jämte familjetillägg skulle införas i den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen efter regler i nära anslutning till vad som gällde för daghjälp med tillägg vid arbetslöshet. Hjälpen skulle utgå till kvinnlig medlem av erkänd arbetslöshetskassa tidigast från åttonde månaden av graviditeten så länge hon med läkarintyg styrkte att hon med hänsyn till sin eller barnets hälsa ej borde utföra förvärvsarbete, dock högst under 120—156 dagar (motsvarande det maximala understödsdagantal som gällde i kassan). Riksdagen fann förslaget beaktansvärt men ansåg att motionen ej borde föranleda någon åtgärd, innan Kungl. Maj:t tagit slutlig ställning till frågan om socialvårdskommitténs förslag om moderskapsbidrag (sammansatta stats- och andra lagutsk. utl. nr 2).

I skrivelse till chefen för socialdepartementet den 18 maj 1951 hemställde *Fredrika-Bremer-förbundet*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* om en omprövning av de ekonomiska hjälpformerna vid havandeskap och barnsbörd. I skrivelsen uttrycktes önskemål bl. a. att problemet om ersättning för inkomstbortfall för förvärvsarbetande kvinnor borde få en tillfredsställande allmän lösning, att de nuvarande bidragsformerna borde förenklas och rationaliseras samt en anpassning ske av förmånerna efter den fortskridande penningvärdeförsämringen.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund hemställde i skrivelse den 30 november 1951 till chefen för socialdepartementet dels om kompensation för penningvärdeförsämringen för de nuvarande hjälpformerna vid barnsbörd, dels om utredning om utbyggnad och effektivisering av den ekonomiska hjälpen vid moderskap. Som särskilt angeläget betecknade förbundet behovet av något slags moderskapsförsäkring för att komplettera arbetarskyddslagens förbud mot visst arbete kring barnsbörden med rätt till ersättning för den härigenom förlorade arbetsförtjänsten.

I en den 14 november 1950 avgiven promemoria utgick *1950 års besparingsutredning* från att den grundläggande hjälpen i form av moderskapspenning och moderskapshjälp icke kunde undvaras. Däremot borde den behovsprövade mödrahjälpens förbehållas de ekonomiskt sämst ställda mödrarna, eller de ca 20 % som nu erhöle mödrahjälp med belopp överstigande 250 kr. Utredningen sammanfattade sina förslag i två alternativ. Enligt det första skulle moderskapspenningen och statsbidraget till moderskapshjälpens bibehållas vid nuvarande belopp; enligt det andra skulle såväl moderskapspenningen som statsbidraget till moderskapshjälpens höjas till 100 kr. Gemensamt för båda alternativen var att inkomstprövningen skulle kvarstå för moderskapspenningen och att mödrahjälpens skulle inskränkas efter de nyss skisserade linjerna. Besparingen för statsverket på de tre hjälpformerna uppskattades på grundval av 1949 års siffror enligt det första alternativet till 4,6 milj. kr. och enligt det andra till 1,8 milj. kr.

Besparingsutredningen påvisade vidare divergenser mellan mödrahjälpens nämnderna bl. a. i fråga om bifallsprocent och storleken av de beviljade beloppen samt uttalade, att vissa nämnder syntes alltför milda i sin behovsprövning.

Sedan Kungl. Maj:t med anledning av besparingsutredningens erinringar uppdragit åt *socialstyrelsen* att utreda anledningen till de ojämnheter i prövningen av behovet av mödrahjälp, som kunde föreligga mellan olika mödrahjälpnämnder, samt i vad mån det vore önskvärt och möjligt att ernå en utjämning, inkom styrelsen den 18 oktober 1951 med utredning och förslag i ämnet.

Socialstyrelsens utredning visade, att stora olikheter hade förelegat i fråga om mödrahjälpens omfattning inom olika områden, och styrelsen

anförde bl. a., att olikheterna i ofta avsevärd utsträckning och i vissa fall helt orsakats av ojämnheter i prövningen av behovet av mödrahjälp. Skiljaktigheterna i fråga om mödrahjälps omfattning hade blivit särskilt markerade under tiden efter 1947, då socialstyrelsen senast utfärdat normer. Styrelsen hade med anledning härav utarbetat nya normer och föreslog, att i mödrahjälpsförordningen skulle intagas föreskrift om skyldighet för mödrahjälpsnämnderna att följa fastställda normer och att vid prövning av frågor om avsteg från normerna följa enhetliga riktlinjer. Normerna borde fastställas av Kungl. Maj:t, medan de nyssnämnda allmänna riktlinjerna liksom hittills borde utfärdas av socialstyrelsen.

Den 14 december 1951 uppdrog Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen att — efter hörande av mödrahjälpsnämnderna — utfärda nya normer med beaktande av inträdda löne- och prisstegringar och att verka för att dessa normer i möjligaste mån tillämpades enhetligt, såvida inte förhållandena i viss del av landet borde föranleda avsteg från dem. De nya normerna utfärdades i maj 1952.

Slutligen må nämnas, att *riksdagens revisorer* i sin år 1952 avgivna berättelse under § 10 behandlade frågan om redovisning av mödrahjälpsmedel. Statsrevisorerna erinrade bl. a. om att länsstyrelserna numera avförde utanordnade mödrahjälpsmedel å särskilt förskottskonto och att omföring i vanlig ordning skedde när länsstyrelse granskat den redovisning som barnavårdsnämnd halvårsvis hade att inge. En av revisorerna verkställd undersökning hade givit vid handen, att redovisade mödrahjälpsmedel utestode till betydande belopp — den 30 juni 1952 sammanlagt 11 750 000 kr. — och att en påfallande stor eftersläpning av förskottsredovisningar förelåge för vissa länsstyrelser.

Statsrevisorerna underströk vikten av att länsstyrelserna såg till att de till barnavårdsnämnderna utbetalade mödrahjälpsmedlen redovisades inom föreskrivna tider. I detta sammanhang framhöll revisorerna även, att den nuvarande formen för mödrahjälp, där i besluten angäves för vilka olika huvudsakliga ändamål hjälpen vore avsedd, medförde vissa svårigheter ur redovisningssynpunkt, och de betonade önskvärdheten av att mödrahjälpen — i den mån så lämpligen kunde ske — utginge som kontant bidrag. Revisorerna förutsatte, att detta skulle beaktas vid utredningen om bidrag från det allmänna vid barnsbörd.

Sammanfattning av remissyttrandena över vissa tidigare reformförslag.

Efter remiss yttrade sig ett stort antal myndigheter och sammanslutningar över *socialvårdskommitténs* betänkande rörande moderskapsbidrag. Den strävan att bereda barnaföderna ett väsentligt ökat ekonomiskt stöd, åt vilken kommittén givit uttryck, vann härvid allmän anslutning. I ett stort antal yttranden var man dock synnerligen kritisk

mot den utformning som förslaget erhållit, särskilt i vad angår de löpande bidragen. Förslaget karakteriserades därvid såsom alltför schablonmässigt och ansågs sakna klarhet i detaljerna. Flera länsstyrelser uttalade, att förslaget ej borde läggas till grund för lagstiftning i ämnet.

De minsta meningsmotsättningarna förelåg rörande det fasta bidraget. Ett grundbidrag om 200 kr. utan behovsprövning tillstyrktes tämligen allmänt. Likaså lämnades förslaget om ett fristående tandvårdsbidrag i stort sett utan erinran.

För kommitténs huvudförslag — d. v. s. att hjälpen skulle lämnas av sjukkassorna i form av generella, standardiserade kontantbidrag samt att mödrahjälpverksamheten skulle avvecklas och sålunda den individuella behovsprövningen och naturalinjen överges — uttalade sig i princip bl. a. *pensionsstyrelsen, medicinalstyrelsen (majoriteten), statskontoret, riksförsäkringsanstalten, överståthållarämbetet, sex länsstyrelser, tre mödrahjälpnämnder, Svenska sjukkasseförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen, Tjänstemännens Centralorganisation, Yrkeskvinnors samarbetsförbund och Folkpartiets kvinnoförbund* samt ungefär hälften av de *barnvårdsnämnder* som yttrat sig i ärendet. I den mån skäl androgs för ståndpunktstagandet återopades i allmänhet de av kommittén anförda grunderna. Olika anmärkningar framställdes emellertid, speciellt beträffande den av kommittén föreslagna kategoriklyvningen av kvinnorna i fråga om rätten till löpande bidrag.

I de remissyttranden, vari frågan om ökat stöd åt barnaföderskorna ansågs böra lösas på annat sätt än genom moderskapsbidrag enligt kommitténs huvudförslag, framhölls bl. a., att de enskilda familjernas ekonomiska situation och hjälpbehov vid en barnsbörd vore så skiftande, att likformighet på detta område varken kunde eller borde eftersträvas. Förslaget ansågs innefatta en otillfredsställande avvägning av förmånerna mellan hemmakvinnor och förvärvsarbetande kvinnor liksom mellan olika kategorier bland de senare. Medan de fattigaste och barnrikaste familjerna drabbades av en försämring genom mödrahjälpens avskaffande — särskilt på landsbygden där mödrahjälpens maximibelopp förekomme oftare än i städerna — bereddes de kvinnliga löntagarna, av vilka många kanske inte hade behov av sådan hjälp, avsevärt ökat stöd genom det helt av statsmedel bekostade löpande bidraget till dem. Det uttalades vidare, att olägenheterna med behovsprövningen inom mödrahjälpen överdrivits, under det att fördelarna med denna hjälpform underskattats.

De myndigheter och sammanslutningar, som sålunda avvisade kommitténs huvudförslag, intog sinsemellan flera mer eller mindre skilda ståndpunkter. Enligt den för samtliga gemensamma uppfattningen borde emellertid den nuvarande behovsprövade mödrahjälpen bibehållas i en eller annan form samtidigt som fri förlossningsvård och fria resor för barna-

föderskor och för barnmorskor infördes. I övrigt kan främst följande olika ståndpunkter urskiljas.

Det nuvarande systemet borde bibehållas i stort sett oförändrat, men mödrahjälpens maximibelopp borde höjas (bl. a. *länsstyrelserna i Östergötlands, Gotlands och Gävleborgs län samt mödrahjälpsnämnderna i Jönköpings län och Göteborgs stad*).

Fasta generella bidrag borde införas vid sidan av mödrahjälpen, eventuellt kunde mödrahjälpens maximibelopp höjas och villkoren för dess åtnjutande mildras (bl. a. *länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, Jämtlands och Västerbottens län och mödrahjälpsnämnderna i Uppsala, Älvsborgs, Gävleborgs, Kopparbergs, Jämtlands och Västerbottens län samt i Gävle stad, vidare Gävleborgs barnavårdsförbund och Svenska landskommunernas förbund*).

Stödverksamheten borde anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med socialvårdskommitténs alternativa förslag (bl. a. *länsstyrelserna i Uppsala, Blekinge, Värmlands och Kopparbergs län samt mödrahjälpsnämnderna i Stockholms stad, Östergötlands, Hallands och Värmlands län ävensom ett flertal barnavårdsnämnder*).

De av befolkningsutredningen uppdragna riktlinjerna borde i stort sett följas (bl. a. *socialstyrelsen, mödrahjälpsnämnderna i Södermanlands, Kalmar, Blekinge, Malmöhus, Västmanlands och Västernorrlands län, Svenska landstingsförbundet, Svenska landsbygdens kvinnoförbund samt åtskilliga barnavårdsnämnder*).

Något slag av moderskapsförsäkring borde övervägas för att åstadkomma effektivare hjälp, särskilt för de förvärvsarbetande kvinnorna (bl. a. *länsstyrelserna i Östergötlands, Kronobergs och Västernorrlands län, mödrahjälpsnämnderna i Stockholms stad samt Uppsala, Jönköpings, Kronobergs samt Göteborgs och Bohus län, dåvarande Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet samt Fredrika-Bremer-förbundet, Svenska läkaresällskapet, Högerns centrala kvinnoråd, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och ett antal barnavårdsnämnder, bland dem Stockholms stads barnavårdsnämnd*).

Vid remissbehandlingen av befolkningsutredningens betänkande framkom inga nya synpunkter på hithörande frågor.

Över Landsorganisationens kvinnoråds framställning rörande understöd vid havandeskap i form av daghjälp från arbetslöshetsförsäkringen hördes sju myndigheter och organisationer. Av dem tillstyrkte endast *arbetsmarknadsstyrelsen* utredning i enlighet med de angivna riktlinjerna under framhållande av bl. a. att reformen skulle underlätta arbetet inom arbetslöshetsförsäkringen, där det nu ofta vore mycket svårt att bedöma om en havande kvinna vore berättigad till understöd från arbetslöshetskassa. Alla övriga — bland dem *socialstyrelsen*,

Svenska sjukkassee förbundet, Svenska arbetsgivareföreningen och TCO — förordade, att hjälpverksamheten vid barnsbörd skulle anknytas till sjukförsäkringen. Mot förslaget invändes i allmänhet, att verksamheten vore främmande för arbetslöshetsförsäkringen och att endast en snävare krets av de förvärvsarbetande kvinnorna skulle kunna hjälpas. *Pensionsstyrelsen* påtalade särskilt den ytterligare organisatoriska splittring som skulle uppkomma för den verksamhet, som avsåge att bereda ekonomisk hjälp vid havandeskap och barnsbörd, och anförde vidare principiella betänkligheter mot förslaget, när understödsanledningen här inte vore arbetslöshet utan arbetsoförmåga. I stort sett samma synpunkter anlades av *socialvårdskommittén* (majoriteten) som förordade, att kommitténs förslag om moder-skapsbidrag skulle genomföras efter överarbetning med hänsyn till lagstiftningen om allmän sjukförsäkring.

Översikt av sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen.

Den allmänna sjukförsäkringen.

Genom beslut vid 1953 års riksdag har bestämts, att lagen om allmän sjukförsäkring skall träda i kraft den 1 januari 1955. Efter de ändringar i lagen som samtidigt beslutades har försäkringen i huvudsak följande innebörd.

Sjukförsäkringen meddelas av allmänna sjukkassor och är dels obligatorisk och dels frivillig.

I fråga om försäkringsplikten omfattning gäller, att varje svensk medborgare som är bosatt i riket skall — liksom utlänning vilken är bosatt och mantalsskriven här — vara medlem i allmän sjuk-kassa från och med kalendermånaden näst efter den varunder han eller hon fyllt 16 år. Undantag från denna bestämmelse stadgas i stort sett endast för personer, som efter två års sjukhusvistelse ännu vårdas på sjukhus, och för personer som för lång tid är intagna på vissa anstalter och därför inte kan antas ha behov av sjukförsäkring. — Försäkring sker i regel i sjukkassan för den kommun där vederbörande är mantalsskriven.

Den obligatoriska försäkringen består av en sjukvårdsförsäkring och en sjukpenningförsäkring, den senare i form av försäkring för dels grund-sjukpenning och dels tilläggsjukpenning.

Samtliga sjukkassee medlemmar är sjukvårdsförsäkrade. Sjukvårdsförsäkringen omfattar även barnen; barn till makar som sammanlever är försäkrade genom mannens försäkring om han, såsom vanligen är fallet, är att betrakta som försörjare. Sjukvårdsförsäkringen avser ersättning för läkarvård — inkl. läkarens resor vid hembesök — och resor till och från läkare samt sjukhusvård och resor till och från sjukhus.

Läkarvården ersättes med $\frac{3}{4}$ av den försäkrades utgifter för vården, dock högst med $\frac{3}{4}$ av vad vården skulle ha kostat enligt en av Kungl. Maj:t

fastställd taxa. Resor till och från läkaren ersättes i regel med $\frac{3}{4}$ av resekostnaden i vad denna överstiger 4 kr. vid första besök och 1 kr. vid återbesök, dock att den försäkrade vid återbesök inte skall behöva svara för mer än högst 2 kr.

Sjukhusvård ersättes i allmänhet med belopp som motsvarar avgiften på allmän sal, förutsatt att vården åtnjuts på allmänt sjukhus eller annan sjukvårdsinrättning som upptagits i en av Kungl. Maj:t fastställd förteckning. Resa för intagning på sjukhus ersättes i princip helt av försäkringen, medan återresa ersättes i vad kostnaden överstiger 4 kr.

Sjukkassa kan dessutom under vissa förutsättningar besluta att för sina medlemmar införa ersättning för sjukgymnastik och vissa andra sjukvårdande åtgärder.

De sjukkasmedlemmar, som har en årsinkomst av förvärsarbete om minst 1 200 kr., är tillförsäkrade g r u n d s j u k p e n n i n g med 3 kr. om dagen. Detsamma gäller gift kvinna utan förvärsarbete som sammanlever med sin man och inte har folkpension. Antalet sjukpenningförsäkrade beräknas till ca 4,4 milj.

Till grundsjukpenningen skall utgå barntillägg för den som anses vara försörjare för barn under 16 år; i fråga om makar utgår alltså barntillägg i regel endast vid mannens sjukdom. Barntillägget utgör 1 kr. för ett eller två barn, 2 kr. för tre eller fyra barn och 3 kr. för fem eller flera barn.

De medlemmar — ca 2,4 milj., av dem drygt 0,7 milj. kvinnor — som har en årsinkomst av tjänst om minst 1 800 kr. är dessutom försäkrade för t i l l ä g g s s j u k p e n n i n g. Den obligatoriska försäkringen för tilläggsjukpenning omfattar däremot inte de självständiga företagarna.

Tilläggsjukpenningens storlek är beroende av den sjukpenningklass till vilken medlemmen hör. I detta hänseende gäller, att sjukkassan skall inplacera ifrågavarande medlemmar i sjukpenningklasser allt efter storleken av deras årsinkomst av tjänst. De försäkrade skall till sjukkassan anmäla stadigvarande förändring av arbetsinkomsten. Sjukkassas beslut om ändrad sjukpenningklasstillhörighet träder i regel i kraft vid månads-skiftet närmast efter det att beslutet härom fattats.

Av följande tabell¹, som finnes intagen i 22 § sjukförsäkringslagen, framgår sjukpenningklasserna och beloppet av hel sjukpenning inom varje klass.

Hel sjukpenning utgår vid sjukdom som förorsakar förlust av arbetsförmågan, medan halv sjukpenning utgår då sjukdomen nedsätter arbetsförmågan med minst hälften.

Då medlemmen är intagen på sjukvårdsanstalt, ersättes sjukpenningen av hempenning. Hempenningen är lika stor som sjukpenningen minskad med 3 kr. (dock med högst hälften av sjukpenningen). För kvinnor, som har barn under 10 år i hemmet, gäller särskilda bestämmelser, i det att hempenningen inte får understiga 3 kr. och barntillägg till hempenningen

¹ Se tabellen å nästa sida.

Sjukpenningklass nr	Årsinkomsten av tjänst uppgår		De första 90 dagarna av en sjukperiod för vilka sjukpenning utgår			Följande dagar av sjukperioden		
	till	men ej till	Grundsjukpenning	Tilläggs-sjukpenning	Summa	Grundsjukpenning	Tilläggs-sjukpenning	Summa
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	—	1 800	3	—	3	3	—	3
2	1 800	2 400	3	1	4	3	1	4
3	2 400	3 000	3	2	5	3	2	5
4	3 000	3 600	3	3	6	3	2	5
5	3 600	4 200	3	4	7	3	3	6
6	4 200	5 000	3	5	8	3	3	6
7	5 000	5 800	3	6	9	3	4	7
8	5 800	6 800	3	7	10	3	4	7
9	6 800	8 400	3	9	12	3	5	8
10	8 400	10 200	3	11	14	3	6	9
11	10 200	12 000	3	13	16	3	7	10
12	12 000	14 000	3	15	18	3	8	11
13	14 000	—	3	17	20	3	9	12

utgår med i allmänhet 2 kr. Sådana kvinnor erhåller därför — även om de har endast ett barn i hemmet — alltid minst 5 kr. om dagen vid sjukhusvistelse.

Inom den obligatoriska sjukpenningförsäkringen gäller en karenstid av tre dagar.

Kungl. Maj:t kan från den obligatoriska sjukpenningförsäkringen helt eller delvis undantaga vissa medlemmar, huvudsakligen stats- och kommunalanställda tjänstemän.

Både i fråga om ersättningen för sjukhusvård och för sjukpenningförsäkringen gäller en sjukhjälpstid av 730 dagar; för folkpensionärer är dock motsvarande tid 90 dagar. Rätten till sjukhjälp preskriberas efter sex månader.

Den obligatoriska försäkringen finansieras genom de försäkrades avgifter, arbetsgivarbidrag och statsbidrag.

Försäkringsavgifterna avser dels sjukvårdsförsäkringen, dels försäkringen för grundsjukpenning jämte barntillägg och dels försäkringen för tilläggs-sjukpenning.

Avgift för sjukvårdsförsäkringen skall erläggas av alla sjukkassememmar, vilkas till statlig inkomstskatt taxerade inkomst uppgår till minst 1 200 kr. — för makar avses härvid den gemensamma inkomsten — dock inte folkpensionärer.

Avgift för försäkringen för grundsjukpenning skall erläggas av de sjukkassememmar, som är sjukpenningförsäkrade, under förutsättning att deras taxerade inkomst uppgår till nyss angivet belopp.

De avgifter som nu nämnts skall, om de tillsammans överstiger 2 % av

den taxerade inkomsten — för makar räknas härvid hälften av den sammanlagda taxerade inkomsten belöpa å vardera — nedsätts härtill.

Avgift för försäkring för tilläggssjukpenning skall erläggas av medlem, som är försäkrad för sådan sjukpenning.

De nu nämnda avgifterna framstår för medlemmarna såsom en enda avgift. Sjukförsäkringsavgifterna uttages tillsammans med de allmänna skatterna. De kommer alltså att få preliminärt erläggas under det år de avser och bli slutligt debiterade året därpå. Uppbördsmyndighet skall till sjukkassa inleverera påfört belopp, varför staten kommer att få svara för uppkomna restantier.

De försäkrades årsavgifter till den obligatoriska sjukförsäkringen beräknas genomsnittligt uppgå till ungefär 23 kr. för enbart sjukvårdsförsäkring och 48 kr. för dylik försäkring och försäkring för grundsjukpenning. Avgiften för tilläggssjukpenning är större ju högre sjukpenningklass medlemmen tillhör.

Arbetsgivare är skyldig att bidra till kostnaderna för sjukvårdsförsäkringen — närmast kostnaderna för läkemedel — och försäkringen för tilläggssjukpenning. Arbetsgivarbidraget utgör $(0,1 + 1,0 =)$ 1,1 % av de löner arbetsgivaren utbetalat under ett kalenderår; dock medräknas härvid inte belopp varmed en anställds årslön överstiger 15 000 kr.

Vad försäkringen för tilläggssjukpenning beträffar beräknas arbetsgivarbidraget täcka närmare 60 % av kostnaderna härför.

Statsbidragen till den obligatoriska sjukförsäkringen är av fyra slag, nämligen sjukhjälpbidrag, medlemsbidrag, avgiftslindringsbidrag och avgiftsersättningsbidrag.

Sjukhjälpbidraget utgör 50 % av utgifterna för läkarvård, resor och grundsjukpenning samt 75 % av utgifterna för barntillägg. Till utgifterna för sjukhusvård utgår intet statsbidrag, ej heller till försäkringen för tilläggssjukpenning.

Medlemsbidraget utgår med 4—5 kr. per medlem och år.

Avgiftslindringsbidraget utgår med belopp, som erfordras för att såsom förut berörts nedsätta vissa sjukkassemedlemmars avgifter för sjukvårdsförsäkringen och försäkringen för grundsjukpenning till 2 % av den taxerade inkomsten.

Avgiftsersättningsbidraget utgör 10 kr. för varje sjukkassemedlem, som inte är skyldig erlägga avgift till sjukvårdsförsäkringen.

Procentuellt fördelar sig de beräknade årliga totalkostnaderna för den obligatoriska sjukförsäkringen, 738 milj. kr., med 44 % på de försäkrade, 27 % på arbetsgivarna och 29 % på staten.

Inom den allmänna sjukförsäkringens ram finns en frivillig försäkring för tilläggssjukpenning. Denna försäkring är avsedd för dels den vars inkomst helt eller delvis härrör av annat förvärvsarbete än tjänst, dels obligatoriskt sjukpenningförsäkrad hemmahustru,

och dels vissa studerande. Försäkringen är beträffande de två sistnämnda kategorierna begränsad så att den sammanlagda sjukpenningen på grund av obligatorisk och frivillig försäkring inte får överstiga 6 kr. De hemmavarande hustrurna kan sålunda frivilligt tilläggsförsäkra sig för högst (6 — 3 =) 3 kr. För den förstnämnda kategorien får tilläggsjukpenningen uppgå till högst så stort belopp att den, tillsammans med tilläggsjukpenning på grund av den obligatoriska försäkringen, utgör det belopp vartill den obligatoriska tilläggsjukpenningen skulle ha uppgått om hela förvärvsarbetsinkomsten varit av tjänst. De båda förstnämnda kategorierna kan välja olika karenstider (3, 18, 33 eller 93 dagar), medan endast en karenstid gäller för de studerande (18 dagar).

Den frivilliga sjukpenningförsäkringen finansieras genom de frivilligt försäkrades egna avgifter och ett statsbidrag om 20 %. Avgiften för frivillig tilläggsjukpenning beräknas bli i genomsnitt ungefär dubbelt så hög som för enbart obligatorisk tilläggsjukpenning.

Arbetslöshetsförsäkringen.

Bestämmelser om den nuvarande frivilliga statsunderstödda arbetslöshetsförsäkringen meddelas främst genom *förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor*.

De hittills registrerade arbetslöshetskassorna är alla organiserade som rikskassor för olika yrkesområden. Kassorna har bildats av vederbörande fackliga organisationer men är juridiskt sett fullt fristående i förhållande till dessa och öppna för alla löntagare inom det ifrågakvarande yrket, alltså även för fackligt oorganiserade arbetstagare. För fackligt organiserade löntagare är å andra sidan medlemskapet i kassorna som regel obligatoriskt, i det att de olika fackförbundens stadgar föreskriver, att förbundets medlemmar också skall tillhöra arbetslöshetskassan. F. n. finnes ett 40-tal kassor. Försäkringen omfattar närmare 80 % av LO:s medlemmar och en lika stor andel av de till TCO anslutna medlemmarna i enskild tjänst. Vissa grupper — bl. a. det övervägande antalet statligt och kommunalt anställda av vilka många har ringa eller ingen arbetslöshetsrisk — står dock utanför försäkringen. Av hela antalet kassamedlemmar den 31 december 1952, 1 143 000, var 206 000 kvinnor, vilket motsvarar drygt en fjärdedel av det antal förvärvsarbetande kvinnor i arbetstagarställning som redovisades vid folkräkningen två år tidigare.

Arbetslöshetsförsäkringen är uppbyggd på principen att hjälp lämnas vid oförvårdad arbetslöshet och under förutsättning att kassamedlemmen är arbetsför och i övrigt oförhindrad att taga arbete. För att erhålla understöd skall den försäkrade förete intyg från den offentliga arbetsförmedlingen att arbete sökts men inget lämpligt sådant stått till buds. En annan förutsättning för understödsrätt är, att den försäkrade betalat föreskrivna avgifter. Enligt de grundläggande s. k. avgiftsvillkoren uppkommer nämligen

3 — Bihang till riksdagens protokoll 1954. 1 saml. Nr 144.

rätt till understöd först då medlem i en arbetslöshetskassa erlagt minst 52 veckoavgifter eller 12 månadsavgifter, varav minst 20 veckoavgifter eller 5 månadsavgifter måste ha betalats inom de tolv månader, som ligger närmast före arbetslöshetens början.

Särskilda bestämmelser har utfärdats av tillsynsmyndigheten — numera arbetsmarknadsstyrelsen — om kvinnliga kassamedlemmars understöd-rätt under tiden kring nedkomsten, de s. k. havandeskapsdirektiven. Huvud-regeln är här liksom eljest, att kvinnan för att erhålla understöd skall an-ses arbetsför och i övrigt oförhindrad att åtaga sig arbete. I direktiven göres skillnad mellan havandeskapstiden och tiden efter barnsörden.

Har kvinnan permitterats eller avskedats på grund av havandeskapet eller slutat arbetet på egen begäran av samma orsak, betraktas hon i all-mänhet som arbetsför och avstänges från understöd. Undantag gäller emellertid för vissa arbeten som anses särskilt olämpliga för hennes till-stånd, t. ex. arbete med lyftning, skiftarbete och arbete som servitris eller butiksbiträde. Är det arbete som kvinnan lämnat av denna karaktär, kan hon betraktas som arbetsför och tillerkännas understöd. Om kvinnan blir arbetslös av någon anledning som inte har samband med själva havande-skapet, utgår givetvis understöd under eljest gällande villkor, d. v. s. under villkor bl. a. att hon inte kan erhålla ett arbete, som lämpar sig för hennes tillstånd.

Efter barnsörden utgår i regel inget understöd under de närmaste sex veckorna, vilken tidrymd i vissa fall förlänges till åtta veckor. Man utgår nämligen från att kvinnan under tiden närmast efter nedkomsten saknar möjlighet att åtaga sig förvärvsarbete. Även för den efterföljande tiden sker ofta inskränkningar i understödsrätten. Kvinnan måste sålunda kunna styrka, att vårdnaden om barnet inte hindrar henne att antaga förvärvs-arbete, d. v. s. att barnet kan omhändertagas av någon annan.

Förmånerna från arbetslöshetsförsäkringen utgöres främst av daghjälp och familjetillägg härtill.

För daghjälp, som är ett för dag beräknat kontantbelopp, finnes ingen motsvarighet till exempelvis de inom den obligatoriska sjukförsäkringen gällande generella sjukpenningklasserna. I stället fastställer varje arbets-löshetskassa för sig den eller de daghjälpklasser som skall tillämpas. Om flera klasser förekommer, beror medlemmarnas klasstillhörighet i regel på inkomstens storlek, men ej sällan användes andra indelningsgrunder, exempelvis ålder eller kön. Daghjälpen får numera uppgå till högst 20 kr. och torde f. n. genomsnittligt för samtliga försäkrade (män och kvinnor) utgöra ca 13 kr.

Familjetillägg utgöres av maketillägg resp. husföreståndarinnetillägg med 2 kr. — vilket dock ej utbetalas om maken resp. husföreståndarinnan har förvärvsarbete motsvarande tre dagar eller mer i veckan eller själv uppbär daghjälp — samt barntillägg med 1: 50 kr. för varje barn under 16 år.

Efter en karenstid av minst sex dagar utgår vid arbetslöshet understöd för sex dagar per vecka. Sammanlagt får understöd utgå för högst 156 dagar under loppet av en tolv månadersperiod eller under ett och samma arbetslöshetsfall.

Arbetslöshetsförsäkringen finansieras genom de försäkrades avgifter och statsbidrag av olika slag. Avgifterna varierar betydligt inom olika kassor, då de i första hand är beroende av arbetslöshetsrisken i vederbörande fack.

Socialförsäkringsutredningens förslag.

Allmänna synpunkter.

Utredningen framhåller inledningsvis, att den svenska familjepolitiken vuxit fram relativt sent men ändå hunnit få både stor omfattning och rik förgrening. De olika åtgärder, som nu fölle inom detta område, vore i allmänhet frukter av befolkningsfrågans aktualisering i mitten av 1930- och början av 1940-talet. Samhällets ekonomiska hjälp åt barnaföderskorna — moderskapshjälpen, moderskapspenningen och mödrahjälpen — som fått sin nuvarande utformning i familjepolitikens begynnelsekedje, hade med åren utsatts för stark kritik. Det väsentligaste i kritiken kunde sammanfattas så, att hjälpen ansetts behäftad med brister i tre hänseenden. Den vore ofullständig, främst däri att ersättning lämnades endast för direkta utgifter men inte för den inkomst, som förvärvsarbetande kvinnor ofta i större eller mindre utsträckning ginge miste om i samband med barnsbörd. Hjälpen vore vidare splittrad. Slutligen hade penningvärdeförändringen medfört, att hjälpen blivit otillräcklig för de ändamål, till vilka den avsetts. I sistnämnda hänseende hade anmärkningarna främst gällt den hjälp, som i form av moderskapshjälp eller moderskapspenning komme det stora flertalet barnaföderskor till del; i fråga om mödrahjälpen hade en kraftig höjning av maximibeloppet nyligen kommit till stånd.

Utredningen erinrar vidare om att 1931 års förordning om erkända sjukkassor kommer att upphöra att gälla samtidigt som lagen om allmän sjukförsäkring träder i kraft den 1 januari 1955. Då sjukasseförordningen bl. a. innehölle de nuvarande bestämmelserna om moderskapshjälp, komme därmed dessa att ej längre gälla. Vidare komme den obligatoriska sjukförsäkringen att omfatta praktiskt taget alla landets invånare, kvinnor som män. En hjälpform av moderskapspenningens typ, avsedd endast för sådana kvinnor som stode utanför sjukförsäkringen, bleve alltså överflödig.

Utredningen diskuterar här efter hjälpbehoven och hjälpens ändamål samt konstaterar i detta sammanhang, att havandeskap och barnsbörd alltid medför en utgiftsökning och i vissa fall därjämte en inkomstminskning. De nuvarande samhälleliga stödåtgärderna beredde emellertid barnaföderskorna hjälp endast i det förstnämnda avseendet, i

det att dessa åtgärder toge sikte på att undanröja eller minska utgifterna. Hjälpbehoven, sådana dessa nu helt eller delvis täcktes, vore i regel knutna till moderns och barnets hälsa, till moderns möjligheter att utföra hemssysslorna och till de anskaffningar som erfordrades för hennes och barnets räkning. Samhället sökte tillgodose behoven på både individuell och kollektiv väg — genom att ge kvinnan kontanta bidrag och genom att kostnadsfritt eller mot reducerad avgift ställa tjänster till hennes förfogande. Att varje särskilt hjälpbehov, för vilket en kollektiv anordning inrättats eller ett visst ändamål redan fastställts eller utbildats i de olika ekonomiska hjälpformerna, även framdeles borde tillgodoses funne utredningen självklart.

Beträffande frågan om ersättning för inkomstbortfall för barnaföderskor med förvärvsarbete framhåller utredningen, att situationen för dessa kvinnor vanligen är den, att de inte bara får utgifter på grund av nedkomsten utan även går miste om arbetsförtjänst medan de i samband med nedkomsten avhåller sig från förvärvsarbetet. Ensamstående kvinnor vore regelmässigt beroende av arbetet för sitt uppehälle. De gifta kvinnor, som ägnade sig åt förvärvsarbete, bidroge därigenom i större eller mindre mån till sin egen och familjens försörjning. Uppenbarligen medförde ett bortfall av kvinnans arbetsinkomst, då den sålunda vore avsedd för hennes eller familjens allmänna levnadskostnader, många gånger en avsevärt starkare påfrestning på ekonomin än vad de extra utgifterna på grund av nedkomsten i och för sig innebure. Å andra sidan kunde påpekas, att förvärvsarbetande kvinnor, som i samband med nedkomsten helt ägnade sig åt hemmet, ej sällan kunde göra inbesparingar av utgifter som de eljest hade, exempelvis för daghemsavgifter eller i viss utsträckning för hemhjälp. I regel torde emellertid dylika inbesparingar inte på långt när motsvara inkomstbortfallet.

Efter att ha erinrat om att särskilt gifta kvinnor numera i starkt ökad omfattning ägnar sig åt arbete utom hemmet går utredningen in på de omständigheter, som gör det nödvändigt eller lämpligt att kvinnan avhåller sig från förvärvsarbete en tid kring nedkomsten. Barnsörden och barnsängstiden medförde fysisk arbetsoförmåga hos kvinnan. Kvinnan vore vidare under det sista skedet av havandeskapet ovig, och risken för överansträngning vore stor. Det kunde därför — beroende på vilket slags arbete kvinnan hade — ej sällan vara nödvändigt eller önskvärt att hon då avstode från arbetet. Efter förlossningen dröjde det alltid en tid, innan kvinnan hunne återhämta krafterna. Man hade alltså att räkna med även en viss nedsättning av arbetsförmågan under tiden omkring nedkomsten. Härtill komme amningen och vården i övrigt av barnet. Full enighet rådde om att det ur medicinsk synpunkt vore av största vikt, att barnet under den första tiden av sin levnad amrades av modern. Skulle amningen och vården av barnet fullgöras riktigt, toge detta så stor del av kvinnans tid i

anspråk och styckade till den grad sönder hennes arbetsdag, att det vore förenat med stora faktiska svårigheter för henne att samtidigt ägna sig åt ett mera kontinuerligt förvärvsarbete. Olägenheterna från hälsosynpunkt av en dylik anordning låge också i öppen dag i fråga om både mor och barn.

De angivna omständigheterna hade, fortsätter utredningen, inte föranlett lagstiftning i annan mån än att man för kvinnliga arbetstagare infört vissa bestämmelser av arbetarskyddsrättslig art, som föreskrev eller öppnade möjligheter till ledighet för kvinnan i samband med nedkomsten. Enligt arbetarskyddslagen gällde sålunda förbud för barnaföderska att under de sex första veckorna efter nedkomsten arbeta i vissa yrken, främst industriellt arbete. Vidare hade kvinnan enligt samma lag rätt till ledighet under de sex veckorna närmast före barnsörden. Kvinna hade dessutom, enligt lagen 1945 om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m., oberoende av arbetets art rätt till högst sex månaders ledighet i samband med nedkomsten, förutsatt att hon sedan minst ett år varit stadigvarande anställd hos arbetsgivaren.

Någon i lag fastställd rätt till ersättning för den inkomst, kvinnan ginge miste om, funnes emellertid inte. En del löntagargrupper vore på grund av avlöningsreglementen eller avtal tillförsäkrade viss lön vid ledighet för havandeskap och barnsörd. Sådan rätt tillkomme kanske 25 % av alla kvinnliga arbetstagare i fruktsam ålder, flertalet i statlig och kommunal tjänst. I övrigt vore kvinnorna garanterade ersättning för förlorad arbetsinkomst endast i undantagsfall, nämligen i så måtto att vissa kategorier som tillhörde den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen kunde få hjälp därifrån under havandeskapet, men detta förutsatte att kvinnan vore arbetsför och beredd att anta lämpligt arbete om sådant erbjödes.

Efter att sålunda ha konstaterat, att de flesta förvärvsarbetande kvinnor inte beredes någon ersättning för den inkomst de mister i samband med att de föder barn, anför utredningen.

I likhet med bl. a. socialvårdskommittén och befolkningsutredningen anser socialförsäkringsutredningen det vara ofrånkomligt, att de kvinnor som omfattas av det lagstadgade arbetsförbudet vid nedkomst tillförsäkras ersättning för den förlorade inkomsten. Det finns emellertid ingen anledning att stanna därvid, emedan kvinnornas möjligheter att ägna sig åt förvärvsarbete under denna tid mindre beror av arbetets art än av de för alla gemensamma fysiska betingelserna och vården om barnet, vilka omständigheter också utgör grunden för den vidgade rätten till ledighet enligt 1945 års lag. Det bör härvid erinras om att statsmakterna vid 1948 års revision av arbetarskyddslagstiftningen fann det vara av vikt att såvitt möjligt tillförsäkra alla förvärvsarbetande kvinnor erforderlig ledighet vid barnsörd oavsett verksamhetens art men att en utsträckning av arbetsförbudet till att avse arbetarskyddslagens hela tillämpningsområde inte borde ske utan att frågan om kompensation i någon form för inkomstbortfallet samtidigt löstes. Man bör dessutom minnas, att de ifrågakvarande bestämmelserna av arbetarskyddsart — särskilt 1945 års lag med

dess större räckvidd i fråga om personkretsen — alla också i grunden avser att skänka kvinnan ekonomisk trygghet genom att garantera henne rätt att efter barnsörden återvända till arbetet och återfå arbetsinkomsten. Beredes kvinnan ersättning för den inkomst hon förlorar under tiden från avbrottet i arbetet tills det kan återupptas, betyder detta otvivelaktigt endast ett fullföljande av samma syfte.

Även om det redan nu anförda enligt utredningens mening utgör tillräckligt skäl för att bereda förvärvsarbetande kvinnor ersättning för inkomstbortfall under ledighet för barnsörd, anser sig utredningen böra framhålla ytterligare några synpunkter. Sålunda hänvisar utredningen till att 1950 års abortutredning i sitt betänkande i abortfrågan (SOU 1953: 29) uttalat, att en tillfredsställande lösning av frågan om ersättning för inkomstbortfall under ledighet på grund av havandeskap eller barnsörd utan tvivel skulle vara ett mycket starkt maktmedel i samhällets kamp mot aborterna. Vidare understryker socialförsäkringsutredningen, att frågan om kompensation för inkomstbortfall åt förvärvsarbetande barnafödorskor komme i ett delvis nytt läge till följd av den allmänna sjukförsäkringen, varigenom kvinnliga anställda med inkomst av någon betydenhet bleve obligatoriskt försäkrade för tilläggssjukpenning vid sjukdom. Gränsen mellan å ena sidan kvinnans tillstånd under tiden kring nedkomsten och å andra sidan sjukdom vore ofta flytande. Infördes ingen särskild ersättningsform vid barnsörd, kunde kvinnorna i många fall tänkas bli benägna att låta sjukskriva sig för allehanda mindre krämpor, som även i normalfallen åtföljde havandeskapet eller barnsörden. Frånsett att detta kunde få mindre önskvärda konsekvenser av psykologisk natur komme sjukförsäkringen under sådana förhållanden att i inte oväsentlig utsträckning få lämna ersättning för inkomstbortfall, som strängt taget förorsakats av havandeskap eller barnsörd och inte av sjukdom. Slutligen erinrar utredningen om att en förutsättning för att vårt land skall kunna ratificera den av 1952 års internationella arbetskonferens antagna konventionen nr 103 angående skydd vid havandeskap och barnsörd vore, att någon form av kompensation för inkomstbortfall vid barnsörd infördes.

På grund av vad sålunda anförts förordar utredningen, att den ekonomiska hjälpen vid havandeskap och barnsörd skall avse ej blott att bereda lindring i de med nedkomsten förenade utgifterna utan även att lämna ersättning för därav uppkommet inkomstbortfall.

Härefter övergår utredningen till att behandla de olika hjälpformerna och tar då först upp frågan om förlossningsvården. Utredningen erinrar om att en stark förskjutning ägt rum från öppen till sluten vård, så att nu inte mindre än 95 % av alla barnafödorskor förlöses på anstalt. Vid de offentliga förlossningsanstalterna och vissa andra sådana som uppbure statsbidrag finge avgift för vård på allmän sal uttas med i regel högst en krona om dagen, ett belopp som ursprungligen motiverats där-

med, att det skulle utgöra bidrag till anstalternas utgifter för kost; en avgiftshöjning ägde dock rum om vårdtiden överskred tio dagar. Moderskapshjälpen och moderskapspenningen vore avsedda att täcka bl. a. denna avgift. När det gällde en verksamhet av denna omfattning, framträdde tydliga olägenheter av att en naturaprestation kombinerades med bidrag. Det kunde knappast anses ändamålsenligt, att samhället först iklädde sig kostnaden för den allra största delen av verksamheten, därefter fastställde en avgift som skulle täcka återstoden och slutligen, ehuru via ett bidrag, bekostade även denna avgift för så gott som alla som anlidade verksamheten. Om man på ett eller annat sätt gjorde vården på förlossningsanstalt kostnadsfri för barnaföderskorna, torde detta knappast medföra något ökat tryck på den slutna vården, ty den utveckling från hemförlossning till anstaltsförlossning som påginge och för övrigt nu ej stode långt från sin möjliga kulmen låte sig säkerligen ej påverkas av om kvinnan behövde betala den nuvarande obetydliga avgiften eller ej.

Utredningen fortsätter.

Man kan naturligtvis tänka sig att helt avskaffa den nuvarande avgiften och på så sätt göra den slutna vården i verklig mening kostnadsfri. Frågan om fri vård på förlossningsanstalt äger emellertid nära samband med det större problemet om den fria sjukhusvården över huvud. Statsmakternas beslut 1953 om den allmänna sjukförsäkringen innebär, att lösningen av detta problem tills vidare fått anstå och att ersättning för sjukhusvård lämnas som en prestation i sjukförsäkringen. Uppenbarligen är det i detta läge inte lämpligt att låta kvinnan erlägga avgift på ett sjukhus vid barns-börd, under det att avgiften vid sjukdomsfall helt regleras genom sjukkas-san. Den förmånligare ställning som barnaföderskorna nu av befolknings-politiska skäl har förlänats skulle därmed från deras synpunkt vändas i sin motsats.

Enligt utredningens mening bör avgiftsfrågan vid slutet förlossnings-vård lösas på samma sätt som vid annan sjukhusvård. Samma avgift borde alltså tillämpas på barnbördsavdelning som på annan sjukhusavdelning, och ersättning i princip motsvarande avgiften på allmän sal borde lämnas genom sjukkassan. Vistelsen borde ersättas oavsett vårdtidens längd, var-för den nuvarande s. k. tiodagarsspärren borde försvinna. En sådan sam-mankoppling av hjälpen vid barns-börd med sjukförsäkringen måste för barnaföderskorna framstå som naturlig. Den medförde dessutom påtagliga administrativa fördelar för såväl sjukhushuvudmännen som sjukkassorna, i det att det från avgiftssynpunkt bleve likgiltigt om vården lämnades för sjukdom eller förlossning.

Med den föreslagna ordningen finner utredningen det lämpligt, att resor till och från förlossningsanstalt ersättes på samma sätt som sjukför-säkringen ersätter resor till och från sjukhus vid sjukdomsfall. Detta inne-bure i princip, att resor för intagning på förlossningsanstalt helt ersattes genom sjukkassan och hemresor i den mån kostnaden överstege 4 kr. Då

reskostnaderna i samband med barnbördsfall på landsbygden genomsnittligt vore avsevärt högre än i städerna, skulle därmed även vinnas en önskvärd utjämning mellan land och stad i detta hänseende, något som f. ö. inte låte sig göra med en standardiserad hjälp för detta ändamål.

Vad den öppna förlossningsvården angår framhåller utredningen, att denna, sedan samhället numera ersätter barnmorskans resor, normalt inte är förenad med några kostnader för den enskilde. Emellertid kunde vid hemförlossning komplikationer inträffa, som påkallade bistånd av läkare utan att man fördenskull kunde tala om ett sjukdomsfall. Ersättning borde i dylika fall utgå efter regler motsvarande dem som gällde för läkarvård enligt sjukförsäkringen, d. v. s. med i princip $\frac{3}{4}$ av kostnaderna för läkares resor och själva läkarvården.

I fråga om formerna för de kontanta bidragen anser utredningen, att den hjälp, som skall träda i stället för den nuvarande moderskapshjälpen och moderskapspenningen, bör få generell natur och sålunda utgå till alla utan inkomst- eller behovsprövning. Den borde vidare avse att åtminstone lämna ett grundbidrag främst till hemhjälp och erforderlig utrustning åt modern och barnet. Därjämte borde, som tidigare framhållits, ersättning lämnas för vissa utgifter i samband med själva förlossningen. Denna ersättning borde dock inte utgå såsom ett direkt bidrag i vanlig mening utan genom en sådan efterhandsreglering av utgifterna som skedde beträffande motsvarande utgifter enligt sjukförsäkringslagen. Kontanta bidrag skulle emellertid även lämnas förvärvsarbetande kvinnor, som på grund av nedkomsten avhölle sig från arbete och därvid ginge miste om arbetsförtjänst. Samma skäl som talade för att ersättning för normalt uppkommande merkostnader borde lämnas genom generella bidrag kunde anföras för att inkomstbortfallet skulle kompenseras i denna form. Ersättning för inkomstbortfall i samband med barnsbörd borde alltså såvitt möjligt lämnas generellt.

Utredningen, som haft att överväga möjligheterna att göra den ekonomiska hjälpen vid havandeskap och barnsbörd mera enhetlig, framhåller, att från denna synpunkt största fördelen givetvis skulle stå att vinna, om man kunde lämna all kontanthjälp i en enda form. Detta skulle uppenbarligen förutsätta, att mödrahjälpen nuvarande uppgifter lades till den generella hjälpen, d. v. s. att mödrahjälpen avvecklades. Frågan härom hade ställts på sin spets i huvudförslaget i socialvårdskommitténs år 1946 avgivna betänkande om moderskapsbidrag, i det att detta omfattat endast generell hjälp och således inneburit mödrahjälpen avskaffande. Vid valet av den generella hjälpformen hade kommittén i hög grad låtit sig vägledas av kostnadsutjämningsynpunkten, d. v. s. att kostnaderna i samband med nedkomsten i avsevärt större utsträckning än hittills skulle överflyttas från den enskilde till samhället. Befolkningsutredningen åter hade ansett det

inte vara möjligt att i den utsträckning som socialvårdskommittén förutsett åstadkomma en objektivisering av grunderna för det ekonomiska stödet beträffande samhällets hjälpåtgärder vid barnsbörd.

För egen del anför socialförsäkringsutredningen.

Även om den av socialvårdskommittén med eftertryck hävdade kostnadsutjämningsynpunkten i och för sig måste tillmätas särskild betydelse på ett område som faller inom familjepolitiken, får dock enligt socialförsäkringsutredningens åsikt denna synpunkt inte drivas så långt, att man låter andra viktiga hänsyn vika. Utredningen anser i likhet med befolkningsutredningen, att det inte låter sig göra att enbart inom ramen för generell hjälp tillgodose de olika ändamål för vilka bidrag åt blivande och nyblivna mödrar enligt vad tidigare sagts skall utgå, emedan man under sådana förhållanden skulle eftersätta kraven att hjälpen i de enskilda fallen får erforderlig effektivitet och att kostnaderna stannar inom rimliga gränser. Även i fortsättningen fordras något slag av behovsprövad hjälp åt barnaföderskor. Avskaffas mödrahjälp, får en stor del av kvinnorna hänvisas till fattigvården. Detta måste anses olämpligt, åtminstone så länge den senare består i sin nuvarande utformning, och det skulle dessutom innebära en tillbakagång till förhållandena före 1937, då mödrahjälp infördes främst för att undvika den nyss angivna konsekvensen.

Enligt utredningens uppfattning bör alltså mödrahjälp bibehållas vid sidan av den generella hjälpen.

För att undgå ytterligare splittring finner utredningen det vara angeläget att den generella hjälpen i organisatoriskt hänseende utgör en enhet. Då moderskapshjälp redan nu genom sin anknytning till den frivilliga sjukförsäkringen har formen av socialförsäkring, har utredningen i första hand prövat, huruvida den generella hjälpen i dess helhet kan lämnas i form av socialförsäkring. Vid bedömningen härav har utredningen främst uppmärksammat frågan, huruvida compensationen för inkomstbortfall skall ställas i relation till den förlorade arbetsinkomsten eller ej, och funnit att en dylik differentiering måste ske för att ersättningen skall kunna göras effektiv. Den ersättning, som nu enligt bestämmelser i tjänstgöringsreglementen och kollektivavtal utginge till en del kvinnliga arbetstagare under tid, då de i samband med nedkomsten måste avhålla sig från arbete, utgjorde undantagslöst en viss andel av deras vanliga lön. Ännu ett skäl talade för att den samhälleliga hjälpen vid barnsbörd grundas på nämnda princip, nämligen att de kvinnliga arbetstagarna vid sjukdomsfall finge ersättning i relation till inkomstförlusten genom den allmänna sjukförsäkringen. Man borde givetvis så långt möjligt undvika att ersättningen vid sjukdom och barnsbörd utginge efter olika grunder, inte enbart därför att inkomstbortfallet bleve detsamma om kvinnan måste avstå från arbetet av den ena orsaken eller den andra utan även på grund av att gränsen mot ett sjukdomstillstånd ofta tangerades eller överskredes under havandeskapet och efter nedkomsten. Att den i

sjukförsäkringen sålunda genomförda principen skulle tillämpas innebure, att ju större inkomst en barnaföderska ginge miste om vid ledigheten — d. v. s. ju bättre ekonomisk ställning hon normalt intoge — desto större bleve också det belopp hon erhöle i ersättning. Det vore uteslutet att engagera allmänna medel i denna del av hjälpen vid havandeskap och barnsbörd. Ersättning för inkomstbortfall kunde enligt utredningens åsikt inte meddelas i annan form än såsom en socialförsäkring, där de som erhöle förmånerna själva finge bidra till finansieringen därav. Att anordna en fullt fristående moderskapsförsäkring skulle medföra åtskilliga svårigheter inte minst av administrativ art. En dylik borde därför övervägas endast om försäkringen inte kunde anknytas till en befintlig socialförsäkring.

Utredningen diskuterar härefter, huruvida en blivande moderskapsförsäkring bör sammankopplas med den allmänna sjukförsäkringen eller med den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen samt anför härom.

En grundläggande förutsättning för rätt till sjukpenning enligt sjukförsäkringslagen är att den försäkrade skall ha förlorat sin arbetsförmåga eller fått den nedsatt med minst hälften. Arbetslöshetsförsäkringen däremot vilat på principen att den försäkrade är arbetsför och i övrigt oförhindrad att anta arbete. Skall man koppla samman rätten till kompensation för inkomstbortfall vid havandeskap och barnsbörd med en av dessa socialförsäkringar, måste sjukförsäkringen avgjort äga företräde från principiell synpunkt. En jämförelse mellan arbetslöshetsförsäkringen och den allmänna sjukförsäkringen i dess nu beslutade utformning måste också otvetydigt utfalla till den senares favör i det att samtliga arbetstagare med inkomst av någon betydelse är obligatoriskt försäkrade för tilläggsjukpenning, medan arbetslöshetsförsäkringen är lagd på frivillig bas och är begränsad till vissa fack, varför den trots hög anslutning endast omfattar kanske en fjärdedel av alla kvinnliga arbetstagare. Starka skäl talar alltså för en anknytning mellan moderskapsförsäkringen och sjukförsäkringen i detta hänseende. Att då också den hjälp som skall utgå med lika belopp till alla mödrar lämpligast bör handhas av en socialförsäkring som omfattar dessa synes självklart. Då det därtill inte kan vara lämpligt att den kontanta försäkringshjälpen utgår från två olika socialförsäkringar, har utredningen kommit till det resultatet att denna hjälp i dess helhet bör lämnas av sjukförsäkringen. Av vad tidigare anförts torde framgå att minst lika starka skäl talar för att ersättningen för vissa förlossningsutgifter skall utgivas av nämnda försäkring.

Utredningen finner sålunda, att en sammankoppling bör komma till stånd mellan den ekonomiska hjälpen vid havandeskap och barnsbörd och den allmänna sjukförsäkringen i så måtto, att den generella hjälpen i form av en moderskapsförsäkring bör anslutas till sjukförsäkringen. Därmed fullföljdes en tradition i svensk sociallagstiftning. Även i många andra länder, som infört moderskapsförsäkring, hade en dylik sammankoppling befunnits mest ändamålsenlig.

Moderskapsförsäkringens utformning.

Enligt vad utredningen framhåller, bör moderskapsförsäkringen finansiellt och administrativt utgöra en del av sjukförsäkringen. Härigenom vunnas avsevärda fördelar i fråga om beräkning och uppbörd av avgifter, bokföring m. m., och vidare torde gränsdragningsproblem mellan hjälpen vid havandeskap och barnsbörd samt sjukhjälpen bli mindre betydelsefulla. Det vore då också naturligt, att de materiella bestämmelserna anknöte till sjukförsäkringens, i den mån så vore möjligt och lämpligt med hänsyn till moderskapsförsäkringens syfte.

Vad angår frågan om anslutningen till moderskapsförsäkringen erinrar utredningen om att den obligatoriska sjukförsäkringen i princip omfattar alla svenska medborgare, som är bosatta i riket, samt dessutom alla dem som utan att vara svenska medborgare är bosatta och mantalsskrivna i riket. Motsvarande borde gälla beträffande tillhörigheten till moderskapsförsäkringen. Alla sjukförsäkrade kvinnor borde alltså vara obligatoriskt moderskapsförsäkrade. Om detta förslag genomfördes bleve — förutom utländskor som inte vore mantalsskrivna här — i huvudsak endast följande kategorier i Sverige bosatta kvinnor uteslutna från moderskapsförsäkringen, nämligen de som vårdats på sjukhus i två år under den tid de därefter åtnjöte sådan vård (till övervägande del svårt sinnessjuka) och de som vore omhändertagna på anstalt för obildbara sinnesslöa. Dessa grupper, som inte vore avgiftspliktiga enligt sjukförsäkringslagen, kunde uppenbarligen antas sakna behov av moderskapsförsäkring.

I fråga om försäkringsförmånerna föreslår utredningen, att den hjälp, som på grund av försäkringen skall lämnas barnaföderna, benämnas *moderskapshjälp*. Hjälpen skall enligt förslaget bestå av dels *ersättning för förlossningsutgifter* och dels kontantbidrag, som föreslås få benämningen *moderskapspenning*. Moderskapspenningen föreslås uppdelad i ett fast grundbelopp, *grundpenning*, och ett löpande bidrag, *tilläggspenning*. Alla försäkrade skall enligt förslaget vara garanterade ersättning för förlossningsutgifter ävensom grundpenning. Därutöver skall de kvinnor, som enligt sjukförsäkringslagen är obligatoriskt försäkrade för tilläggsjukpenning — d. v. s. alla kvinnliga arbetstagare med en årsinkomst av minst 1 800 kr. — vara försäkrade för tilläggspenning.

Rörande den närmare utformningen av försäkringsförmånerna och då först ersättningen för förlossningsutgifter erinrar utredningen om att en avgift av i regel högst en krona om dagen f. n. får uttagas av salspatient på offentlig förlossningsanstalt och vissa andra förlossningsanstalter, som uppbär statsbidrag. Kvinnans utgift för anstaltsvården uppginge därför oftast till högst 10 kr. Emellertid medförde anordningen visst administrativt besvär, och de influtna avgiftsbeloppen bleve relativt sett ringa. Vidare finge staten utge ett bidrag å omkring 2,4 milj. kr. för den slutna förlossningsvården. Utredningen föreslår, att vederbörande sjuk-

kassa skall ersätta den slutna förlossningsvården på samma sätt som den ersätter sjukhusvård. Om anstaltshuvudmännen fastställde avgiften till samma belopp som vid annan sjukhusvård, bleve frågan huruvida vården föranletts av förlossningen eller sjukdom i samband med densamma utan ekonomisk betydelse. Fastställdes vårdavgiften till 3 kr. om dagen, uppstode genom den föreslagna omläggningen ingen annan inkomstminskning för anstaltshuvudmännen än — såvitt anginge större förlossningsanstalter — den som motsvarade bortfallet av den nuvarande vårdavgiften av en krona om dagen.

Även för de fall, då förlossningsvård inte kunnat beredas på hemortsanstalt eller vårdbehovet uppkommit utanför hemorten och vården därför måst beredas på annan förlossningsanstalt, föreslås bestämmelserna i sjukförsäkringslagen få motsvarande tillämpning. Detta innebär bl. a. att om kvinnan av nyss angivna skäl intagits på främmande förlossningsanstalt, avgiften därstädes skall ersättas av försäkringen med belopp, som motsvarar den lägsta avgift mot vilken kvinnan kunnat erhålla vården på anstalten.

Enligt utredningens förslag skall moderskapsförsäkringen vidare ersätta resor till och från förlossningsanstalt efter samma grunder som gäller då någon för sjukdom intagits på sjukvårdsanstalt. I princip komme sålunda att utgå ersättning för dels hela resekostnaden vid intagning och dels kostnaden för återresa i vad kostnaden överstege 4 kr. Den sålunda föreslagna anordningen ledde till att det ur den försäkrades synpunkt vore likgiltigt om anstaltsvistelsen ansetts vara föranledd av förlossningen eller av en därmed sammanhängande sjukdom.

Beträffande den öppna förlossningsvården framhåller utredningen, att det genom distriktsbarnmorskeorganisationen är sorjt för att direkta utgifter för själva vården inte uppstår, såvida inte läkarvård erfordras. Om i samband med havandeskap uppkommen läkarvård inte vore påkallad av tillstötande sjukdom, kunde den inte ersättas av sjukförsäkringen. Så vore inte heller behöfligt i fråga om den vård, som kunde vara erforderlig före själva förlossningen, enär den förebyggande mödravården omfattade sådan läkarvård. Vid själva förlossningen behöflig läkarvård fölle däremot vid sidan av såväl sjukförsäkringen som den förebyggande mödravården.

Utredningen anser, att de fall, då läkarvård är påkallad vid hemförlossning, ur ersättningssynpunkt bör jämnställas med sjukdomsfall. Ersättning föreslås alltså skola utgå såväl för själva läkarvården som för läkarens resa till och från förlossningsplatsen.

Såsom förut nämnts skall enligt utredningens förslag grundpenning utgå till alla som omfattas av försäkringen. Grundpenningen borde, i motsats till vad som gällde sjukförsäkringens grundsjukpenning, utgå oberoende av huruvida vederbörande avstode från att utföra förvärvsarbete eller ej. Den borde nämligen delvis avse anskaffningar och andra merutgif-

ter i anledning av barnsörden och delvis utgöra ersättning för minskad arbetsförmåga under tiden närmast före och efter nedkomsten. Schematiskt borde man kunna anse, att hälften av grundpenningen hänförde sig till vardera ändamålet.

Grundpenningen föreslås utgöra 270 kr. vid varje barnsörd, vilket till beloppet motsvarar grundsjukpenning för 90 dagar. Av praktiska skäl föreslås grundpenningen få karaktär av ett fast och inte ett löpande bidrag. Om grundpenningens konstruktion anför utredningen vidare.

Man bör hålla i minnet, att sjukpenningförsäkringen för den förvärvsarbetande kvinnan avser att i första hand ersätta inkomstbortfall och i andra hand vissa av sjukdomar föranledda utgifter och att samma försäkring för den gifta hemmakvinnan avser att ersätta förlusten eller en stark nedsättning av arbetsförmågan och dessutom nyssnämnda utgifter. Även om hjälpbehoven vid barnsörd för båda kategorierna företer likheter med dem vid sjukdom, framträder dock även vissa skillnader, bl. a. däri att kvinnorna under tiden kring nedkomsten — fränsett barnsängstiden — i regel har kvar en avsevärd del av sin arbetsförmåga och därför själva kan lägga hand vid åtminstone huvuddelen av hushållsgöromålen och ta vård om barnen o. s. v. Det synes därför rimligt att för båda kategorierna inrymma det för anskaffningar avsedda beloppet i en grundpenning som motsvarar grundsjukpenning för 90 dagar.

Med hänsyn till att grundpenningen enligt förslaget till ett belopp av 135 kr. avser anskaffningar m. m. föreslår utredningen, att den vid flerbörd höjes med 135 kr. eller till 405 kr.

Av grundpenningens normalbelopp, 270 kr., bör enligt utredningen — såsom är fallet med den nu bestående moderskapshjälpen och moderskapspenningen — en del kunna lyftas förskottsvis. Utredningen föreslår därför, att den försäkrade tidigast på nittionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten skall äga lyfta 135 kr. av grundpenningen. Återstoden förutsättes kunna uppbäras efter förlossningen, så snart det konstaterats att rätt därtill föreligger. I detta avseende anses bestämmelser böra inflyta i sjukkassornas stadgar.

Om kvinnan avlidit i samband med förlossningen eller därefter, föreslås att ännu inte uppburen grundpenning skall kunna uppbäras av hennes dödsbo. Avlede åter barnet eller vid flerbörd något av dem eller vore barnet inte fött levande, borde viss reduktion av grundpenningen ske. Hade barnet levat så lång tid efter förlossningen som vanligen förflöte innan modern återvände från förlossningsanstalt, eller omkring 10 dagar, syntes dock sådan reduktion böra undvikas. Utredningen föreslår, att om barnet är dödfött eller avlider inom tio dagar efter förlossningen, grundpenningen skall minskas med ($3 \times 35 =$) 105 kr. Är vid flerbörd intel av barnen vid liv inom tio dagar efter förlossningen, föreslås att grundpenningen — som därvid eljest utgör 405 kr. — nedsättes med 210 kr.

Med hänsyn till att den försäkrade kvinnan under havandeskapstiden

och sedan hon återhämtat sig från förlossningen regelmässigt torde vara i stånd att själv ta hand om de barn hon kan ha hemma, finner utredningen det knappast motiverat att förhöja moderskapspenningen med barn tillägg annat än under tid, då modern vistas på förlossningsanstalt eller hon på grund av förlossningen normalt måste inta sängläge och har små barn i hemmet. Härvid erinrar utredningen om att enligt sjukförsäkringslagen i de flesta fall vid moders sjukdom inte utgår barn tillägg annat än då hon åtnjuter sjukhusvård och i hemmet finnes barn under tio år. I sådant fall förhöjdes sjukpenningen med 2 kr. om dagen. Utredningen förordar, att på grund av moderskapsförsäkringen skall utgå barn tillägg för tio dagar räknat från och med förlossningsdagen och under förutsättning att barn under tio år finnes i hemmet. Barn tillägget föreslås utgöra 2 kr. om dagen. Dessutom föreslås — av skäl som kommer att utvecklas i det följande — att barn tillägg skall utgå även för de därefter följande 35 dagarna, i den mån kvinnan då vårdas på förlossningsanstalt eller sjukhus.

Tilläggspenning föreslås skola utgå till de kvinnor, som på grund av den obligatoriska sjukförsäkringen är berättigade till tilläggs-sjukpenning vid sjukdom, d. v. s. till arbetsanställda kvinnor över 16 år med en beräknad årsinkomst av tjänst om minst 1 800 kr., under förutsättning att vederbörandes inkomst blivit i vederbörlig ordning anmäld hos sjukkassan och kvinnan på grund härav placerats i sjukpenningklass. Emellertid borde den omständigheten, att kvinnan efter havandeskapets början skaffade sig en arbetsanställning eller att hon exempelvis överginge från deltids- till heltidsarbete och därigenom förskaffade sig högre inkomst, inte motivera en motsvarande moderskapsförsäkring. Risken för ett otillbörligt utnyttjande av försäkringen bleve då alltför stor. En viss kvalifikationstid borde därför fastställas. Utredningen föreslår med hänsyn härtill, att för rätt till tilläggspenning skall gälla att kvinnan omedelbart före barnsörden eller den beräknade tidpunkten härför varit försäkrad för tilläggs-sjukpenning under oavbrutet minst 270 dagar. Om hon under denna tid tillhört olika sjukpenningklasser, borde tilläggspenning utgå efter den lägsta av dem.

Tilläggspenningen avser enligt förslaget att ersätta arbetsinkomst, som barnaföderskan förlorar, och den bör därför enligt utredningens mening utgå endast för tid, under vilken hon avhåller sig från förvärvsarbete. För att ledigheten skulle fylla sitt syfte borde den uttagas i ett sammanhang. Tilläggspenning borde utgivas för högst 90 dagar, varigenom i normalfallen täcktes den totala ledighetsperioden i arbetarskyddslagen och konventionen nr 103 angående skydd vid havandeskap och barnsörd. Vidare borde vissa tidsgränser fastställas, inom vilka tilläggspenning skulle kunna utgå. Utredningen ansåge, att tilläggspenning under en sammanhängande period av högst 90 dagar borde kunna utgå tidigast med början från och med den

fyrtiofemte dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast med början från och med förlossningsdagen. Härigenom komme kvinnan i regel att, huru än ledighetsperioden förlades, vara tillförsäkrad ledighet med ersättning under sex veckor från förlossningen. Vad anginge tiden efter förlossningen vore avhållsamheten från arbete önskvärd dels för att kvinnan skulle ha viss tid att återvinna krafterna och dels för att hon skulle bli i tillfälle att själv vårda sitt barn. Underlåte hon att ha barnet i sin vård, bortfölle tydligen det sistnämnda skälet. Utredningen föreslår därför, att tilläggspenning inte skall utgå för tid efter tjugonde dagen efter förlossningsdagen, om kvinnan inte har barnet i sin vård och underlåtenheten härutinnan inte beror på att hon är sjuk.

Utredningen diskuterar härefter, huruvida rätten till tilläggspenning eller en del därav möjligen bör göras beroende också av den omständigheten, att kvinnan efter nedkomsten återupptar förvärvsarbetet. En dylik regel tillämpades nu ofta på den privata — men inte på den offentliga — delen av arbetsmarknaden i fråga om rätt till lön vid ledighet i samband med nedkomst. Därvid torde dock intet hinder föreligga att kvinnan, när hon återkommit och erhållit hela den avtalsenliga moderskapsförmånen, slutade anställningen. Grunden för en regel av detta slag kunde enligt utredningens mening starkt ifrågasättas, eftersom kvinnan under ledigheten — alldeles oavsett hur förhållandena sedan komme att utveckla sig — ginge miste om arbetsförtjänst just på grund av nedkomsten. En sådan regel skulle vidare medföra stora svårigheter i tillämpningen. Utredningen hade inte funnit anledning att föreslå en dylik bestämmelse. Kvinnliga arbetstagare borde alltså i detta hänseende behandlas lika vid barnsbörd och vid sjukdom.

Tilläggspenningens storlek föreslås i princip överensstämmande med storleken av hel tilläggssjukpenning. Emellertid minskades sådan sjukpenning efter de första 90 dagarna av en sjukperiod till ett lägre dagbelopp i alla sjukpenningklasser utom de lägsta. Eftersom tilläggspenning från moderskapsförsäkringen högst skulle kunna utgå för 90 dagar, saknades anledning att räkna med annat än de högre belopp, som i sjukpenningförsäkringen utginge för de första 90 dagarna. Utredningen föreslår alltså, att moderskapsförsäkrad, som enligt sjukförsäkringslagen är obligatoriskt försäkrad för tilläggssjukpenning, skall äga uppbära tilläggspenning med det högre belopp, som utgår i tilläggssjukpenning för de första 90 dagarna av en sjukperiod.

Då utredningen förutsätter, att moderskapspenningen skall vara skattefri och att den med beaktande härav genomsnittligt kommer att motsvara åtminstone två tredjedelar av kvinnans tidigare arbetsinkomst, uppfylles enligt utredningens mening det krav rörande kompensationsgraden som erfordras för ratifikation av den förut nämnda konventionen.

Beträffande den föreslagna moderskapspenningens inverkan på gällande löneförmåner vid barnsbörd erinrar utredningen om att Kungl. Maj:t enligt 28 § sjukförsäkringslagen äger undanta vissa befattningshavare, huvudsakligen stats- och kommunaltjänstemän, från sjukpenningförsäkringen i dess helhet eller viss del därav. Gjordes sådant undantag beträffande försäkringen för tilläggssjukpenning eller både denna och försäkringen för grundsjukpenning, medförde detta enligt utredningens förslag att ifrågavarande arbetstagare därmed även undantoges från rätten till tilläggspenning — däremot inte grundpenning — enligt moderskapsförsäkringen. Det syntes lämpligt, att i detta avseende samma regler gällde för tilläggsförsäkringen vid sjukdom och vid barnsbörd.

Bestämmelserna i övrigt i 28 § sjukförsäkringslagen om rätt för arbetsgivare, som utger sjuklön, att under vissa förutsättningar uppbära arbetstagarna tillkommande sjukpenning föreslås skola äga motsvarande tillämpning beträffande tilläggspenning från moderskapsförsäkringen. Däremot anser utredningen, att grundpenningen alltid skall utgå till kvinna som enligt lagstiftningens huvudbestämmelse är berättigad därtill.

Utredningen har ingående undersökt olika möjligheter att inom moderskapsförsäkringen skapa en motsvarighet till den frivilliga tilläggssjukpenningen. Härom anföres bl. a.

Det synes till en början klart, att det skulle vara meningslöst att anordna en helt fristående frivillig moderskapsförsäkring, enär anslutning till en sådan försäkring sannolikt endast skulle kunna påräknas från kvinnor som hade anledning anta att de kunde bli havande inom en inte alltför avlägsen framtid.

Vid en sammankoppling med den frivilliga försäkringen för tilläggssjukpenning ställer sig saken visserligen något annorlunda, men även i sådant fall kommer de sannolika avgiftshöjningarna på grund av försäkringsbeståndets sammansättning att bli avsevärda. Detta skulle starkt hämma anslutningen till försäkringen från männens sida och från de kvinnor, som inte har anledning att räkna med havandeskap. Härigenom skulle vidare en önskvärd utbredning av den frivilliga sjukförsäkringen motverkas. De nämnda verkningarna kan tydligen mildras genom en begränsning till storleken av den frivilliga tilläggspenningen vid barnsbörd och genom höga statsbidrag till denna.

Utredningen har gjort vissa beräkningar med utgångspunkt från att den frivilliga tilläggspenningen vid moderskap finge uppgå till högst 3 kr. om dagen samt från att statsbidrag om 20 respektive 50 % utginge. Härvid har räknats med olika alternativ dels i fråga om den procentuella anslutningen till den frivilliga försäkringen av män och kvinnor och dels i fråga om den andel av de anslutna kvinnorna, som kan antas föda barn varje år. Beräkningarna redovisas i betänkandet på s. 101—103. Som exempel på de av-

giftshöjningar, som skulle erfordras för den beslutade frivilliga sjukförsäkringen om man med denna kombinerade en dylik frivillig moderskapsförsäkring, må nämnas, att avgiften för en sjukpenning av 3 kr. om dagen skulle — vid moderskapspenning med samma belopp under 90 dagar — öka med 67 % (från ca 39 till ca 65 kr.) under vissa, inte osannolika förutsättningar rörande försäkringsbeståndets sammansättning m. m. Därvid har räknats med 20 % statsbidrag till moderskapsförsäkringen och 3 dagars karenstid i sjukförsäkringen. Om statsbidraget höjdes till 50 %, skulle avgiftsökningen i det nämnda fallet bli 42 % (från ca 39 till ca 55 kr.). Vid längre karenstid i sjukförsäkringen skulle avgiftsökningarna bli väsentligt större.

Utredningen har inte funnit det möjligt att låta den frivilliga försäkringen för tilläggsjukpenning även omfatta försäkring för moderskapspenning. Beräkningarna visade nämligen, att man även vid de gynnsammaste antagandena rörande sammansättningen av försäkringsstocken och födelsefrekvensen erhöle avgiftsförhöjningar, som inte kunde accepteras för sjukförsäkringens del. Ett högt statsbidrag till dessa kvinnor kunde även möta invändningar av statsfinansiell och principiell natur, vartill komme att det inte kunde anses rimligt att de män, som vore självständiga företagare och i denna egenskap sjukförsäkrade sig frivilligt, skulle bidra till kostnaderna för frivillig moderskapsförsäkring även för hustrur till dem som på grund av sin anställning vore obligatoriskt sjukpenningförsäkrade.

Utredningen understryker emellertid, att konsekvenserna av det nu nämnda ståndpunktstagandet inte bör överdrivas. Att märka vore nämligen, att den försäkringsmässiga moderskapshjälp, som skulle tillkomma alla kvinnor, bleve mer än fördubblad i jämförelse med moderskapshjälpen i de erkända sjukkassorna, varvid förmånerna av fri vård och helt eller delvis fria resor vid förlossning inte borde förbises. Vidare komme alltjämt att finnas möjlighet att i fall av behov få den försäkringsmässiga hjälpen kompletterad med mödrahjälp.

Finansieringen av moderskapsförsäkringen skall enligt utredningens förslag ske på så sätt, att försäkringen i ekonomiskt avseende skall utgöra en del av den allmänna sjukförsäkringen. Sålunda föreslås, att sjukvårdsförsäkringen skall anses ur utgiftssynpunkt omfatta jämväl försäkring för ersättning för förlossningsutgifter, att försäkringen för grundsjukpenning skall anses omfatta jämväl försäkring för moderskapspenning i form av grundpenning och därå utgående bantillägg samt att försäkringen för tilläggsjukpenning skall anses omfatta jämväl försäkring för moderskapspenning i form av tilläggspenning.

För sjukvårdsförsäkringens del uppkommer till följd av utredningens förslag kostnadsökningar genom dels utgifterna för vård på förlossnings-
4 — *Bihang till riksdagens protokoll 1954. 1 saml. Nr 144.*

anstalt, dels ökade resekostnader och dels något ökade läkarvårdskostnader (läkarvård vid hemförlossning). Härom anföres.

Utgifterna för vård på förlossningsanstalt bör liksom utgifterna för sjukhusvård helt täckas av avgifterna för sjukvårdsförsäkringen. Till utgifterna för läkarvård och resor bör liksom vid sjukdom utgå statsbidrag med 50 % under det att återstoden av utgifterna bör täckas av avgifterna för sjukvårdsförsäkringen. (Här har bortsetts från det arbetsgivarbidrag å 0,1 % av lönesumman som enligt 38 § sjukförsäkringslagen skall utgå till sjukvårdsförsäkringen, eftersom detta bidrag närmast är avsett att delvis finansiera läkemedelsrabatteringen.)

Vad nu föreslagits kommer enligt utredningens beräkningar att resultera i en genomsnittlig höjning av avgiften för sjukvårdsförsäkringen med något mindre än en krona eller från omkring 23 kr. till 24 kr.

Utredningen erinrar om att försäkringen för grundsjukpenning finansieras genom ett statsbidrag av 50 % och i övrigt genom avgiften för grundsjukpenning. Till barntilläggen utginge ett statsbidrag av 75 %, medan återstoden av kostnaden för dem fölle på nyssnämnda avgift. Enligt utredningens mening borde moderskapsförsäkringens grundpenning och de därtill knutna barntilläggen finansieras på samma sätt. Detta innebure en genomsnittlig höjning av avgiften för grundsjukpenning med omkring 3: 50 kr. eller från 25 kr. till 28 å 29 kr.

Beträffande försäkringen för tilläggssjukpenning anför utredningen.

Den obligatoriska försäkringen för tilläggssjukpenning finansieras dels genom försäkringsavgifter och dels genom ett arbetsgivarbidrag utgörande 1 % av den lön, som arbetsgivare under ett kalenderår utgivit till anställda hos honom. Härvid tages dock inte hänsyn till arbetstagares lön i vad den överstiger 15 000 kr. för år räknat. Arbetsgivarbidraget kan antagas täcka inemot 60 % av kostnaderna för den obligatoriska tilläggsförsäkringen. Om arbetsgivarbidraget utgår oförändrat, kommer tydligen den merkostnad som uppkommer genom moderskapsförsäkringen att i sin helhet påverka de anställdas avgifter vilka härigenom kommer att höjas ganska betydligt — man torde kunna räkna med en höjning av omkring 10 %. Det är enligt utredningens mening rimligt att arbetsgivarna bidrar till de anställda kvinnornas tilläggsspenning på grund av moderskapsförsäkringen efter motsvarande grunder som gäller för tilläggssjukpenningen. Det förekommer i inte obetydlig utsträckning att arbetsgivare utger lön i samband med ledighet för havandeskap och förlossning. En höjning av arbetsgivarbidraget kan antagas komma att motsvaras av en viss besparing för arbetsgivarna såsom ett kollektiv. Den höjning av arbetsgivarbidraget, som erfodras för att arbetsgivarna skall bidra till tilläggsspenningen i samma mån som till tilläggssjukpenningen, uppgår enligt gjorda beräkningar till 0,04 % av de lönesummor som ligger till grund för arbetsgivarbidraget till sjukförsäkringen. En sådan höjning skulle tillföra försäkringen omkring 7 miljoner kr. om året.

Utredningen föreslår på de anförda skälen, att arbetsgivarbidraget till tilläggssjukpenningen förhöjes från 1,00 % till 1,04 %. Detta innebär, att

det sammanlagda arbetsgivarbidraget till den allmänna sjukförsäkringen (alltså inklusive bidraget till läkemedelsrabatteringen) blir 1,14 %.

För att illustrera förhöjningens ekonomiska betydelse för arbetsgivarna nämner utredningen, att om ett företag till sin personal årligen utbetalar 100 000 kr. i arbetslöner, så kommer det att få utge bidrag till moderskapsförsäkringen med högst 40 kr.; utbetalas en miljon, blir bidraget högst 400 kr. o. s. v.

Vid bifall till utredningens förslag beräknas avgifterna till den obligatoriska sjukförsäkringen — bortsett från sådana förmåner som sjukgymnastik m. m., vilka sjukkasse enligt 18 § sjukförsäkringslagen kan besluta införa för sina medlemmar — komma att genomsnittligt uppgå till följande belopp (i kr. räknat).

Den obligatoriska sjukförsäkringen	Avgift utan moderskapsförsäkring	Avgift med moderskapsförsäkring
Enbart sjukvårdsförsäkring	23	24
Sjukpenningklass 1.....	48	52
» 2.....	55	60
» 3.....	62	67
» 4.....	67	72
» 5.....	74	79
» 6.....	79	84
» 7.....	86	92
» 8.....	91	97
» 9.....	102	109
» 10.....	114	121
» 11.....	126	133
» 12.....	138	146
» 13.....	150	158

Moderskapsförsäkringen föreslås tr ä d a i t i l l ä m p n i n g samtidigt med den allmänna sjukförsäkringen, d. v. s. den 1 januari 1955.

Mödrahjälpen.

Utredningen har såsom framgår av det förut anförda från allmänna utgångspunkter funnit en behovsprövad hjälpform av mödrahjälpens typ erforderlig vid sidan av den föreslagna moderskapsförsäkringen.

Om den nuvarande moderskapshjälpen och moderskapspenningen i enlighet med utredningens förslag ersättes med en allmän moderskapsförsäkring, ger detta enligt utredningens åsikt i och för sig inte anledning att ifrågasätta någon förändring av bestämmelserna om mödrahjälpen i annat avseende än beträffande hjälpens m a x i m i b e l o p p. Mödrahjälp kunde nu lämnas med högst 600 kr. eller vid flerbörd 800 kr. De kvinnor som erhöle mödrahjälp finge i regel dessutom antingen moderskapshjälp om vanligen 125 kr. eller moderskapspenning om 75 kr. I förhållande till sistnämnda båda förmåner innebure moderskapsförsäkringens grundpenning

en förhöjning med minst 145 resp. 195 kr. Efter moderskapsförsäkringens införande skulle alltså kvinnornas behov av mödrahjälp minska. Till kvinnor med inkomst av arbetsanställning kunde dessutom enligt utredningens förslag utgå tilläggspenning. Att man vid beviljande av mödrahjälp måste ta hänsyn till kvinnans ökade försäkringsmässiga stöd vore uppenbart. Då beloppsgränserna för mödrahjälpen hade karaktär av maximigränser, kunde dock detta ske utan förändring av dem. Det syntes även motiverat att för fall, där hjälpbehovet vore särskilt framträdande, lämna möjlighet öppen att utöver stödet från moderskapsförsäkringen bevilja mödrahjälp intill nu gällande maximibelopp. På dessa skäl funne sig utredningen böra avstå från att föreslå någon sänkning av maximibeloppen för mödrahjälpen.

Utredningen tar även upp frågan, huruvida mödrahjälp bör lämnas i natura eller kontant. Efter att ha erinrat om att mödrahjälpen f. n. till övervägande del utgår som naturaförmån anför utredningen bl. a.

Såvitt utredningen kunnat finna fungerar den nuvarande ordningen väl i det stora hela. Genom den föreslagna moderskapsförsäkringen kommer åtskilliga kvinnor, som vid nuvarande förhållanden skulle behöva mödrahjälp, att reda sig med den försäkringsmässiga hjälpen. I första hand gäller detta uppenbarligen de kvinnor som på grund av anställning blir försäkrade för tilläggspenning. För övriga mödrar kommer genom försäkringen det kontantbelopp, som står till fritt förfogande, att bli väsentligt större än nu. Problemet om sättet för mödrahjälpens utgivande blir därför mindre betydelsefullt. Då det vidare sannolikt i åtskilliga fall skulle föreligga risk för att mödrahjälpen inte kom till avsedd nytta om den nuvarande linjen övergavs, har utredningen inte funnit anledning föreligga till ändring i de hittills tillämpade principerna.

Vad nu sagts får inte anses innebära att utredningen skulle vara övertygad om att det mest önskvärda förfaringssättet tillämpas i alla hjälpfall. Utredningen anser det önskvärt att fortsatt uppmärksamhet inom mödrahjälpnämnderna ägnas spörsmålet rörande möjligheterna att i större utsträckning än hittills låta kvinnorna själva disponera över dem tillerkänd mödrahjälp.

Utredningen berör vidare den kritik, som vid olika tillfällen riktats mot mödrahjälpverksamheten på grund av ojämnheter mellan olika mödrahjälpnämnder i fråga om prövningen av behovet av mödrahjälp. Härvid erinrar utredningen om att socialstyrelsen år 1951 föreslagit, att Kungl. Maj:t i stället för styrelsen skulle utfärda normer till mödrahjälpnämndernas ledning vid bedömning av ansökningarna. Den senast tillgängliga statistiken, vilken avsåg år 1952, visade att åtskilliga olikheter rått mellan mödrahjälpnämnderna, bl. a. i fråga om andelen beviljade ansökningar och det belopp som genomsnittligt beviljats. Då skiljaktigheterna endast delvis syntes ha sin grund i rent regionalt betingade omständigheter, torde de i viss utsträckning bero på ojämnheter i tillämpningen. Emellertid hade socialstyrelsen så sent som i maj 1952 på Kungl. Maj:ts uppdrag utfärdat nya normer för ansökningarnas bedöm-

ning. De närmast dessförinnan gällande normerna hade härrört från år 1947 och med hänsyn till penningvärdeförändringen varit helt inaktuella under förra delen av år 1952. Att många nämnder vid denna tid själva sökt anpassa tillämpningen efter rådande förhållanden vore förklarligt, lika så att tillämpningen i avsaknad av ett allmänt rättesnöre måste bli i viss mån olika hos olika nämnder. Då dessa omständigheter i inte ringa grad måste ha inverkat på årsgenomsnittet för år 1952, kunde man enligt utredningens åsikt inte därur dra några säkra slutsatser om verkningarna av socialstyrelsens nya normer. Så torde inte kunna ske förrän tidigast då statistiken för år 1953 föreläge. Utredningen ansåge sig med hänsyn härtill inte kunna ta ställning till förslaget att Kungl. Maj:t skulle utfärda normer till ledning för mödrahjälp snämnderna.

I fråga om utjämningen av praxis anför utredningen vidare följande.

Enligt utredningens mening är det önskvärt att uppnå en såvitt möjligt likformig tillämpning av de principer som bör ligga till grund för prövningen av mödrahjälpansökningarna. De av socialstyrelsen föreslagna åtgärderna skulle sannolikt verka i sådan riktning. Å andra sidan kan det befaras, att mödrahjälp snämnderna, om Kungl. Maj:t utfärdade normer med angivande av inkomstgränser inom vilka mödrahjälp i regelfallen skulle utgå, i praktiken bleve obenägna att göra avvikelser härifrån även då de faktiska förhållandena skulle motivera det. Detta skulle bli liktydigt med att mödrahjälp en förvandlades från en behovsprövad till en inkomstprövad hjälpform. En sådan utveckling måste undvikas. Det är värdefullt att mödrahjälp snämnderna känner sig obundna att, när så finnes påkallat, utmäta mödrahjälpens belopp med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Utredningen anser detta vara ett skäl som talar för att man fasthåller vid det nuvarande systemet. Därvid måste dock socialstyrelsen liksom hittills i möjlig mån verka för att en enhetlig praxis åstadkommes utan att nämndernas fria prövningsrätt åsidosättes.

Utredningen beräknar, att om mödrahjälp snämnderna vid avvägningen av mödrahjälpens storlek toge hänsyn till det ökade försäkringsmässiga stödet i full utsträckning — d. v. s. om grundpenningen avräknades med minst ca 150 kr. och tilläggspenningen i dess helhet från mödrahjälp i den mån sådan eljest skulle ha utgått — anslaget till mödrahjälp, som för budgetåret 1953/54 uppförts med 10 milj. kr., skulle kunna minskas med sammanlagt drygt 6 milj. kr. Utredningen fortsätter.

Anslagsbehovet skulle alltså på grund härav reduceras till något mindre än 4 milj. kr. Hänsyn måste emellertid tagas bl. a. till följande omständigheter.

Den utjämning av mödrahjälp snämndernas praxis som redan kan ha skett eller framdeles bör ske måste rimligen gå till så, att de restriktivare nämndernas bidragsnivå lyftes. Detta torde medföra en viss ökning av anslagsbehovet.

Vidare bör man vid en realistisk bedömning utgå från att mödrahjälp snämnderna inte alltid kommer att minska mödrahjälp en med exakt det belopp som motsvarar ökningen av det generella stödet. Även detta torde böra beaktas vid anslagsberäkningen.

På grund av dessa omständigheter och då utredningen anser en förbättring för de sämre ställda mödrarna i och för sig motiverad, har utredningen funnit sig böra räkna med en viss förhöjning av det förut angivna anslagsbehovet av ca 4 milj. kr. Försiktigheten bjuder, att kostnaderna för mödrahjälpen upptages till 5 å 6 milj. kr. I kostnadsberäkningarna räknas därför med 5,5 milj. kr.

Särskilda frågor.

Som en följd av vad utredningen föreslagit beträffande försäkringen för ersättning för förlossningsutgifter har utredningen förordat, att det nuvarande statsbidraget till driften av förlossningsanstalter och väntehem slopas. Vidare har utredningen föreslagit, att det speciella bidrag av statsmedel med högst 15 kr., som f. n. kan lämnas kvinna på väntehem för att möjliggöra anställande av hjälp i hennes hem, avskaffas. Utredningen har nämligen funnit, att det behov, för vilket ifrågavarande bidrag vore avsett, borde fyllas inom ramen för den allmänna ekonomiska hjälpen vid barnsbörd.

Slutligen har utredningen ansett att de läkemedel, som f. n. tillhandahålls inom den förebyggande mödra- och barnvården, alltid bör lämnas kostnadsfritt och att den begränsning som nu gäller — d. v. s. att betalning skall erläggas om kvinnans eller hennes försörjningspliktiga anhörigas ekonomi är sådan att förmånen rimligen inte bör utgå — alltså upphävas. Begränsningen betecknas av utredningen såsom i det närmaste betydelselös ur finansiell synpunkt.

Kostnadsberäkningar.

För moderskapsförsäkringen och mödrahjälpen har utredningen gjort följande kostnadsberäkningar¹.

Utredningen framhåller bl. a., att man vid bedömningen av nettokostnaden bör uppmärksamma att även staten är arbetsgivare och att åtskilliga arbetsgivare, bland dem staten, utger lön vid ledighet för barnsbörd. — Skulle statliga (och kommunala) tjänstemän undantagas från försäkringen för tilläggspenning, torde arbetsgivarbidraget till moderskapsförsäkringen sjunka till omkring 6 milj. kr.

Den föreslagna moderskapsförsäkringens inverkan på den obligatoriska sjukförsäkringens avgifter för grundförmånerna beräknas approximativt så, att kostnaderna för förlossningsutgifter medför en ökning av årsavgiften till sjukvårdsförsäkringen med ungefär 0,80 kr., att kostnaderna för grundpenningen jämte barntillägg medför en ökning av avgiften till grundsjukpenningen med omkring 3:50 kr. samt att sålunda avgiften för grundförsäkringen skulle stiga med ca 4:30 kr. eller — om man bortser från avgiftshöjningar på grund av förmåner jämlikt 18 § sjukförsäkringslagen — i genomsnitt från omkring 48 till 52 å 53 kr.

¹ Se sammanställningen å nästa sida.

	Kostnad i milj. kr. för			
	De försäkrade	Arbetsgivarna	Staten	Summa
<i>Föreslagen förmån:</i>				
Läkarvård	1	—	1	1
Sluten förlossningsvård	3,0	—	—	3,0
Resor	0,5	—	0,5	1,0
Grundpenning	11,3	—	18,2 ²	29,5
Barntillägg	0,4	—	1,1	1,5
Tilläggspenning	4,8	7,2	—	12,0
Mödrahjälp	—	—	5,5	5,5
Summa	20,0	7,2	25,3	52,5
<i>Avgår nuvarande kostnader för:</i>				
Sluten förlossningsvård	1,0	—	2,4	3,4
Moderskaphjälp	4,2	—	6,5	10,7
Moderskapspenning	—	—	1,1	1,1
Sjukhjälp enligt sjukförsäkringslagen (beräknad kostnad)	0,9	—	0,3	1,2
Mödrahjälp	—	—	10,0	10,0
Summa	6,1	—	20,3	26,4
<i>Nettokostnad</i>	13,9	7,2	5,0	26,1
¹ Torde endast kunna uppskattas till något tiotusental kr. ² Häri har inberäknats ett belopp av 3,5 milj. kr. varmed avgiftsbindningsbidraget jämlikt 43 § sjukförsäkringslagen kan antagas öka till följd av höjningen av avgifterna.				

Det av utredningen föreslagna arbetsgivarbidraget om 0,04 % av avlöningssummorna kan antagas inbringa 7,2 milj. kr. om året, vilket motsvarar 60 % av kostnaderna för tilläggspenningen. Avgifterna för den obligatoriska försäkringen för tilläggsjukpenningen kommer enligt utredningens förslag att stiga med i genomsnitt ca 4 %.

Att uppskatta de kostnader, som skulle uppkomma vid anslutning av en frivillig moderskapsförsäkring till den frivilliga försäkringen för tilläggsjukpenning, finner utredningen ytterst vanskligt. Räknade man med ett frivilligt försäkringstillägg till grundpenningen av 3 kr. uppginge totalkostnaden, om av de försäkrade kvinnorna 17 000 årligen vore barnaföderskor, till ungefär 4,5 milj. kr. och om 30 000 vore barnaföderskor till omkring 8,0 milj. kr. Om statsbidrag skulle lämnas med 20 %, bleve kostnaderna för staten resp. 0,9 och 1,6 milj. kr. Ett statsbidrag av exempelvis 50 % skulle medföra ökning av statens utgifter till resp. 2,3 och 4,0 milj. kr.

Särskilda yttranden.

Två av utredningens ledamöter, herr Hydén och fröken Wetterström, har avgivit särskilda yttranden.

Herr Hydén ansluter sig till förslaget utom såtillvida, att försäkring för tilläggspenning enligt hans mening ej bör förekomma. I vart fall borde

tilläggspenning ej utgå förrän det visat sig, att kvinnan inom tolv månader efter förlossningen under åtminstone tre månader stått till arbetsmarknadens förfogande antingen genom att ha utfört förvärvsarbete minst motsvarande halvtidstjänstgöring eller åtnjutit daghjälp från arbetslöshetskassa eller arbetslöshetsunderstöd. Fröken Wetterström lägger fram ett särskilt förslag med utgångspunkt från att den allmänna sjukförsäkringen av finansiella och andra skäl ej kan genomföras redan den 1 januari 1955.

Rörande den närmare innebörden av reservationerna hänvisas till betänkandet s. 116—118.

Remissyttrandena över socialförsäkringsutredningens förslag.

Över socialförsäkringsutredningens förslag har efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, riksförsäkringsanstalten, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, pensionsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, försäkringsrådet, försäkringsinspektionen, 1951 års utredning om arbetslöshetsförsäkringen, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, statens avtalsnämnd, statens organisationsnämnd, Svenska sjukkasseförbundet, Svenska socialvårdsförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Handelsn arbetsgivareorganisation, Riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Yrkeskvinnors samarbetsförbund, Fredrika-Bremer-förbundet, Högerns kvinnoförbund, Folkpartiets kvinnoförbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Sveriges läkarförbund och Svenska barnmorskeförbundet.

Riksförsäkringsanstalten har vid sitt yttrande fogat yttranden från 31 erkända centralsjukkassor. Socialstyrelsen har hört samtliga mödrahjälpnämnder och bifogat deras yttranden. Ett flertal länsstyrelser har bilagt yttranden från statens socialvårdskonsulenter, barnavårdsnämnder m. fl.

Utom remissvaren har i ärendet inkommit en skrivelse från De erkända arbetslöshetskassornas samorganisation.

Allmänna synpunkter.

Om behovet av en revision av samhällets ekonomiska hjälp åt barnaföderskorna råder så gott som full enighet. Endast länsstyrelsen i Skaraborgs län finner det nuvarande hjälpsystemet i stort sett fungera tillfredsställande.

Vad socialförsäkringsutredningen anfört beträffande hjälpbehoven och hjälpens ändamål har inte föranlett någon principiell erinran från annat håll än länsstyrelsen i Västerbottens län, som vänt sig mot utredningens uppfattning, att den ekonomiska hjälpen borde avse ej blott

att bereda lindring i de med nedkomsten förenade utgifterna utan även att lämna ersättning för inkomstbortfall. Enligt länsstyrelsen framstode det såsom mindre tillfredsställande att barnaföderska, som hade förvärvsarbete, skulle i bidragshänseende försättas i bättre ställning än barnaföderska utan sådant arbete. Den senare torde ofta vara i större behov av hjälp än den förra. I övrigt har denna länsstyrelse liksom *länsstyrelsen* och *mödrahjälsnämnden i Jämtlands län* — de enda remissorgan som inte anslutit sig till förslaget om försäkring för tilläggspenning — instämt i ledamoten Hydéns reservation.

De synpunkter utredningen anfört i fråga om *förlossningsvården* har i allmänhet godtagits. *Norrbottnens erkända centralsjukkassa* och *försäkringsinspektionen* anser emellertid att vården bör göras helt kostnadsfri. Centralsjukkassan anför som skäl för sin ståndpunkt härutinnan, att förslaget kommer att medföra oskälig ekonomisk belastning för medlemmar i sjukkasseområden, där födelsetalet vore osedvanligt stort i förhållande till antalet sjukvårdsförsäkrade medlemmar.

Försäkringsinspektionen yttrar.

Även på moderskapshjälpens område skulle införande av fri anstaltsvård medföra mycket stora administrativa förenklingar. Bl. a. skulle sjukkasorna befrias från att taga befattning med räkningar avseende omkring 100 000 förlossningsfall om året. De skäl som ansetts tala mot införande av motsvarande reform på sjukhjälpens område gör sig icke med tillnärmelsevis samma styrka gällande i fråga om vården på förlossningsanstalt. Såvitt framgår av det nu remitterade betänkandet skulle nämligen statens utgifter vid införande av fri vård på förlossningsanstalt icke stiga med mer än 3 milj. kr. om året. Det skäl, som enligt inspektionens mening var mera relevant i vad gällde sjukförsäkringen, synes i detta fall sakna någon motsvarighet, i det att moderskapspenningen icke reduceras för den tid kvinnan vårdas å förlossningsanstalt och att det därför för bestämmandet av moderskapspenningen icke erfordras några underrättelser från förlossningsanstalterna om kvinnornas in- och utskrivning.

Ett införande av fri vård å förlossningsanstalt är förenat med den nackdelen, att man därefter måste skilja mellan förlossningsfall och sjukdomsfall. Såvitt försäkringsinspektionen kan finna — inspektionen har dock icke närmare erfarenhet på området — bör dock denna nackdel väga lätt i jämförelse med de administrativa vinster som måste göras genom införande av en fri förlossningsvård. Inspektionen vill därför föreslå, att statsmakterna överväger att införa fri vård å förlossningsanstalt.

Vad beträffar *formerna för de kontanta bidragen* råder enighet om utredningens förslag att vid nedkomst generell hjälp bör lämnas i form av en grundläggande hjälp utan inkomst- eller behovsprövning.

Även förslaget att *mödrahjälpen* tills vidare bör bibehållas som ett komplement härtill har biträts i det stora flertalet yttranden. Så uttalar exempelvis *överståthållarämbelet*, att mödrahjälpen för närvarande icke kan avvaras såsom subsidiär hjälpform. Därest framdeles den allmänna socialhjälpens karaktär skulle komma att förändras i den riktning, som

avsåges med socialvårdskommitténs förslag om socialhjälp, kunde emellertid frågan om mödrahjälpens avskaffande komma i ett annat läge. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anför som skäl för att mödrahjälpen bibehålles, att antalet förvärvsarbetande mödrar i länet procentuellt vore synnerligen ringa och att mödrahjälpen därför fortfarande komme att vara av väsentlig betydelse för lindrande av de ekonomiska påfrestningar, som ofta uppstode i samband med barnsbörd, särskilt i det inom länet förhållandevis betydande antalet familjer med stora barnkullar. *Svenska socialvårdsförbundet* framhåller, att tendensen under senare år otvetydigt varit att genomföra sådana sociala åtgärder, som minskade fattigvårdens betydelse, och att ge de behövande hjälp i annan ordning. Då dessutom mödrahjälpen utginge av statsmedel, torde det ur kommunal synpunkt vara orealistiskt att överhuvud taget nu tänka sig ett upphörande av mödrahjälpen.

Länsstyrelsen i Blekinge län anför.

Den påfallande standardhöjning, särskilt i vad avser de tidigare sämst situerade grupperna i samhället, som ägt rum i vårt land under det senaste årtiondet, har medfört en kraftig minskning av socialvårdsklientelet, varjämte samtidigt härmed det sociala förmånssystemet alltmera utbyggt. Det kan under sådana förhållanden antagas, att i och med fortsatt standardhöjning det stora flertalet mödrar med den hjälp, som den föreslagna försäkringsformen kan lämna, icke torde kunna anses bliva i oundgängligt behov av ytterligare bidrag. De förmodligen icke alltför talrika fall, där försäkringen icke skulle komma att täcka behovet, skulle i så fall komma att bli rena fattigvårdsfall och borde kunna behandlas såsom sådana.

Några remissorgan — *riksförsäkringsanstalten och Hälsingborgs erkända centralsjukkassa, pensionsstyrelsen, länsstyrelsen och mödrahjälpsnämnden i Kristianstads län samt länsstyrelsen i Västmanlands län* — uttalar sig för att mödrahjälpen avskaffas redan nu. Som skäl härför åberopas i allmänhet att mödrahjälpsklientelet borde överflyttas till socialvården. Denna mening uttalas även av majoriteten (ordföranden och tre ledamöter) i *Stockholms stads barnavårdsnämnd*, vilken dock förutsätter att samtidigt en väsentlig förstärkning sker av den generella hjälpen.

Förslaget att den generella hjälpen ges formen av en socialförsäkring i anslutning till den allmänna sjukförsäkringen har ansetts naturligt och lämpligt och har inte föranlett invändning från något håll. *Svenska landskommunernas förbund* anför t. ex., att förslaget visat lämpligheten av att bygga upp samhällets ekonomiska stöd åt barnaföderskor på ett system, som ansluter sig till den allmänna sjukförsäkringen, och *1951 års utredning om arbetslöshetsförsäkringen* framhåller, att en generell lösning av frågan om moderskapsförsäkring uppenbarligen bäst kan vinnas genom en dylik anknytning.

Moderskapsförsäkringen.

I remissyttrandena uttalas allmänt tillfredsställelse över utredningens förslag rörande moderskapsförsäkringens utformning.

Bland dem som helt eller i väsentliga delar tillstyrkt förslaget märkes *medicinalstyrelsen, Svenska sjukkassee förbundet, Fredrika-Bremer-förbundet, Yrkeskvinnors samarbetsförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Sveriges läkarförbund, Riksförbundet landsbygdens folk, Landsorganisationen, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och Folkpartiets kvinnoförbund*. Även *Högerns kvinnoförbund* har anslutit sig till förslaget, som enligt förbundets mening borde genomföras vid den tidpunkt, då den allmänna sjukförsäkringen trädde i kraft.

Länsstyrelsen i Kronobergs län uttalar, att utredningen kommit fram till en lösning av hithörande frågor, som såväl ur formella som materiella synpunkter borde kunna godtagas. *Statskontoret* finner förslaget — vilket inte givit ämbetsverket anledning till någon erinran — väl ägnat att tillgodose önskemålen om en enhetligare samt mera rationell och effektiv ordning på förevarande område. På liknande sätt uttalar sig *Svenska socialvårdsförbundet*.

Överståthållarämbetet betonar angelägenheten av att reformen genomföres utan dröjsmål samt yttrar.

Den sedan länge aktuella frågan om ökad ekonomisk hjälp åt blivande eller nyblivna mödrar har genom den beslutade sjukförsäkringsreformen kommit i ett sådant läge, att ett ytterligare undanskjutande icke torde komma ifråga. En utbyggnad av dessa båda hjälpformer till såvitt möjligt samma nivå framstår icke blott såsom skäligen utan torde jämväl med hänsyn till praktiska tillämpningssynpunkter vara angelägen.

Den omständigheten att finansieringen av en allmän moderskapsförsäkring kommer att ytterligare öka de betydande krav, som redan genom sjukförsäkringsreformen ställas å statsverket, näringslivet och de enskilda, synes vid nyss angivna förhållanden icke böra få stå hindrande i vägen för den önskvärda förbättringen av hjälpen vid havandeskap och barns-börd.

Svenska arbetsgivareföreningen framställer — såsom närmare kommer att beröras i det följande — vissa erinringar mot förslaget främst beträffande försäkringens finansiering men tillstyrker att förslaget i övrigt lägges till grund för lagstiftning.

Helt avstyrkande yttranden har avgivits endast av *länsstyrelserna i Kristianstads och Skaraborgs län*. Den förra länsstyrelsen anser, att ifrågavarande reform på socialvårdens område syftar till ändringar av de mera perifera delarna av hjälpverksamheten medan de centrala problemen — socialvårdens utformning i stort — synes ha skjutits i bakgrunden. Länsstyrelsen i Skaraborgs län yttrar, att den föreslagna moderskapsförsäkringen, vilken anses komma att verka schematiskt samtidigt som bi-

dragen blir mycket varierande, kan medföra betydande orättvisor, särskilt mellan hem- och yrkesarbetande kvinnor. *Svenska landsbygdens kvinnoförbund* anlägger liknande synpunkter som anförts av länsstyrelsen i Skaraborgs län utan att dock vilja förneka, att många av de utarbetande kvinnorna väl behöver den trygghet som försäkringen ger; förbundet hemställer därför om ny prövning av de hemarbetande barnaföderskornas betryggande införande i försäkringen.

Utredningens förslag rörande anslutningen till försäkringen — d. v. s. att alla sjukförsäkrade kvinnor skall vara moderskapsförsäkrade — har tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Detsamma gäller utformningen av reglerna rörande ersättning för förlossningsutgifter. Som förut nämnts har dock två remissorgan, *Norrbottens erkända centralsjukkassa* och *försäkringsinspektionen* föreslagit, att den slutna förlossningsvården skall göras kostnadsfri.

Någon invändning har inte framställts mot utredningens förslag att alla kvinnor, som omfattas av försäkringen, skall äga rätt till grundpenning.

Även i fråga om grundpenningens belopp, 270 kr., har förslaget i allmänhet godtagits. Av dem som motiverat sin ståndpunkt härutinnan anför *Svenska socialvårdsförbundet*.

Det kan visserligen göras gällande, att detta belopp är väl snävt tillmätt för att alla de extra behov, för vilka det är avsett, skola kunna tillgodoses. Barnsbörd är emellertid till skillnad från sjukdom något, som vederbörande har vetskap om viss tid i förväg och därför normalt även bör kunna i viss mån ekonomiskt planera för. Med beaktande jämväl av att kostnaderna, i den mån de tagas ut som försäkringsavgifter, skola slås ut på samtliga sjukförsäkrade oberoende av kön och civilstånd och att det därför måste anses angeläget, att den erforderliga höjningen av försäkringsavgifterna så vitt möjligt begränsas, finner sig förbundet böra tillstyrka förslaget om en grundpenning på 270 kronor.

Från ett par håll har emellertid yrkanden framställts om höjning av det föreslagna grundpenningbeloppet.

Stockholms stads barnavårdsnämnd (majoriteten) uttalar sålunda, att förslaget huvudsakligen innebär ett återförande av den nuvarande moderskapshjälpen till 1938 års penningvärdenivå, och anser att man bort sträcka sig något längre. Nämnden fortsätter.

Förslaget innebär i princip en anslutning av moderskapsförsäkringen till sjukvårdsförsäkringen, men ett avsteg har gjorts såtillvida, att i grundpenningen på 270 kr., som beloppsmässigt likställts med grundsjukpenning à 3 kr. per dag i 90 dagar, ersättning inräknats för utrustning i samband med barnsbörden, schematiskt beräknad till hälften av grundpenningen. En mycket värdefull utvidgning av hjälpen, rent principiellt i linje med utredningens tankegång, skulle ha erhållits, om ersättningen för merkostnader för nyanskaffning lagts utanför grundpenningen på 270 kr. Härigenom

hade också förutsättningar skapats för att åstadkomma en enhetlig ekonomisk hjälpform vid havandeskap och barnsörd, då den hittillsvarande särskilda mödrahjälpen därvid bort kunna slopas.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser, att löntagarna blir väsentligt gynnsammare ställda än övriga mödrar, och ifrågasätter med hänsyn härtill en höjning av grundpenningen till 6 kr. om dagen för alla, varvid samtidigt de tre lägsta sjukpenningklasserna för de anställda skulle bortfalla.

Flera remissorgan har uttalat tillfredsställelse över utredningens förslag att grundpenningen skall höjas med hälften eller till 405 kr. vid flerbörd. Några, bland dem *socialstyrelsen* och *mödrahjälpsnämnden i Kristianstads län*, anser dock förhöjningen vara i knappaste laget. *Socialstyrelsen* förordar, att höjningen anknytes till barnantalet, så att i fall av trillingfödelse ett förhållandevis större belopp kan utgå. *Sveriges läkarförbund* föreslår, att vid tvillingbörd dubbla och vid trillingbörd tredubbla beloppet av grundpenningen utgår.

Mot förslaget om reduktion av grundpenningen då barn är dödfött eller avlider inom 10 dagar har i en del yttranden riktats kritik. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anför.

Förutom det att en dylik regel vållar svårigheter av administrativ art och verkar fördröjande på utbetalningen av ifrågavarande medel framstår den icke såsom fullt sakligt motiverad. I förevarande fall har i allmänhet all erforderlig klädesutrustning för moder och barn redan anskaffats och efter förlossningen torde dessa mödrars arbetsförmåga vara lika nedsatt som andra nyblivna mödrars. *Länsstyrelsen* vill därför förorda att i fall, varom nu är fråga, någon reduktion av grundpenningen icke äger rum.

Av samma mening är *försäkringsinspektionen*, *Svenska socialvårdsförbundet*, *Stockholms erkända centralsjukkassa* samt *centralsjukkassorna i Göteborgs stad*, *Norrköpings stad* och *Östergötlands län*. I en del av dessa yttranden framhålles bl. a., att kostnader för begravning åsamkas föräldrarna. Även *Landsorganisationen* föreslår att stadgandet utmönstras och påpekar, att merkostnaderna för moderskapsförsäkringen härigenom inte blir större än 1 % av den beräknade totalkostnaden.

Det föreslagna *barntillägget* till grundpenningen — 2 kr. om dagen, normalt under 10 dagar — har i allmänhet godtagits. En höjning av *barntilläggets* belopp har dock påyrkats av bl. a. *socialstyrelsen*, som anför.

Därest den omständigheten, att högre *barntillägg* icke tillerkännes kvinnlig sjukkasemedlem under tid då hon åtnjuter sjukhusvård, skulle lägga hinder i vägen för en generell höjning av *barntillägget* inom moderskapsförsäkringen, bör enligt *socialstyrelsens* mening *tillägget* i vart fall för mödrar, som icke ha rätt till *tilläggs*penning, bestämmas till högre belopp, förslagsvis 6 kr. om dagen. *Socialstyrelsen* har härvid i åtanke, att det synes skäligt att bättre kompensera de hemarbetande mödrarna, som tidigare ha mindre barn i hemmet, för de ekonomiska följderna av barnsörden, något som bäst torde kunna ske genom en höjning av *barntillägget*. Eftersom till-

lågspenningen endast är avsedd såsom kompensation för inkomstbortfall i samband med barnsbörd, kan det visserligen med visst fog göras gällande, att skäl icke föreligger att på den grund att de hemarbetande mödrarna icke ha rätt till tilläggspenning låta dem få högre barntillägg. Å andra sidan kan man emellertid icke bortse från att de hemarbetande mödrarna genom avsaknaden av rätt till tilläggspenning eller någon häremot svarande förmån ofta försättas i ett sämre läge än de förvärvsarbetande vid en barnsbörd, om de tidigare i hemmet ha mindre barn att draga försorg om.

Socialstyrelsen föreslår därför, att barntillägget för de mödrar, som icke äger rätt till tilläggspenning, höjes till 6 kr. Härigenom skulle de hemarbetande mödrarna i normalfallet få uppbära sammanlagt 60 kr. i barntillägg, vilket utgjorde endast något mer än hälften av det lägsta sammanlagda tilläggspenningbeloppet om 90 kr. för de förvärvsarbetande kvinnorna jämte barntillägget till dem å tillhoppa 20 kr. Med utgångspunkt från oförändrade försäkringsavgifter och från de sakkunnigas beräkning, enligt vilken arbetsgivarna icke till någon del skulle vidkännas kostnaderna för barntilläggen, kunde ett genomförande av styrelsens förslag beräknas medföra en stegring av utgifterna för det allmänna med inemot 2 milj. kr. Denna ökning vore icke större än att den föreslagna ändringen borde kunna komma till stånd, särskilt som ökningen i viss mån torde leda till minskat behov av mödrahjälp.

Riksförsäkringsanstalten erinrar om att kvinna enligt sjukförsäkringslagen i vissa fall äger åtnjuta barntillägg med 3 kr. för dag och föreslår, att tillägget enligt moderskapsförsäkringslagen i motsvarande fall blir lika stort.

Tjänstemännens centralorganisation finner barntillägget otillfredsställande i fråga om både belopp och tidsperiod. Även *Folkpartiets kvinnoförbund* anser barntillägget för litet för att spela någon avsevärd roll. Förbundet anför.

I den mån, som social hemhjälp ej står att få och extra hjälp måste heltdsavlönas, belastas familjen med kostnader av helt annan storleksordning. Vi är därför tveksamma, om denna utformning av barntilläggen är den bästa tänkbara. De som behöver barntillägg är ju framför allt mödrarna med de små barnen och med flera barn under skolåldern. Det vore i många fall i hög grad önskvärt, att dessa mödrar finge någon form av hemhjälp, inte bara medan de ligger på BB, men också någon eller några veckor efter hemkomsten. Kommittén framhåller emellertid att hemsystrar står till buds i alltför ringa utsträckning för att kunna ge hjälp i alla de fall, då det skulle behövas. Här finns en uppgift, som ofta försummas att förebygga klenhet och överansträngning och att hjälpa den nyblivna modern tills amningen kommit i gång, och hon åter känner sig stark nog att ta itu med hemmets alla sysslor. Vi vill därför framhåva vikten av att ytterligare utbygga hemsysterverksamheten och att komplettera denna med hemsamariterverksamhet, där så kan ske. Det är möjligt, att den miljon, som staten skulle satsa på barntilläggen vore bättre använd som en förstärkning på dessa sistnämnda områden.

Utredningens förslag, att kvinnor som är obligatoriskt försäkrade för tilläggssjukpenning — d. v. s. löntagare över 16 år med årsinkomst av minst 1 800 kr. — skall vara garanterade tilläggspenning, har tillstyrkts eller lämnats utan erinran utom av *länsstyrelsen* och *mödrarehjälpnämnden i Jämtlands län* samt *länsstyrelsen i Västerbottens län*, vilka avstyrkt förslaget i denna del, bl. a. på den grund att rätten till tilläggsspenning inte förknippats med något villkor om att kvinnan skall återgå till arbetet efter nedkomsten. Ehuru förslaget sålunda vunnit stöd av den övervägande majoriteten bland remissinstanserna har dock olika meningar yppats rörande de villkor som bör gälla för rätten till tilläggspenning.

De föreslagna bestämmelserna om *kv*alifikationstid — enligt vilka dels kvinnan under minst 270 dagar före den faktiska eller beräknade nedkomsten skall ha varit försäkrad för tilläggssjukpenning, dels tilläggspenningen, om sjukpenningklasstillhörigheten därunder ändrats, skall utgå efter den lägsta klassen — bör enligt vad *riksförsäkringsanstalten* uttalar skärpas därhän, att rätt till förmånen inträder först då kvinnan under minst 270 dagar varit försäkrad för tilläggssjukpenning, enär man eljest kunde befara missbruk genom att kvinnan för att få ut tilläggsspenning före nedkomsten i vissa situationer bleve benägen att ange en senare tidpunkt för den beräknade förlossningen är den hon hade anledning antaga.

I andra yttranden förordas åter uppmjukningar av de föreslagna kvalifikationsreglerna. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser sålunda, att tilläggsspenning bör utgå efter den sjukpenningklass kvinnan längst tillhört under den föreslagna 270-dagarsperioden. *Försäkringsinspektionen* framhåller, att obilliga konsekvenser kan uppstå, därest t. ex. kvinnan under havandeskapstiden vinner befördran eller uppnår en automatisk löneförbättring, men påyrkar ingen ändring utan anser att frågan bör observeras och omprövas sedan närmare erfarenheter vunnits. *Landsorganisationen* däremot föreslår, att möjlighet beredes sjukkassorna att i särskilda fall medge undantag från den föreslagna regeln att tilläggsspenning skall utgå efter den lägsta klass kvinnan tillhört under 270-dagarsperioden.

1951 års utredning om *arbetslöshetsförsäkringen* understryker, att en inkomstminskning, som är direkt föranledd av havandeskapet, inte bör leda till minskning av tilläggsspenningen. Ett annat försärande torde bl. a. leda till att gravida kvinnor, som måste lämna sitt ordinarie arbete, bleve obenäga att åtaga sig arbete, som vore lägre betalt än det ordinarie, även om det erbjudna arbetet i och för sig vore lämpligt.

Medicinalstyrelsen tar upp hithörande problem från medicinsk synpunkt och yttrar.

Det synes icke uteslutet att bestämmelserna kunna föranleda kassa att anse rätt till tilläggssjukpenning och därmed rätt till tilläggsspenning enligt moderskapsförsäkringen förverkad genom att en medlem just under gra-

viditeten är nödsakad att göra ett uppehåll i sitt förvärvsarbete. Det kan vidare befaras, att önskan att bevara rätten till tilläggspenning kan leda till ökad sjukskrivning vid arbetsavbrott under graviditet. En sådan åtgärd kan bland annat vid lättare fall av graviditetstoxikoz och i abortförebyggande syfte icke sällan framstå som befogad. Den föreslagna begränsningen av rätten till tilläggspenning skulle härigenom kunna leda till en icke avsedd merbelastning av sjukförsäkringen. Styrelsen vill därför förorda en mildring av sagda begränsning, så att större hänsyn kan tagas till förhållandena före graviditetens inträde, såvida olägenheterna av begränsningen icke kunna undanröjas genom särskilda direktiv till sjukkassorna rörande tolkningen av ifrågakvarande bestämmelser.

Stockholms erkända centralsjuk-kassa slutligen anser, att samma regler bör gälla enligt sjuk- och moderskapsförsäkringarna och att 270-dagarsvillkoret således bör helt slopas.

Beträffande den föreslagna tidsperioden för rätt till tilläggspenning, 90 dagar, ifrågasätter *Handelns arbetsgivarorganisation* en minskning av dagantalet till 60. Å andra sidan har *mödrhjälpsnämnden i Göteborgs stad* påyrkat en förlängning till 120 dagar.

Även i en del andra yttranden har sympatier uttalats för en längre tidsperiod än den föreslagna. Sålunda anför *medicinalstyrelsen* bl. a.

Ehuru medicinalstyrelsen icke direkt vill motsätta sig ett fastställande av — — — tidsperioden finner styrelsen densamma ur medicinsk synpunkt väl kort, då det synes antagligt, att arbetsvila under något längre än här avsedd tid före förlossningen kunde leda till en minskad frekvens av svårare förlossningskomplikationer, därav föranledd dödföddhet, förtidsbörd etc., medan en något förlängd ledighet efter förlossningen kan anses behöflig för kvinnans återställande till full hälsa samt för amning och övrig omvårdnad om barnet.

Arbetsmarknadsstyrelsen yttrar.

I vanliga fall måste den tidsperiod av nittio dagar, under vilken tilläggspenning skall utgå, anses tillräcklig. Tiden för inkomstbortfallet varierar emellertid avsevärt inom olika yrken och för olika individer. Sålunda kan enligt arbetsförmedlingens erfarenheter gravida kvinnor, som arbetar exempelvis inom textilindustrin, där arbetet kan sägas vara relativt tungt, icke kvarstå i arbete så länge som de, som arbetar inom konfektionsindustrin, vilken erbjuder lättare arbetsuppgifter. Inom ett flertal serviceyrken, där kvinnorna betjänar allmänheten, måste de i regel sluta sitt förvärvsarbete relativt lång tid före nedkomsten. Dylika problem blir ofta aktuella beträffande medlemmar i erkända arbetslöshetskassor. Dessa kvinnor kan icke fortsätta sitt ordinarie arbete men är ändå icke arbetsoförmögna. Under tider av god arbetstillgång finns det vissa möjligheter att bereda dem lättare arbete, men en åtstramning på arbetsmarknaden återverkar i första hand på anställningsmöjligheterna för icke fullt konkurrensduglig arbetskraft. Ju längre graviditeten framskridit, desto svårare är det att finna lämplig sysselsättning för dessa kvinnor. Detta medför att den påtvingna ledigheten i samband med graviditeten för dessa kvinnor icke sällan blir längre än den tid, under vilken tilläggspenning enligt förslaget skall utgå. Styrelsen vill för närvarande icke föreslå någon änd-

ring av förslaget i denna del men har ändå velat fästa uppmärksamheten på dessa förhållanden. Frågan om en eventuell utvidgning av rätten till tilläggspenning synes vara av så komplicerad natur att ett ställnings-tagande till densamma förutsätter särskilda utredningar.

I samma riktning uttalar sig *Tjänstemännens centralorganisation* och *Folkpartiets kvinnoförbund*.

Den föreslagna bestämmelsen att ledigheten skall uttagas i ett sammanhang kritiseras av *1951 års utredning om arbetslöshetsförsäkringen*, som anför.

Något avbrott i en löpande ersättningsperiod kan icke göras. Det synes emellertid icke rimligt, att kvinnan skall förverka sin rätt till tilläggspenning i det fall hon före 90-dagarsperiodens slut tager ett förvärvsarbete för en kort tid. Hon kan ha överskattat sina krafter och känner efter en tids arbete, att hon icke orkar med att fortsätta förvärvsarbetet. Det kan även inträffa sådana fall, där hon lyckats ordna så att någon sköter barnet åt henne men denna möjlighet helt plötsligt bortfaller. Med hänsyn till här angivna fall synes det önskvärt, att bestämmelserna i denna del utformas på ett sådant sätt att en kortare tids — lämpligen högst 14 dagars — arbete icke skall inverka på kvinnans rätt att uppbära tilläggspenning i det antal dagar, som efter frånräknande av arbetsdagarna återstår av 90-dagarsperioden.

Arbetsmarknadsstyrelsen föreslår slopande av villkoret att ledigheten skall vara sammanhängande och motiverar sin ståndpunkt på följande sätt.

Med hänsyn till att tilläggspenningen blir relativt liten, måste det för många kvinnor — i synnerhet för de ensamstående — bli önskvärt för att icke säga nödvändigt att få något tillskott till tilläggspenningen. De flesta kan kanske inte helt återgå till sitt ordinarie arbete, men de skulle möjligen kunna ta något tillfälligt arbete, eventuellt endast några timmar eller någon dag emellanåt. Då tilläggspenningen enligt förslaget skall utgå för en sammanhängande period, skulle de på så sätt avstängas från rätten att i fortsättningen få tilläggspenning sedan de en gång — även om det varit helt tillfälligt — haft avlönat arbete.

Arbetsmarknadsstyrelsen föreslår vidare en jämkning i fråga om ledighetens förläggning. Efter att ha erinrat om att arbetarskyddslagen och internationella arbetsorganisationens konvention nr 103 om skydd vid havandeskap och barnsbörd bl. a. föreskriver 6 veckors ledighet efter nedkomsten anför styrelsen i detta hänseende.

Enligt utredningens förslag skulle tilläggspenning utgå under högst nittio dagar med början tidigast från och med fyrtiofemte dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast från och med förlossningsdagen. Det framhålls i utredningen, att moderskapsförsäkrad härigenom i regel, hur än ledigheten förlägges, skall vara tillförsäkrad ledighet med ersättning under sex veckor från förlossningen. Då emellertid den faktiska tidpunkten för nedkomsten varierar rätt avsevärt i förhållande till den beräknade, synes det ofta kunna inträffa, att en kvinna, som påbörjat sin ledighetsperiod på fyrtiofemte dagen före den beräknade nedkomsten, i verkligheten icke blir tillförsäkrad ledighet med ersättning under sex veckor

5 — *Bihang till riksdagens protokoll 1954. 1 saml. Nr 144.*

efter förlossningen. Då den sistnämnda ledighetsperioden måste anses vara den mest angelägna, anser arbetsmarknadsstyrelsen, att tilläggspenning bör utgå för en tidsperiod av högst nittio dagar med början tidigast från och med trettionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten.

Beträffande utredningens förslag att tilläggspenning inte skall utgå efter tjugonde dagen efter förlossningen, om kvinnan inte har barnet i sin vård och uraktlåtenheten härutinnan inte beror på att hon är sjuk, anför *medicinalstyrelsen*.

Medan styrelsen sålunda anser 90 dagar utgöra ett minimum för den vid barnsbröd behöfliga ledighet, varunder tilläggspenning bör utgå, anser styrelsen lagförslagets inskränkning av denna tid till 20 dagar efter förlossningsdagen i de fall, då kvinnan icke har barnet i sin vård, ur medicinsk synpunkt otillfredsställande. Därigenom kan frambringas en allt för tidig återgång i arbete. Något stöd för denna begränsning synes icke heller föreligga vare sig i den åberopade konventionen eller arbetarskyddslagstiftningen. Styrelsen vill för sin del förorda, att tiden för tilläggspenningens utgående i dylika fall må omfatta åtminstone fyra veckor efter förlossningen.

Styrelsen understryker vidare angelägenheten av att kvinnan får anses ha »barnet i sin vård» även i de fall, då detta vårdas på sjukhus men kräver daglig omvårdnad av modern, eller eljest då det endast tillfälligt vårdas av annan.

Älvsborgs läns erkända centralsjukkassa påyrkar — under åberopande av arbetarskyddslagen och den i det föregående nämnda konventionen — att förevarande villkor helt slopas.

I en del yttranden har diskuterats, huruvida återgång till arbetet efter nedkomsten bör föreskrivas såsom villkor för rätt till tilläggspenning. Förut har nämnts, att några remissorgan — *länsstyrelsen* och *mödrahjälpsnämnden i Jämtlands län* och *länsstyrelsen i Västerbottens län* — avstyrkt förslaget om tilläggspenning bl. a. på grund av att ett dylikt villkor inte har uppställts.

Stockholms läns erkända centralsjukkassa uttalar, att tilläggspenning bör utgå endast till kvinnor, som återupptar förvärvsarbetet, men förklarar sig väl medveten om det mindre tillfredsställande i att tilläggspenningen i sådant fall inte kan utgå, när den bäst behövs, utan först i efterhand. Även *Skånes erkända centralsjukkassa* ifrågasätter, om ej ett sådant villkor bör gälla.

Svenska arbetsgivareföreningen anför.

Under alla omständigheter måste det anses oriktigt, att arbetsgivarebidrag utgår, även i de fall, då barnaföderska, som uppbär tilläggspenning, i samband med nedkomsten för lång tid framåt upphör med förvärvsarbete. Om arbetsgivarebidrag över huvud taget skall förekomma, bör det rimligen krävas, att kvinna, som uppbär tilläggspenning, även i fortsättningen under någon tid ställer sig till arbetsmarknadens förfogande. Föreningen instämmer i detta avseende i det särskilda yttrande, som avgivits

av herr Hydén. Föreningen är medveten om svårigheten att på ett tillfredsställande sätt kunna tekniskt lösa detta problem, men anser frågan vara av så stor principiell betydelse, att något lämpligt förfaringssätt i detta avseende bör konstrueras. Det bör i detta sammanhang framhållas, att de kollektivavtal för tjänstemän inom föreningens verksamhetsområde, som innehålla bestämmelser om lön vid havandeskap och barnsbörd, regelmässigt som villkor för ifrågavarande förmån föreskriva antingen en förklaring av vederbörande tjänsteman, att hon har för avsikt att efter ledigheten återinträda i tjänst under minst tre månader, eller ock att anställningen fortsätter under minst tre månader efter tjänstledigheten, varvid hälften av ersättningen utbetalas först efter sistnämnda tid.

Handelns arbetsgivareorganisation finner det mycket angeläget, att en lagstiftning som den föreslagna icke verkar i sådan riktning, att nyblivna mödrars frånvaro från arbetsmarknaden oskäligt förlänges. Majoritetsförslaget innebure, att de förvärvsarbetande mödrarnas återgång till arbetet på grund av den förmånliga tilläggspenningen uppsköttes. Tilläggspenningen bleve med andra ord ett understöd snarare än kompensation för inkomstbortfall. Intresset av en snar — dock icke alltför snar — återgång i arbetet vore stort i det att frånvaron innebure ett ovisshetsmoment, som vore onödigt betungande för arbetsgivaren. Organisationen vore medveten om att de av herr Hydén i detta hänseende framlagda förslagen kunde medföra vissa praktiska svårigheter. Dessa syntes dock knappast vara av den storleksordningen att icke något lämpligt system borde kunna konstrueras. Skulle man icke kunna komma fram till ett sådant system, borde det dock kunna antecknas, att varken i fråga om förvärvsarbetande eller icke förvärvsarbetande mödrar perioden om 90 dagar för tilläggspennings utgående vore självklar. Med hänvisning till såväl det anförda som till ekonomiska skäl ville organisationen som ett alternativ föreslå, att tiden för tilläggspennings utgående i anslutning till barnsbörd begränsades till 60 dagar.

I alla övriga yttranden har emellertid utredningens ståndpunkt biträts eller lämnats utan erinran. *Svenska socialvårdsförbundet* uttalar, att tilläggspenningen i ett stort antal fall kunde komma att inte utgöra ersättning för inkomstbortfall i vanlig mening utan få karaktär av ett understöd, som förvärvats genom försäkringsavgifter, samt fortsätter.

När man vill skänka förvärvsarbetande mödrar ersättning för inkomstbortfall, torde det emellertid vara oundgängligt — om icke tillämpningen skall bereda alltför stora svårigheter — att finna sig i denna eventuella svaghet i systemet.

Ur förbundets synpunkt kan det anses fördelaktigt, att mödrarna icke frestas att alltför snart upptaga förvärvsarbete, varigenom möjligheterna att amma det nyfödda barnet kunna försvåras. Överhuvud taget torde den ersättning för inkomstbortfall, som den föreslagna moderskapsförsäkringen medför, vara av så stor social betydelse — icke minst för att motverka aborter — att det är av stor vikt att denna fråga nu ordnas.

Vad utredningen föreslagit rörande tilläggspenningens belopp har inte mött någon gensaga. Arbetsmarknadsstyrelsen har emellertid — utan att framställa något yrkande om höjning av tilläggspenningen — ifrågasatt, om inte kompensationsgraden för de lägre inkomstagarna åtminstone såvitt avsåge enbart tilläggspenningen komme att väl mycket understiga två tredjedelar av den normala inkomsten.

Beträffande moderskapspenningens inverkan på gällande löneförmåner vid barnsörd förutsätter *Tjänstemännens centralorganisation* och *Svenska barnmorskeförbundet*, att lagstiftningen inte skall medföra någon försämring. *Statens avtalsnämnd* redogör för gällande kollektivavtalsbestämmelser om lön vid nedkomst för kvinnlig arbetarpersonal i statens tjänst samt upplyser därvid bl. a. att lön lämnas med 65 % av semesterlönen under högst 120 dagar och ytter vidare.

De av utredningen föreslagna reglerna för ersättning enligt lagen om allmän moderskapsförsäkring skulle, såvitt avtalsnämnden nu kan finna, väl låta sig samarbetas med de avtalsbestämmelser, som gäller på detta område. Den havandeskapslön, som nu utbetalas enligt kollektivavtal, beskattas givetvis på vanligt sätt. Detta innebär att havandeskapslönen efter avdrag av skatt uppgår till omkring 50 % av bruttolönen. Enligt av nämnden gjorda beräkningar skulle motsvarande procenttal enligt den föreslagna lagen ligga omkring 55 %. Då de belopp, som utbetalas genom moderskapsförsäkringen, är skattefria, kommer ett genomförande av utredningens förslag alltså att innebära en höjning av inom avtalsnämndens område nu utgående ersättningar vid havandeskap.

Emellertid — fortsätter avtalsnämnden — måste en samordning med sjukförsäkringslagen ur andra synpunkter anses värdefull. Utredningens förslag i fråga om tilläggspenningens storlek föranledde därför ingen erinran från avtalsnämndens sida.

Svenska stadsförbundet yttrar.

Enligt styrelsens mening föreligger anledning att behandla moderskapspenningen i dess helhet på samma sätt som sjukpenningen. Detta skulle innebära att kommun såsom arbetsgivare skulle äga uppbära såväl tilläggs- som grundpenning enligt moderskapsförsäkringen. Sett ur rent ekonomisk synpunkt är frågan icke av någon särskilt stor räckvidd för kommunerna. Det måste emellertid anses principiellt otillfredsställande att beröva kommunerna möjligheten att beträffande moderskapspenningen i dess helhet verkställa en motsvarande samordning som beträffande sjukpenningen. Kommunerna bära därför såsom arbetsgivare i vart fall ges möjlighet att ompröva de löneförmåner som tidigare blivit utfästa. Därest en sådan möjlighet till omprövning skulle saknas, kommer detta att innebära en vid lönebestämmelsernas tillkomst icke avsedd extra kompensation. En lösning av denna fråga på annat sätt än genom särskild bestämmelse i lagen om allmän moderskapsförsäkring torde komma att bereda kommunerna avsevärda svårigheter.

Länsstyrelsen i Kalmar framhåller, att om kvinnor i statlig och kommunal tjänst även i framtiden kommer i åtnjutande av lön vid ledighet för nedkomst, så borde de uttryckligen undantagas från försäkringen för tilläggsjukpenning och befrias från särskild avgift därför.

I en del yttranden framhålles som önskvärt att det obligatoriska försäkringsskyddet kompletteras med en frivillig försäkring för moderskapspenning.

Försäkringsinspektionen finner det sålunda beklagligt att kvinnor, som driver egen rörelse, t. ex. i sömmerskefacket, eller gör en för familjens realinkomst mycket viktig insats i hemmet, skall bli sämre ställda än anställda och fortsätter.

Inspektionen har emellertid blivit övertygad om bärigheten av de av utredningen anförda synpunkterna. Förhållandet sammanhänger med den av inspektionen tidigare påpekade omständigheten att det vid moderskapsförsäkringen icke är fråga om försäkring i vanlig bemärkelse utan en speciell anordning, vilken såsom försäkringsfall accepterar en situation, som framkallats genom en uppsåtlig handling. Ehuru försäkringsinspektionen sålunda icke kan ge något uppslag till en lösning av frågan, finner inspektionen det dock angeläget att densamma blir föremål för fortsatt uppmärksamhet.

Medicinalstyrelsen anser en kompletterande frivillig försäkring principieUtt lika befogad inom moderskapsförsäkringen som inom sjukförsäkringen samt anför.

Att utredningen dock avstått från att inom moderskapsförsäkringen föreslå en frivillig försäkring för tilläggspenning har huvudsakligen motiverats av tekniska och statsfinansiella hänsyn. Styrelsen anser för sin del så starka skäl tala för beredandet av möjlighet till en dylik tilläggsförsäkring också inom moderskapsförsäkringen att frågan härom bör upptagas till omprövning, varvid en sammankoppling av den frivilliga sjukpenningförsäkringen med en frivillig moderskapsförsäkring — ehuru med olika karenstid — synes böra bli föremål för ytterligare överväganden.

Länsstyrelsen i Södermanlands län förordar, att man söker finna någon form varigenom mödrar, som är hemarbetande eller egna företagare, kan få tillfälle att genom frivillig försäkring komma i åtnjutande av tilläggspenning. Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* uttalar, att den gärna skulle ha sett, att jämväl de hemarbetande kvinnorna tillförsäkrats en ekonomisk hjälp, motsvarande ersättningen för inkomstbortfall till kvinnor med arbetsanställning. Länsstyrelsen är emellertid medveten om de svårigheter, som föreligger att på ett fullt rättvist sätt lösa detta problem med hänsyn till de bestämmelser, som enligt sjukförsäkringslagen gäller för hemmakvinnorna. *Folkpartiets kvinnoförbund* framhåller, att frågan är synnerligen svår att lösa men anser, att man inte helt bör avfärda möjligheten att senare, sedan man någon tid prövat de nya försäkringsfor-

merna, ytterligare undersöka frågan om något slag av frivillig tilläggsförsäkring för hemarbetande kvinnor.

I detta sammanhang må nämnas, att *Svenska landskommunernas förbund* anser förslaget innebära större disproportion mellan hemmakvinnans och den förvärvsarbetande kvinnans moderskapspenning än som ur sakliga och samhällsekonomiska synpunkter kan försvaras.

Utredningens förslag rörande finansieringen av moderskapsförsäkringen har gillats i det stora flertalet av yttrandena.

Svenska arbetsgivareföreningen anser sig emellertid inte kunna godtaga utredningens förslag rörande arbetsgivarbidrag och anför.

Det är visserligen riktigt, att arbetsgivare för närvarande i viss utsträckning utge lön vid ledighet för havandeskap och barnsbörd. Denna förmån utgår emellertid inom föreningens verksamhetsområde endast till tjänstemän och blott under vissa förutsättningar — den ingår för övrigt såsom ett integrerande led i de allmänna sociala förmåner, som utgå till denna arbetstagarkategori och som inverka på lönesättningen för densamma. Befolkningspolitiska skäl ha på intet sätt påverkat dess tillkomst. Som motiv för ett arbetsgivarbidrag till moderskapsförsäkringen skulle möjligen kunna åberopas det beslutade arbetsgivarebidraget till sjukförsäkringens tilläggsjukpenning. Det är emellertid att märka, att föreningen i sitt yttrande över socialförsäkringsutredningens förslag till allmän sjukförsäkring hävdade, att arbetsgivarna icke borde ha att tillskjuta större belopp till bestående av kostnaderna än vad som motsvarar den besparing av utgående sjukhjälpsförmåner samt minskning av utgifterna för yrkesskador, som genom den samordnade sjuk- och yrkesskadeförsäkringen kunde väntas uppstå. Denna besparing komme enligt föreningens överväganden under inga förhållanden att uppgå till mer än 0,8 % av lönesummorna. Det är vidare enligt föreningens uppfattning en i grund väsentlig skillnad mellan hjälp vid sjukdom och bistånd vid havandeskap och barnsbörd. Sjukdom medför nämligen ett inkomstbortfall, som icke på förhand kan förutses. Om hjälp ej erhålles kunna allvarliga påfrestningar uppstå för den enskilde, vilka till äventyrs under avsevärt längre tid än sjukdomen varar, nedsätta hans förmåga till produktivt arbete. Arbetsmarknadsintresset för lämpligt bistånd är sålunda här betydande. Det är uppenbart, att moderskapsförsäkringens ändamål är av helt annan karaktär. — Utredningen har vidare framhållit, att om intet arbetsgivarebidrag till moderskapsförsäkringens tilläggspenning utgår, de anställdas avgifter till sjukförsäkringen måste höjas med sannolikt omkring 10 %. Föreningen kan för sin del icke finna en avgiftshöjning av denna storlek vara bärande skäl för ett arbetsgivarebidrag till moderskapsförsäkringen i betraktande av det avsevärda ekonomiska bistånd, som genom försäkringen kommer barnaföderskorna till del. Med understrykande av sin positiva inställning till tanken på en moderskapsförsäkring i och för sig anser föreningen sålunda, att moderskapsförsäkringen bör finansieras genom de försäkrades avgifter i förening med statsbidrag, och finner det i princip oriktigt att belasta arbetsgivarna med kostnader för försäkringen i form av ett särskilt arbetsgivarebidrag.

På grund av det anförda motsätter sig föreningen att förslaget i detta avseende lägges till grund för lagstiftning.

Samma ståndpunkt intar *Handelns arbetsgivarorganisation*, som särskilt framhåller att lön vid havandeskap praktiskt taget inte förekommer inom handeln.

Länsstyrelsen i Norrbottens län uttalar, att avgifterna till sjukkassorna i Norrbottens län kommer att bli högre än genomsnittligt för landet. Födelse-siffran i Norrbotten vore nämligen ca 27 % högre än medeltalet för hela riket. Det syntes skäligt, att vid utgivandet av statsbidrag till moderskaps-hjälp hänsyn togs till detta förhållande. En möjlighet att utjämna denna differens skulle vara, att centralsjukkassorna i Norrbottens län och i andra barnrika län erhöle ett särskilt statsbidrag, så att avgiften för de enskilda medlemmarna i dessa län bleve densamma som den, vilken komme att motsvara riksgenomsnittet. Liknande synpunkter anföres av *riksförsäkringsanstalten, mödrahjälpnämnden i Norrbottens län* och *Norrbottens erkända centralsjuk-kassa*. Sistnämnda remissorgan — som föreslagit fri vård på förlossningsanstalt — förordar dels att den av utredningen föreslagna statsbidragsbestämmelsen gällande andra förlossningsutgifter än vård på förlossningsanstalt kompletterades med ett stadgande som möjliggör ökning av statsbidraget från 50 till högst 70 %, dels att den nettokostnad för under kalenderåret utgiven grundpenning, som inom centralsjuk-kassa överstege riksmedeltalets nettokostnad för motsvarande utgifter med mer än 5 % per grundsjukpenningförsäkrad medlem räknat, skulle helt bestridas av statsbidrag.

Mödrahjälp.

Utredningens förslag, att mödrahjälpens nuvarande *m a x i m i b e l o p p* — 600 kr. vid enkelbörd och 800 kr. vid flerbörd — skall bibehållas även sedan moderskapsförsäkringen genomförts, har i regel tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Statskontoret finner dock en sänkning naturlig, förslagsvis till de belopp, som gällde under tiden närmast före den 1 juli 1953, d. v. s. 400 resp. 500 kr.

Å andra sidan önskar *Folkpartiets kvinnoförbund* höja de nuvarande beloppen, så att mödrahjälpnämnderna finge möjlighet att i vissa fall, där behoven vore särskilt framträdande, ge väsentligt större belopp. Det kunde t. ex. gälla att hjälpa en ensam mor till en ny start i förvärvslivet, till omskolning eller yrkesutbildning, till en lämplig bostad eller flyttning till annan ort. Utvecklingen under senare år, som visade en gradvis förskjutning mot maximibeloppen, pekade i denna riktning.

Beträffande frågan huruvida mödrahjälpens bör utgå *i n a t u r a* eller *k o n t a n t* har det stora flertalet remissorgan anslutit sig till utredningens ståndpunkt att naturalinjen i princip inte bör överges. I den mån man i yttrandena lämnat motivering härför har i regel de av utredningen anförda skälen åberopats. Så uttalar exempelvis *socialstyrelsen*, att naturaformen innefattar en behövlig garanti för att hjälpen användes

för sitt ändamål och att den nu tillämpade ordningen inte medfört några olägenheter.

Emellertid saknas inte förespråkare för uppfattningen, att mödrahjälpen i större utsträckning än hittills bör utgå i form av kontanta bidrag. Hit hör *överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Jönköpings, Kalmar, Hallands, Älvsborgs och Västernorrlands län, mödrahjälpsnämnden i Älvsborgs län, Fredrika-Bremer-förbundet, Yrkeskvinnors samarbetsförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och Svenska landskommunernas förbund.*

Sistnämnda förbund utvecklar sin ståndpunkt sålunda.

Anvisningsförfarandet inom mödrahjälpen framstår i en egendomlig dager särskilt efter tillkomsten av bidrag med väsentligt större ekonomisk räckvidd för barnfamiljerna såsom t. ex. de allmänna barnbidragen. För såväl barnavårdsnämnderna som för hjälpklientelet framstår det som obegripligt att kontantlinjen får dominera en bidragsform, under det att en annan skall kringgärdas av allehanda rigorösa bestämmelser. Inom den behovsprövande socialvården har man numera också nästan helt övergivit naturalinjen. Då man inte bör stöta den hjälpsökandes självkänsla måste detta förfaringsätt också vara det rätta.

Med hänsyn till de administrativa fördelarna föreslår även *statens organisationsnämnd* en övergång till kontanta bidrag. Efter att ha lämnat vissa uppgifter rörande länsstyrelsernas granskning under åren 1951 och 1952 av barnavårdsnämndernas redovisningar av förskotterade mödrahjälpsmedel anför nämnden härom i huvudsak följande.

Medan de efter anmärkningar till statsverket återlevererade medlen utgjorde mindre än 3 000 kr. om året, krävde granskningen i runt tal 4 årsarbetskrafter för vilka avlöningskostnaderna beräknas till ca 40 000 kr. Även om det ej är berättigat att utan hänsynstagande till andra faktorer göra en strikt jämförelse mellan kostnaderna för granskningsarbetet och det rent ekonomiskt påvisbara resultatet av detsamma — mindre än 3 000 kr. per år — synes dock disproportionen vara ägnad att i vart fall för länsstyrelsernas vidkommande ingiva vissa betänkligheter gentemot gällande system för redovisning och granskning av mödrahjälpsmedel. En övergång till ett system med kontanta mödrahjälpsbidrag för länsstyrelsernas del skulle medföra väsentlig arbetslättnad. Hela granskningsarbetet skulle bortfalla, då någon redovisning från barnavårdsnämnderna ej längre skulle erfordras. Bestyret med förskottering och i sinom tid omföring av mödrahjälpsmedel skulle likaså försvinna. Härigenom skulle även de av statsrevisorerna påtalade olägenheterna med de utestående förskotten elimineras. Å länsstyrelserna skulle allenast ankomma att med ledning av mödrahjälpsnämndernas beslut direkt till vederbörande utanordna beviljade belopp. Även barnavårdsnämnderna skulle, därest kontantbidrag i allmänhet infördes, komma i åtnjutande av en kraftig arbetslättnad. Bestyret med förmedling av bidragen, övervakningsverksamheten och redovisningsarbetet skulle i stort sett försvinna.

Om en övergång till kontantlinjen inte anses kunna ifrågakomma, föreslår organisationsnämnden att länsstyrelsernas kontroll inskränkes till en

rent kameral revision och att sakgranskningen av barnavårdsnämndernas redovisningar således slopas. Nämnden hänvisar till att länsstyrelsernas granskningsarbete i sistnämnda avseende vore skäligen improduktivt och erinrar om att enligt den nya kommunallagen, vilken träder i kraft den 1 januari 1955, den kommunala revisionen också omfattar de olika styrelsernas och nämndernas handhavande av statliga medel, bl. a. barnavårdsnämndernas förvaltning av mödrahjälpsmedel.

Granskningsfrågan har berörts även av några länsstyrelser. Sålunda anser *länsstyrelsen i Jönköpings län* det gällande systemet för granskning och redovisning av mödrahjälp vara väl omständligt och framhåller angelägenheten av att hjälpen får en så enkel och för såväl statliga som kommunala myndigheter arbetsbesparande utformning som möjligt. *Jämväl länsstyrelserna i Södermanlands och Kronobergs län* ifrågasätter en mera summarisk granskning.

Av annan åsikt är *länsstyrelsen i Malmöhus län* som yttrar.

Om naturalinjen bibehålles, kan ifrågasättas huruvida länsstyrelsernas granskning av barnavårdsnämndernas redovisningar av mödrahjälpsmedel bör inskränkas till att enbart avse en kameral revision. I betraktande av det ringa antal anmärkningar, som framställas mot barnavårdsnämndernas redovisningar, och de relativt låga belopp, som efter anmärkning återgå till statsverket, kan det synas som om sakgranskningen skulle vara meningslös. Antagas kan emellertid, att mödrahjälpen i viss utsträckning skulle ha använts i strid mot meddelade föreskrifter därest icke barnavårdsnämnderna — med tanke på sakgranskningen — nödgats vaka över de utbetalta medlen. Länsstyrelsernas granskningsarbete, som för övrigt allenast utgör ett av flera arbetsmoment vid kontrollen av barnavårdsnämndernas redovisningar, bör icke bedömas enbart på grundval av antalet gjorda anmärkningar och verkställda återbetalningar. Med hänsyn till vad sålunda anförts, anser länsstyrelsen att mödrahjälpen bör bibehållas i sin nuvarande utformning samt att ändring med avseende å länsstyrelsernas befattning med mödrahjälpen icke för närvarande må ske.

I samband med diskussionen av kontantlinjen har även i en del yttranden aktualiserats frågan om förändringar av mödrahjälpsverksamhetens administration. *Länsstyrelsen i Stockholms län* finner det sålunda innebära en överorganisation att de städer, som utgör egna landstingsområden, skall ha särskild mödrahjälpsnämnd och föreslår därför, att barnavårdsnämnderna i dessa städer själva får fatta beslut i mödrahjälpsärenden med ledning av socialstyrelsens normer. Även *Hälsingborgs stads barnavårdsnämnd* anser onödigt dubbelarbete förekomma därigenom att mödrahjälpsärendena i städerna utom landsting behandlas både i barnavårdsnämndens mödrahjälpsdelegation och i särskild mödrahjälpsnämnd.

Statens organisationsnämnd ifrågasätter, huruvida inte mödrahjälpsverksamheten i dess helhet borde koncentreras till barnavårdsnämnderna. För barnavårdsnämnderna, som f. ö. efter den nya kommunindelningen vore bättre rustade än förut, skulle detta inte innebära någon nämnvärd

merbelastning. Två invändningar kunde resas häremot, nämligen att enhetligheten i bidragsgivningen skulle äventyras och att ett rent kommunalt organ skulle komma att besluta om statsmedel. I förstnämnda hänseendet hyste nämnden inga betänkligheter, om socialstyrelsens normer ständigt kunde hållas aktuella med hänsyn till inkomst- och prisnivå m. m., och mot den sistnämnda invändningen kunde anföras, att barnvårdsnämnderna redan nu beslutade om bidrag som helt eller delvis bestredes med statsmedel, t. ex. viss fattigvård samt bidragsförskott.

I andra hand föreslår organisationsnämnden, att verksamheten inordnas i länsstyrelserna, så snart detta kan ske med hänsyn till läget i frågan om lekmanamedverkan i dessa organ.

Blekinge samt *Uppsala läns erkända centralsjukkassa* ifrågasätter, om inte mödrahjälpnsnämndernas uppgifter borde överflyttas till sjukkassorna.

I fråga om prövningen av behovet av mödrahjälp anför socialstyrelsen.

En jämförelse mellan den nuvarande moderskapshjälpen, som i genomsnitt utgår med 125 kronor, och motsvarande förmån inom den föreslagna moderskapsförsäkringen, nämligen den vid enkelbörd till 270 kronor uppgående grundpenningen jämte barntillägg å sammanlagt 20 kronor, ger vid handen, att den föreslagna förbättringen härvidlag väsentligen utgör en kompensation för penningvärdets fall sedan slutet av 1930-talet. Den föreslagna grundpenningen jämte barntillägg bör därför icke inverka på möjligheten att erhålla mödrahjälp.

Vad beträffar den föreslagna ersättningen för förlossningsutgifter torde sjukkassornas bestridande av kostnaderna för vården å förlossningsanstalt ej heller i någon utsträckning av betydelse leda till minskat behov av mödrahjälp. Avgift för vård på allmän sal inom offentlig förlossningsanstalt eller vissa andra sådana anstalter, som uppbära statsbidrag, får nämligen för närvarande uttagas med som regel högst en krona om dagen under upp till 10 dagar. Däremot torde den inom moderskapsförsäkringen föreslagna ersättningen för resor till och från förlossningsanstalten medföra en minskning av mödrahjälpbehovet främst inom de vidsträckt Norrlandslänen, där mödrahjälpens belastas med ganska betydande ersättningar för sådana resor.

Den för beräkningen av det framtida mödrahjälpbehovet mest betydelsefulla faktorn utgör otvivelaktigt den tilläggsspenning, som föreslagits skola komma de förvärvsarbetande mödrarna till godo under högst 90 dagar såsom kompensation för inkomstbortfallet i samband med havandeskap och barnsbörd. Att hänsyn härtill i förekommande fall måste tagas vid prövningen av mödrahjälpärenden är påtagligt. Den härav föranledda minskningen av mödrahjälpbehovet får emellertid icke överskattas. Till en början må framhållas, att den inkomstnivå, som enligt de av socialstyrelsen utfärdade normerna bör vara vägledande för avgörandet om mödrahjälpens storlek, avser årsinkomsten samt att tilläggsspenningen i regel kommer att kompensera inkomstbortfallet intill högst en fjärdedel av denna inkomst. För att den föreslagna tilläggsspenningen icke skall leda till en förbättring allenast för de förvärvsarbetande mödrar, för vilka behov

av mödrahjälp icke föreligger, bör vid prövningen av framställningar om sådan hjälp hänsyn till tilläggsspenningen i allmänhet icke tagas i vidare mån än att kvinnans normala inkomst anses såsom bibehållen under den tid var till tilläggsspenning föreligger. Därtill kommer — såsom också framhållits av ett flertal mödrahjälpsnämnder — att man vid avvägningen av mödrahjälpsens storlek icke alltid bör låta de genom moderskapsförsäkringen förbättrade förmånerna bli avgörande, utan att man även framdeles måste taga hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter. Denna synpunkt ha också de sakkunniga berört genom att framhålla, att man bör utgå från att mödrahjälpsnämnderna icke alltid komma att minska mödrahjälpen med exakt det belopp, som motsvarar ökningen av det generella stödet. Det sagda torde leda till att tilläggsspenningen kommer att få sin största betydelse i fråga om ett minskat behov av mödrahjälp därigenom, att de akuta nödlägen, som uppstått till följd av inkomstbortfallen, framdeles i stor utsträckning kunna väntas försvinna.

Socialstyrelsen understryker vidare, att moderskapsförsäkringen inte bör ge anledning till någon omarbetning av de av styrelsen utfärdade normerna för mödrahjälp. I sin nuvarande utformning tillåte dessa normer vederbörligt hänsynstagande till tilläggsspenningen, vilken av styrelsen ansetts utgöra den mest betydelsefulla faktorn i fråga om den väntade minskningen av behovet av mödrahjälp. Därtill komme att normerna — såsom för närvarande i stort sett vore fallet — även i framtiden måste lämna utrymme för vederbörligt beaktande av sådana särskilda omständigheter, som komme mödrahjälpsbehovet att framstå såsom särskilt angeläget.

För en generösare behovsprövning inom mödrahjälpen uttalar sig *länsstyrelsen i Gotlands län, mödrahjälpsnämnderna i Malmö och Göteborgs stad, Karlskoga barnavårdsnämnd samt Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*.

I några yttranden har berörts olikheterna i fråga om mödrahjälpsens omfattning mellan olika mödrahjälpsområden. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* uttalar.

Utredningen har framhållit att den av socialstyrelsen företagna utredningen angående mödrahjälpsverksamheten utvisat, att väsentliga olikheter förelegat i fråga om mödrahjälpsens omfattning inom olika områden. Enligt länsstyrelsens mening är detta ett helt naturligt förhållande. En exakt likartad tillämpning av de allmänt hållna föreskrifterna om mödrahjälp kan icke erhållas inom hela landet. En sådan exakt likartad tillämpning kan icke heller vara eftersträvansvärd. Tillämpningen av mödrahjälpsföreskrifterna får icke endast bliva en räknefråga, där de olika mödrahjälpsansökningarna inplaceras i ett på förhand uppgjort system. Strävandet måste i stället vara att för varje enskilt fall anpassa det beviljade mödrahjälpsbeloppet efter det faktiskt föreliggande hjälpbehovet.

Mödrahjälpsnämnden i Gävleborgs län anför liknande synpunkter och framhåller, att en enhetlig tillämpning inte är möjlig ens inom en enda nämnds område, i varje fall inte om detta arbetsområde är av den storleksordning som Norrlandslänens, enär alltid en viss hänsyn måste tagas

till den mycket olika standard som förekommer vid å ena sidan livsföringen i städer och industrisamhällen och den andra de enklare förhållandena på den rena landsbygden och i skogsbygderna.

Vad angår anslaget till mödrahjälp ifrågasätter *socialstyrelsen*, huruvida den förhållandevis stora sänkning av anslaget, som utredningen räknat med, kan genomföras under annan förutsättning än att normerna väsentligen skärpes. Då en sådan lösning enligt *socialstyrelsens* mening är synnerligen otillfredsställande, förordar styrelsen, att anslaget inte upptages till lägre belopp än att de nuvarande normerna kan behållas väsentligen oförändrade.

Särskilda frågor.

Utredningens förslag om slopande av det nuvarande statsbidraget till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m. har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i det övervägande flertalet av yttrandena.

En från majoriteten avvikande mening rörande denna fråga har emellertid medicinalstyrelsen, Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet.

Medicinalstyrelsen anför bl. a.

En för barnaföderskan fri förlossningsvård förutsätter, att av huvudmannen betingad patientavgift icke kommer att överstiga av sjukkassa lämnad ersättning för vården. Då emellertid utredningen utgår ifrån att nuvarande driftbidrag skall bortfalla och huvudmannens kostnader för förlossningsvården sålunda realiter öka, såvida patientavgiften — — — skulle stanna vid 3 kronor, synes risken för en höjning av avgiften utöver detta belopp icke böra underskattas. Enligt årets statsverksproposition är driftbidrag till övriga hittills statsbidragsberättigade vårdgrenar avsett att fortfarande utgå, varför även det här ifrågavarande bidraget bör bibehållas till dess frågan om dess avskaffande kan bli föremål för prövning i ett större sammanhang. Som villkor för åtnjutande av driftbidrag bör föreskrivas, att vårdavgift må uttagas med högst 3 kronor per dag.

Svenska landstingsförbundet har intet att erinra mot utredningens förslag, att vårdavgiften bestrides genom försäkringen liksom ej heller mot den avgift — 3 kr. per dag — utredningen räknat med. Svårare vore däremot att förstå nödvändigheten att i detta sammanhang avveckla det statliga driftbidraget till förlossningsanstalterna. När detta bidrag år 1937 infördes, hade dagkostnaden vid lasaretten — till vilka flertalet förlossningsavdelningar vore knutna — utgjort 7 kr. År 1952 hade motsvarande kostnad uppgått till 41:60 kr. Trots att landstingen ensamma fått bära den enorma kostnadsstegring, som under denna tid inträtt, föresloges nu en ytterligare kostnadsbelastning av dem. Detta kunde enligt styrelsens mening ej anses riktigt. Det tedde sig föga tilltalande att — utan att frågan om statsbidragens vara eller icke vara i princip avgjorts — nu utan vi-

dare avveckla det ena bidraget efter det andra. Detta tvingade landstingen, för att deras utgifter och därmed landstingsskatten skulle kunna hållas inom en skälig ram, att iaktta stor försiktighet med att påtaga sig nya utgifter, vare sig statsbidrag till dem ställdes i utsikt eller ej.

Svenska stadsförbundet anför.

Med det sätt på vilket utredningen bestämt ersättningen för förlossningsutgifterna torde de städer som äro huvudmän för förlossningsanstalterna drabbas av ett visst inkomstbortfall. Samtidigt som vårdavgifterna höjas från en krona till i genomsnitt tre kronor per dag bortfaller nämligen det hittillsvarande statsbidraget å tre kronor. Visserligen är detta inkomstbortfall av jämförelsevis underordnad betydelse och kompenseras i någon mån av vissa administrativa fördelar. Frågan om statsbidragstildelningen måste emellertid ses i ett större sammanhang. I ett av styrelsen såsom eget utlåtande den 27 november 1953 åberopat yttrande av förbundets sjukvårdsdelegation angående statsbidragen till kronikervården anfördes, att delegationen icke kunde biträda förslaget att dessa statsbidrag skulle slopas. Statsbidragens realvärde hade minskats i mycket hög grad eftersom de fastställda bidragsbeloppen förblivit orubbade trots penningvärdets fall och den kraftiga stegringen av driftkostnaderna. Dessutom erinrade delegationen om att en reformering av statsbidragssystemet överhuvudtaget beträffande sjukvården sedan länge vore föremål för övervägande. Det syntes icke vara riktigt att föregripa lösningen av denna fråga genom att lösrycka frågan om kronikeranstalternas statsbidrag ur detta större sammanhang. De synpunkter, som anförts beträffande statsbidragen till kronikervården, ha enligt styrelsens mening i allt väsentligt tillämplighet även beträffande bidragen till driften av förlossningsanstalter m. m., vilka bidrag utgått oförändrade alltsedan nuvarande bidragsförfattningars tillkomst år 1937. Styrelsen anser sig därför trots höjningen av vårdavgifterna icke kunna godtaga förslaget att dessa statsbidrag nu skola utmönstras.

Vad utredningen föreslagit i fråga om de läkemedel, som tillhandahållas inom den förebyggande mödra- och barnvården, och om det speciella bidrag, som må utgå till kvinnor på väntehem, har inte föranlett erinran i remissyttrandena.

Departementschefen.

Allmänna synpunkter.

Hjälpebehovet i samband med barnsbörd är i vissa avseenden likartat med det som föreligger vid sjukdom. Det föll sig därför naturligt för den framväxande frivilliga sjukkasserörelsen att inom försäkringens ram lämna ekonomiskt bistånd även vid barnsbörd, m o d e r s k a p s h j ä l p; och sedan mer än fyrtio år tillbaka har staten givit sjukkassorna bidrag härtill. Småningom kompletterades moderskapshjälpen med ett av statsmedel helt bekostat understöd — motsvarande den nuvarande m o d e r s k a p s p e n n i n g e n — för kvinnor som stod utanför sjukförsäkringen. Slutligen in-

fördes år 1937 en ny likaså helt av statsmedel utgående hjälpform, kallad *mödrahjälp* och avsedd för kvinnor som på grund av nedkomsten råkat i ekonomiskt nödläge.

Moderskapshjälpen — som sålunda är förbehållen kvinnor som tillhör erkänd sjukkasse — utgör vanligen 125 kr., varav staten bidrar med 75 kr. Moderskapspenningen utgår efter inkomstprövning med 75 kr. och utbetalas också genom sjukkassan. Mödrahjälpen åter är beroende av en ingående prövning av det individuella hjälpbehovet och lämnas vanligen *in natura* till ett belopp av högst 600 kr. eller vid flerbörd högst 800 kr. Beslutanderätten utövas här av mödrahjälpsnämnden — ett speciellt organ i varje landstingsområde och stad utanför landsting — under det att barnavårdsnämnden administrerar hjälpen i övrigt.

Det må nämnas, att under senare år av alla barnaföderekor över 90 procent uppburit antingen moderskapshjälp eller moderskapspenning samt ungefär 30 procent mödrahjälp.

Vid sidan av dessa stödåtgärder har samhället inrättat en rad kollektiva hjälpformer, som helt eller delvis är avsedda för blivande och nyblivna mödrar. De består av socialmedicinska eller övervägande sociala föranstaltningar, som — ofta i kombination med individuell ekonomisk hjälp — avser att täcka hjälpbehov av vårdkaraktär. I främsta rummet märkes här den förebyggande mödra- och barnavården och i samband därmed utdelning av vissa läkemedel samt förlossningsvården, vidare folkvandvården, den sociala hemhjälpen och mödrahemsverksamheten.

Samhällets ekonomiska hjälp åt blivande och nyblivna mödrar har sedan år 1937 i stort sett ej undergått annan förändring än att mödrahjälpens maximibelopp höjts. Med åren har hjälpen utsatts för kritik i olika avseenden. Kritiken har avsett, att hjälpen endast syftade till att bereda lindring i de direkta utgifter, som är förenade med nedkomsten, och ej tillika lämnade förvärvsarbetande barnaföderekor ersättning för det inkomstbortfall, som föranleddes av havandeskapet och barnsörden. Hjälpen har vidare ansetts alltför splittrad och — åtminstone såvitt angår hjälpen genom sjukkassorna — otillräcklig till följd av penningvärdeförändringen.

Under årens lopp har olika förslag rörande en omgestaltning av den ifrågavarande samhälleliga hjälpen lagts fram. Dessa har dock ej lett till resultat. Numera har emellertid detta spörsmål kommit i ett sådant läge, att en omprövning av den ekonomiska hjälpen åt barnaföderekor måste ske. Enligt statsmakternas beslut år 1953 skall lagen om allmän sjukförsäkring — som i sin nuvarande lydelse ej innehåller några bestämmelser om moderskapshjälp — träda i kraft den 1 januari 1955, då alltså den nuvarande frivilliga sjukförsäkringen skall avlösas av en obligatorisk sjukförsäkring omfattande så gott som hela vårt folk och då nu gällande förordning om erkända sjukkassor upphör att gälla. Därmed kommer ut-

rymme att saknas för en hjälpform av den nuvarande moderskapspenningens karaktär samtidigt som den rättsliga grundvalen för den nuvarande moderskaps hjälpen ej längre finnes.

Socialförsäkringsutredningen — som haft i uppdrag bl. a. att pröva i vad mån den samhälleliga hjälpen vid havandeskap och barnsbörd bör sammankopplas med den allmänna sjukförsäkringen och undersöka möjligheterna att på detta område få till stånd en enhetligare samt mera rationell och effektiv ordning — har i slutet av år 1953 avgivit ett betänkande rörande moderskapsförsäkring m. m., enligt vilket alla kvinnor, som omfattas av den allmänna sjukförsäkringen, också skall vara moderskapsförsäkrade. I finansiellt hänseende skall enligt förslaget moderskapsförsäkringen ingå i den obligatoriska sjukförsäkringen. Administrationen skall handhavas av de allmänna sjukkassorna, och reglerna om förmånerna föreslås — oaktat de givits rum i en särskild författning — utformade i nära anslutning till motsvarande bestämmelser i lagen om allmän sjukförsäkring.

Moderskapsförsäkringen skall enligt förslaget ge dels ersättning för förlossningsutgifter, bl. a. för vård på förlossningsanstalt och för resor i samband därmed, och dels kontant ersättning i form av moderskapspenning. Moderskapspenningen föreslås uppdelad i ett fast grundbelopp, grundpenning, och ett löpande bidrag, tilläggspenning. Alla försäkrade kvinnor föreslås äga rätt till både ersättning för förlossningsutgifter och grundpenning, vilken senare till beloppet normalt motsvarar en grundsjukpenning av 3 kr. om dagen under 90 dagar, d. v. s. 270 kr. Därtill skall kunna utgå barn tillägg — om sammanlagt högst 20 kr. i normalfallen och högst 90 kr. i vissa särskilda fall — för kvinna som tidigare har minderårigt barn hemma. Kvinnliga löntagare skall dessutom under vissa villkor vid ledighet för havandeskap och barnsbörd erhålla tilläggspenning för högst 90 dagar med i princip samma belopp som de vid sjukdom får i tilläggsjukpenning.

Den nuvarande behovsprövade mödrahjälpens skall enligt utredningens förslag bestå i sin nuvarande utformning vid sidan av moderskapsförsäkringen.

Vid remissbehandlingen har socialförsäkringsutredningens förslag genomgående tillstyrkts. Den kritik som framkommit hänför sig så gott som undantagslöst till olika detaljer i förslaget.

För egen del anser jag, att utredningens förslag har skapat förutsättningar för en behövlig och länge önskad revision av samhällets ekonomiska hjälp åt barnaföderna; och jag vill nu behandla de riktlinjer efter vilka en dylik revision bör genomföras.

Vad då först beträffar hjälpbehoven och hjälpen's ändamål har socialförsäkringsutredningen funnit, att den ekonomiska hjälpen inte såsom nu endast bör avse att bereda lindring i de med nedkomsten

förenade utgifterna utan att den även bör lämna ersättning för inkomstbortfall. Denna uppfattning har man också allmänt i remissyttrandena. Jag är av samma mening. Det lagfästa förbudet för barnaföderskor att utföra industriellt arbete under tiden närmast efter nedkomsten kom till som en av våra första socialpolitiska åtgärder i modern mening och är betingat av både sociala och medicinska hänsyn. Man var redan tidigt på det klara med att denna skyldighet tarvade ett komplement i form av ekonomiskt stöd, som satte kvinnan i stånd att åtnjuta den erforderliga vilan och att ägna sig åt barnets vård och skötsel. Det är också uppenbart att, om man skall nå syftet med de bestämmelser av arbetarskyddsrättslig art som endels tvingar kvinnan, endels öppnar möjlighet för henne att avhålla sig från förvärvsarbete i samband med nedkomsten, det måste såvitt möjligt sörjas för att hon får ersättning för den arbetsförtjänst som hon då går miste om. Även mätt med internationell måttstock har detta ansetts vara ett primärt krav.

För den föreslagna utvidgningen av hjälpens ändamål kan vidare anföras starka befolkningspolitiska motiv. Från rent abortförebyggande synpunkt torde den komma att bli av särskilt värde i fråga om sådana gravida kvinnor som för uppehållet är helt beroende av sin egen arbetsförmåga — såsom ofta är fallet med de ensamstående — i det att en garanti för ersättning av inkomstbortfallet vid tiden kring förlossningen kan väntas medverka till att kvinna, som överväger abort, kommer att bära fram och föda sitt barn.

Slutligen finnes, såsom även utredningen påpekat, ett speciellt skäl att nu införa ersättning för inkomstbortfall vid barnsbörd, i det att compensation kommer att lämnas vid sjukdom genom sjukpenningförsäkringen och det ej sällan är svårt eller rentav omöjligt för både kvinnan och läkaren att avgöra, huruvida en krämpa, som uppträder under havandeskapet eller efter förlossningen, skall hänföras till sjukdom eller till något mera normalt fysiologiskt besvär. Det är förklarligt att, om något slags motsvarighet till det ekonomiska skyddet vid sjukdom inte skapades, man kunde bli benägen att betrakta dylika krämpor som sjukdomsfall, vilket komme att medföra mindre önskvärda psykologiska konsekvenser och dessutom resultera i ökade kostnader för sjukförsäkringen.

Förslaget att de allmänna sjukförsäkringarna skall utge ersättning för utgifter i samband med förlossningsvård på samma sätt som för motsvarande kostnader vid sjukdom har vunnit i det närmaste allmän anslutning. Det är även enligt min mening lämpligt att man behandlar dessa kostnader lika.

Från ett håll har dock uttalats, att stora administrativa förenklingar skulle vinnas genom införande av fri vård på förlossningsanstalt, främst därigenom att sjukförsäkringarna skulle befrias från att ta befattning med räkningar avseende omkring 100 000 förlossningsfall om året. Det är emel-

lertid att märka att räkning avseende antalet vårddagar, som sjukhusägaren på grund av sjukvårdsförsäkringen torde komma att tid efter annan tillställa sjukkassan, med den här förordade ordningen torde kunna uppta vård på både förlossningsavdelning och annan sjukhusavdelning; något nämnvärt merarbete för sjukkassan synes knappast behöva uppstå vid likvideringen av en dylik räkning jämfört med en som endast upptog sjukhusvård. Skulle i stället särskilt bidrag utgå i annan ordning till huvudmännen, torde detta snarast medföra ökad omgång inte minst för sjukhusägarna själva, då de under sådana förhållanden torde bli tvungna att särredovisa förlossningsfallen. De från ett annat håll yppade farhågorna, att förslaget beträffande vården på förlossningsanstalt skulle medföra oskälig belastning för sjukkasemedlemmar i områden med osedvanligt högt födelsetal, synes mig inte tillräckligt grundade. Den avgiftshöjning, som man torde ha anledning att räkna med på grund av den angivna omständigheten, synes nämligen stanna vid högst några tiotal ören om året.

Beträffande de föreslagna formerna för de kontanta bidragen anser jag i likhet med de i ärendet hörda myndigheterna och organisationerna, att en generell hjälp bör lämnas barnaföderskorna i form av en grundläggande hjälp utan inkomst- eller behovsprövning.

Utredningen har funnit det nödvändigt att vid sidan av denna generella hjälp bibehålla den nuvarande mödrahjälpen. Några remissorgan har velat avskaffa denna hjälpform och i stället hänvisa det mödrahjälpsskientel, som eljest skulle komma att kvarstå, till den kommunala socialvården. Det synes klart, att någon form av behovsprövd hjälp måste stå till buds för de fall, då den generella hjälpen — vilken naturligen måste avvägas med hänsyn till mera normalt uppkommande hjälpbehov — visar sig vara otillräcklig. Det är min avsikt att så snart det låter sig göra upptaga frågan om en revision av vår nuvarande fattigvårdslagstiftning. Mödrahjälpens bestånd måste enligt min mening få bli beroende av socialhjälpens framtida innehåll. Jag finner därför ingen anledning att nu förorda att mödrahjälpen avvecklas utan biträder utredningens förslag i detta hänseende.

Att den generella hjälpen vid havandeskap och barnsbörd bör få formen av en socialförsäkring i anslutning till den allmänna sjukförsäkringen anser jag vara naturligt. Härigenom blir det möjligt att inom ramen för en enda hjälpform reglera utgifter i samband med själva förlossningen, bereda lindring i eljest normalt uppkommande extra kostnader samt ersätta inkomstbortfall.

Moderskapsförsäkringen.

Enligt socialförsäkringsutredningens förslag skall i fråga om anslutning till försäkringen gälla att alla kvinnor, som är försäkrade enligt lagen om allmän sjukförsäkring, därmed också automatiskt blir moderskapsförsäkrade. Häremot har ingen erinran riktats vid remissbe-
6 -- *Bihang till riksdagens protokoll 1954. 1 saml. Nr 144.*

handlingen, och för egen del ansluter jag mig till förslaget. Det förtjänar att påpekas, att moderskapsförsäkringen genom denna konstruktion även kommer att omfatta barnaföderskor som ej fyllt 16 år, vilka ehuru de ej hunnit bli sjukkasemedlemmar ju ändock är sjukvårdsförsäkrade.

Den ersättning för förlossningsutgifter, som försäkringen skall lämna, föreslås av utredningen omfatta vård på förlossningsanstalt och resor i samband därmed samt erforderlig läkarvård vid hemförlossning. I enlighet härmed skall sjukkasorna liksom vid annan sjukhusvård betala avgiften för vård å allmän sal på förlossningsanstalten och ersätta resekostnaden för intagning ävensom kostnaden för återresa i den mån den överskrider 4 kr. Avgiften på barnbördsavdelning förutsättes bli densamma som på annan sjukhusavdelning, f. n. i allmänhet 3 kr. om dagen. Då dagavgiften för förlossningsinrättningarnas salspatienter nu i regel är 1 kr. för de första 10 dagarna, innebär förslaget visserligen en avgiftshöjning för barnaföderskorna, men avgiften kommer i gengäld att helt likvideras genom försäkringen, varjämte den nuvarande s. k. tiodagarsspärren avlägsnas. Ersättning för läkarvård vid hemförlossning föreslås utgå efter regler motsvarande dem som gäller för läkarvård i den allmänna sjukförsäkringen, d. v. s. med i princip tre fjärdedelar av kostnaderna för läkares resor och själva vården jämte läkarintyg.

I likhet med dem, som yttrat sig över utredningens förslag, godtager jag förslaget i denna del.

Utredningens förslag om en grundpenning av 270 kr. — vilken skall tillkomma alla försäkrade barnaföderskor, således även dem som inte är försäkrade för grundsjukpenning vid sjukdom, och oavsett om de faktiskt utför något arbete under tiden kring nedkomsten — har i allmänhet vunnit anslutning vid remissbehandlingen. Detsamma gäller förslaget att grundpenningen vid flerbörd skall utgå med 405 kr. liksom också förslaget att av grundpenningen högst 135 kr. må utbetalas 90 dagar före den beräknade tidpunkten för nedkomsten. Från ett par håll har dock yrkats höjning av beloppen. För egen del finner jag en grundpenning, som i normalfallen beloppsmässigt motsvarar grundsjukpenning av 3 kr. om dagen under 90 dagar, vara väl avvägd. Ej heller när det gäller flerbörd finner jag anledning att frångå utredningens förslag.

Utredningen har vidare föreslagit, att grundpenningen skall minskas, om barn är dödfött eller avlider inom tio dagar efter födseln. Med anledning av de invändningar, som under remissbehandlingen riktats mot förslaget i denna del, finner jag övervägande skäl tala för att någon reduktion inte bör äga rum. Närmast tänker jag därvid på att vissa anskaffningar ofta har skett medan barnet väntats och att kostnader bl. a. för begravning drabbar föräldrarna. Även de tragiska yttre omständigheterna synes mig mana till varsamhet. Grundpenningen bör således enligt min mening utgå ograverad i dessa fall.

Det föreslagna barn tillägget av 2 kr. om dagen för normalt 10 dagar och ytterligare högst 35 dagar, om kvinnan åtnjuter vård å förlossningsanstalt eller sjukhusvård, motsvarar till beloppet det barn tillägg, som enligt sjukförsäkringen vanligen utgår vid sjukhusvård på grund av sjukdom. Några remissorgan har framställt yrkanden om att tillägget höjes. Att, såsom från något håll ifrågasatts, göra en kategoriklyvning av mödrarna så, att en grupp får ett högre och en annan grupp ett lägre barn tillägg synes mindre lämpligt. Då de utgifter, till vilka barn tillägget är avsett, ingalunda torde vara högre vid barnsbörd än vid sjukdom, finner jag inte anledning att föreslå någon höjning av tillägget till grundpenningen. Jag biträder därför utredningens förslag i detta avseende.

Arbetstagare, som är medlem i allmän sjukkasse — vilket förutsätter att vederbörande fyllt 16 år — och har en årsinkomst av anställningen om minst 1 800 kr., är enligt sjukförsäkringslagen försäkrad för tilläggssjukpenning vid sjukdom. Utredningen har föreslagit att kvinna, som är försäkrad för tilläggssjukpenning, i princip skall vara berättigad att för högst 90 dagar i samband med nedkomsten erhålla moderskapspenning i form av tilläggs p e n n i n g. Vid remissbehandlingen har förslaget genomgående tillstyrkts. Emellertid har i några yttranden anmärkningar riktats mot olika villkor, som utredningen funnit det nödvändigt att förknippa med rätten till tilläggs penning.

För rätt till tilläggs penning torde i enlighet med utredningens förslag böra gälla, att kvinnan under minst 270 dagar omedelbart före den beräknade eller faktiska tidpunkten för nedkomsten varit försäkrad för tilläggssjukpenning. I syfte att förebygga missbruk har utredningen förordat att, för den händelse kvinnan under denna kvalifikationstid tillhört olika sjukpenningklasser, tilläggs penning skall utgå efter den lägsta av dessa. Häremot har under remissbehandlingen bl. a. invänts, att en dylik regel kunde få obilliga konsekvenser.

För egen del anser jag, att de eventuella riskerna att kvinnan avsiktligt ökar sin arbetsinsats under graviditeten för att skaffa sig ett högre försäkringsskydd inte bör överdrivas. En inkomstökning, som kan väntas bli temporär, torde för övrigt ej heller medföra att kvinnan placeras i högre sjukpenningklass. Med den föreslagna bestämmelsen är det vidare sannolikt, att kvinnan — i de fall tilläggs penningen bleve lägre än den tilläggssjukpenning hon kunde erhålla — kunde bli benägen att låta sjukskriva sig. Framför allt synes mig emellertid intresset av reda samt nödvändigheten av regler, som ställer sig enkla i tillämpningen, tala för att tilläggs för månerna vid sjukdom och barnsbörd beräknas efter samma sjukpenningklass. Jag förordar i enlighet härmed att tilläggs penningen alltid skall utgå enligt den sjukpenningklass som kvinnan tillhör. I detta sammanhang vill jag med anledning av vad som anförts i några remissyttranden under-

stryka, att en inkomstförändring, som är avhängig av kvinnans genom graviditeten nedsatta eller förlorade arbetsförmåga, ej torde böra påverka hennes sjukpenningförsäkring.

Tilläggspenning bör utgå endast för tid, då kvinnan avhåller sig från förvärvsarbete. Förslaget att denna tidsperiod skall omfatta högst 90 dagar anser jag böra godtagas. Utredningen har vidare föreslagit, att den ledighet, som berättigar till tilläggspenning, skall påbörjas tidigast å fyrtiofemte dagen före den beräknade nedkomsten och senast å förlossningsdagen samt att ledigheten skall uttagas i ett sammanhang. Med hänsyn till dels den bestämmelse i arbetarskyddslagen, som tillförsäkrar kvinna sex veckors ledighet omedelbart före den väntade nedkomsten och som förbjuder henne att arbeta i vissa yrken under de sex första veckorna efter förlossningen, och dels innehållet i den av 1952 års internationella arbetskonferens antagna konventionen nr 103 angående skydd vid havandeskap och barnsörd tillstyrker jag förslaget i förstnämnda hänseende. Härigenom kommer nämligen kvinnan i regel att kunna täcka hela den tid, som avses i lagen och konventionen, och å andra sidan blir ersättning vanligen tillförsäkrad henne under den obligatoriska ledighetsperioden av sex veckor efter nedkomsten hur hon än eljest förlägger sin ledighet. Vad där-efter beträffar förslaget om att ledigheten skall vara sammanhängande har detta kritiserats i ett par remissyttranden. Jag vill med anledning härav framhålla, att tilläggspenningens syfte sammanfaller med de berörda arbetarskyddsbestämmelsernas, i det att kvinnan för sin egen och för barnets skull skall få en tids vila från sitt dagliga arbete utom hemmet. Det synes mig mindre välbetänkt att genom dispensmöjligheter i fråga om rätten till den ekonomiska gottgörelsen göra avkall på detta gemensamma syfte. För sjuk-kassorna måste det dessutom bli besvärligt att hålla reda på under vilka tider kvinnan arbetar eller inte arbetar utom hemmet. Jag ansluter mig därför till utredningens förslag även i denna del.

Vidare har utredningen föreslagit, att tilläggspenning ej skall utgå för tid efter tjugonde dagen efter förlossningsdagen, såframt kvinnan inte har barnet i sin vård utan att på grund av sjukdom vara förhindrad därifrån. Det är uppenbart att ju längre tid, som förflyter från förlossningen, desto mer hinner kvinnan återhämta krafterna och i desto högre grad är det barnets intresse, som träder i förgrunden, då man vill bereda modern ledighet från förvärvsarbetet. Sistnämnda skäl bortfaller, om kvinnan exempelvis lämnar barnet i någon annans vård och utan men kan återgå till arbetet. Jag finner sålunda det av utredningen uppställda villkoret motiverat men vill i anslutning till vad medicinalstyrelsen anfört i sitt remissyttrande föreslå den ändringen härutinnan, att tilläggspenning skall utgå t. o. m. tjugosjunde dagen efter förlossningsdagen, oavsett att kvinnan inte har barnet i sin vård. Om barnet därefter är intaget på sjukhus men

kräver daglig omvårdnad av modern eller eljest endast tillfälligt vårdas av annan, torde detta ej böra medföra att kvinnans rätt till tilläggspenning upphör.

Utredningen har diskuterat, huruvida man för rätten till tilläggspenning borde kräva, att kvinnan skulle återuppta sitt förvärvsarbete efter nedkomsten men har kommit till resultatet, att något dylikt villkor inte bör uppställas. Under remissbehandlingen har från några håll påyrkats ett villkor om återgång till arbetet. Jag finner det uppenbart, att man med ett sådant villkor i vart fall inte kan uppnå annat än ett tillfälligt återupptagande av förvärvsarbetet; för detta ändamål skulle krävas administrativt synnerligen svårhanterliga bestämmelser. Än väsentligare är emellertid, att någon ersättning inte skulle kunna lämnas vid den tid, då de utgifter uppkommer för vilka den normala inkomsten är avsedd — tilläggspenningen skall ju träda i stället för denna — utan först långt senare. Då vidare den ifrågasatta restriktionen knappast kan anses väl förenlig med de förut berörda arbetarskyddsbestämmelserna och dessutom skulle förta en del av reformens befolkningspolitiska verkan ävensom medföra ökade sjukskrivningsrisker, ansluter jag mig till utredningens ståndpunkt härvidlag.

Tilläggspenningen föreslås av utredningen till beloppet överensstämma med den tilläggsjukpenning, som utgår under de första 90 dagarna av en sjukperiod. Jag biträder detta förslag och vill härvid erinra om att genom propositionen nr 64 förslag förelagts årets riksdag att bl. a. moderskapspenning skall vara skattefri. Utredningen har anfört, att moderskapspenningens totalbelopp under denna förutsättning kommer att genomsnittligt motsvara åtminstone två tredjedelar av kvinnans tidigare inkomst räknat för tre månader eller ledighetsperiodens maximitid. Härigenom torde det bli möjligt för vårt land att ratificera internationella arbetsorganisationens konvention nr 102 angående minimistandard för social trygghet, såvitt angår förmåner vid havandeskap och barnsbörd. Även det villkor om kompensationsgrad, som beträffande ersättning för inkomstbortfall stipuleras i konventionen nr 103 angående skydd vid havandeskap och barnsbörd, torde uppfyllas; då det emellertid är tveksamt huruvida vår lagstiftning fullt tillgodoser de krav, som sistnämnda konvention i övrigt uppställer, torde frågan om ratifikation av denna konvention tills vidare böra anstå.

Beträffande frågan om moderskapspenningens inverkan på gällande löneförmåner vid barnsbörd har utredningen förordat, att tilläggspenningen skall behandlas på samma sätt som tilläggsjukpenningen under det att grundpenningen inte skall påverka utgående lön. Denna ståndpunkt har i allmänhet godtagits vid remissbehandlingen. Från kommunalt håll har dock gjorts gällande, att moderskapspenningen i sin helhet borde behandlas som sjukpenningen.

Frågan om förhållandet mellan sjuklön och sjukpenning utredes f. n.

i särskild ordning såvitt angår statsanställda m. fl. Oavsett vilket resultat denna utredning kommer fram till, synes det mig från olika synpunkter lämpligt att reglerna för sjukpenningen blir tillämpliga också på moderskapspenningen. Föreskrifterna i 28 § sjukförsäkringslagen om rätt för Kungl. Maj:t att från sjukpenningförsäkringen undantaga vissa statliga och kommunala arbetstagare, om rätt för arbetsgivare att, därest sådana arbetstagare icke undantagits, uppbära arbetstagaren tillkommande sjukpenning samt om rätt för parterna på arbetsmarknaden att kollektivavtalsmässigt träffa uppgörelse om att arbetsgivare, som utgivit sjuklön till arbetstagare, skall hos sjukkassan äga uppbära arbetstagarens sjukpenning, bör således äga motsvarande tillämpning såvitt angår moderskapspenningen. Bemyndigandet för Kungl. Maj:t att undantaga försäkrade från rätten till moderskapspenning bör kunna utnyttjas oberoende av om motsvarande undantag göres beträffande sjukpenning.

Utredningen har inte funnit det möjligt att skapa ett komplement till det obligatoriska försäkringsskyddet i form av en frivillig försäkring för moderskapspenning. Under remissbehandlingen har från några håll uttalats sympatier för en sådan. Jag delar emellertid utredningens uppfattning att det torde vara uteslutet att anordna en helt fristående frivillig moderskapsförsäkring. Den enda tänkbara möjligheten synes vara att komplettera den frivilliga sjukpenningförsäkringen enligt lagen om allmän sjukförsäkring med ett motsvarande skydd vid barnsbörd. Detta skulle dock — även om staten lämnade kraftigt stöd — medföra betydande höjningar av avgifterna inom den frivilliga sjukförsäkringen.

Uppenbarligen är det synnerligen angeläget, att den frivilliga sjukförsäkringen redan från början vinner största möjliga anslutning. Blir avgifterna jämförelsevis höga, sätter detta otvivelaktigt en stark hämsko på försäkringens utbredning. Man måste nämligen räkna med att många egna företagare under sådana förhållanden avskräckes från att teckna frivillig försäkring; och de kommer då att vid sjukdom ofta stå utan ett tillfredsställande ekonomiskt skydd. De finanspolitiska synpunkterna får ej heller släppas ur sikte. På grund härav och då den föreslagna obligatoriska försäkringens grundförmåner redan innebär högst avsevärda förbättringar av den ekonomiska hjälpen vid havandeskap och barnsbörd, anser jag mig i likhet med utredningen inte kunna förorda, att en frivillig försäkring avseende moderskapspenning införes.

Utredningens förslag i fråga om moderskapsförsäkringens finansiering innebär, att moderskapsförsäkringen ingår i sjukförsäkringen på så sätt att ersättning för förlossningsutgifter bestrides genom sjukvårdsförsäkringen, grundpenning genom försäkringen för grundsjukpenning och tilläggspenning genom den obligatoriska försäkringen för tilläggsjukpenning. Både män och kvinnor kommer alltså att genom sjukförsäkringsavgifterna delta i finansieringen av hjälpen vid havandeskap och

barnsbörd. Statsbidrag avseende ersättning för förlossningsutgifter och grundpenning ävensom barntillägg skall utgå efter samma grunder som gäller för sjukförsäkringen d. v. s. med 50 % av kostnaderna, såvitt angår läkarvård, resor till och från förlossningsanstalt samt grundpenning och 75 % av kostnaderna för barntillägg. Till tilläggspenning skall arbetsgivarbidrag utgå i samma omfattning som till tilläggsjukpenning; utredningen har med anledning härav föreslagit, att det nu fastställda arbetsgivarbidraget till sjukförsäkringen höjes från 1,1 % till 1,14 % av de lönesummor — avseende manliga anställda såväl som kvinnliga — som enligt lagen om allmän sjukförsäkring skall ligga till grund för arbetsgivarbidragets bestämmande. Utredningens förslag i dessa delar har under remissbehandlingen i allmänhet lämnats utan erinran.

Emellertid har Svenska arbetsgivareföreningen och Handelns arbetsgivareorganisation avstyrkt den föreslagna höjningen av arbetsgivarbidraget. De förordar, att i stället statsbidrag skall lämnas till försäkringen för tilläggspenning. Med anledning härav vill jag erinra om att när socialvårdskommittén på sin tid ville införa en av statliga medel helt bekostad ersättning för inkomstbortfall till förvärvsarbetande kvinnor, förslaget mötte stark opposition inte minst därför att detta förutsatte en fördelning av skattemedel på sådant sätt att de som hade bättre lön fick ett större bidrag. Motsvarande principiella invändning kan riktas mot den nu från arbetsgivarhåll förordade lösningen av finansieringsfrågan i denna del.

I likhet med utredningen finner jag det ej riktigt att statsmedel användes på angivet sätt. Om man i övrigt låter moderskapsförsäkringen i finansiellt avseende helt ingå i sjukförsäkringen — varemot nyssnämnda remissorgan inte haft något att erinra — synes det mig naturligt och rimligt att detsamma skall gälla även den föreslagna tilläggsförsäkringen. Ingen torde kunna påstå, att förslaget innebär någon nämnvärd extra ekonomisk belastning för den enskilde arbetsgivaren — såsom utredningen påpekat medför arbetsgivarbidragets höjning exempelvis för ett företag med ett lönekonto av 100 000 kr. en merkostnad av högst 40 kr. om året — och detta har ej heller från något håll gjorts gällande. Enligt utredningens beräkningar arbetar ungefär 50 000 kvinnor inom sådana områden av den privata arbetsmarknaden för vilka gäller kollektivavtalsenlig rätt till lön vid ledighet för barnsbörd. De ingalunda fåtaliga arbetsgivare, som redan utger dylik lön, kommer enligt förslaget att — under samma förutsättningar som gäller beträffande sjuklön och sjukpenning — erhålla möjlighet att uppbära arbetstagaren tillkommande tilläggspenning.

Jag ansluter mig sålunda till utredningens förslag angående moderskapsförsäkringens finansiering. Med anledning av vad som i vissa remissyttrandena anförts rörande förhållandena i övre Norrland förordar jag dock — särskilt med tanke på de ofta långa resorna till förlossningsanstalt i denna landsända — att samma möjlighet som gäller i fråga om sjukvårdsförsäk-

ringen beredes Kungl. Maj:t att medgiva höjning från 50 till högst 70 % av statsbidraget till ersättning för förlossningsutgifter i vad detta avser läkarvård och resor.

Mödrahjälpen.

Utredningens förslag rörande mödrahjälpen innebär, att denna bibehålles i sin nuvarande utformning vid sidan av moderskapsförsäkringen. Mödrahjälpen skall alltså liksom hittills i fall av behov kunna lämnas intill 600 kr. vid enkelbörd och 800 kr. vid flerbörd. Utredningen har dock funnit det uppenbart, att vid avvägningen av denna hjälp hänsyn måste tagas till det kraftigt ökade försäkringsmässiga stödet.

I det stora flertalet remissyttranden har man helt anslutit sig till utredningens förslag i denna del. I några fall har dock röster höjts för ändringar i olika hänseenden. Sålunda har förordats övergång från den nuvarande naturaformen till en mer eller mindre modifierad kontantlinje samt uppjukning av reglerna rörande länsstyrelsernas kontroll av mödrahjälpsmedel. Vidare har ifrågasatts omläggning av verksamhetens administration, innebärande bl. a. att beslutanderätten i mödrahjälpsärenden skulle överflyttas till barnavårdsnämnderna. Slutligen har önskemål uttalats om generösare prövning av behovet av mödrahjälpen.

Jag har i det föregående uttalat, att det är min avsikt att så snart som möjligt pröva frågan om en revision av fattigvårdslagstiftningen. Att en sådan bör komma till stånd utan dröjsmål, därom torde ej råda delade meningar. Vad mödrahjälpen beträffar måste denna, om en särskild behovsprövad hjälpform vid barnsbörd framdeles överhuvudtaget visar sig erforderlig, till sin utformning röna väsentlig inverkan av en blivande socialhjälp. Detta gäller framför allt mödrahjälpens innehåll men också bl. a. dess administration. Att märka är vidare att denna hjälpform under lång tid i sina huvuddrag torde få anses ha fungerat tillfredsställande.

I likhet med utredningen anser jag i enlighet härmed, att inga andra förändringar bör vidtagas beträffande mödrahjälpen än sådana som direkt påkallas av moderskapsförsäkringen. I sådant fall kommer endast hjälpbeloppets storlek i fråga. Såsom utredningen anfört torde möjlighet alltså jämt böra hållas öppen att bevilja mödrahjälpen intill nu gällande maximibelopp, men vanligen torde vid mödrahjälpens utmätande i det enskilda fallet hänsyn böra tagas till det ökade försäkringsmässiga skyddet.

Slutligen vill jag i detta sammanhang understryka, att moderskapsförsäkringens införande innebär en stark förskjutning av den behovsprövade hjälpens andel i den samlade ekonomiska hjälpen vid havandeskap och barnsbörd. Från det att mödrahjälpen tidigare har svarat för inemot hälften av kostnaderna kommer vid bifall till vad jag har föreslagit blott ungefär en tiondel på dess lott. Det synes mig stå i god samklang med utveck-

lingen inom socialpolitiken att låta generella hjälpformer efter hand ersätta äldre behovsprövade sådana.

Vissa särskilda frågor.

Utredningen har föreslagit, att nuvarande statsbidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m. avvecklas. Driftbidrag utgår sedan år 1938 främst till offentliga förlossningsinrättningar med 3 kr. eller — till mindre inrättningar — 2 kr. per vård dag. Bidraget lämnas i fråga om salspatient på förlossningsanstalt för högst 10 dagar och i fråga om kvinna, som vistas på väntehem, för högst 15 dagar. Som villkor gäller, att avgiften för statsbidragstiden utgör högst 1 kr. om dagen. Utredningen har, såsom tidigare nämnts, förutsatt, att på barnbördsavdelning samma vårdavgift skall tillämpas som på annan sjukhusavdelning och att avgiften skall betalas av sjukkassan. Då avgiften för vård å allmän sal på lasarett f. n. vanligen är 3 kr. per dag, skulle sålunda de sjukhushuvudmän, som nu erhåller 3 kr. i statsbidrag och 1 kr. i avgift, få vidkännas en inkomstminskning av 1 kr. per dag. Vidare skall enligt förslaget det speciella bidrag av statsmedel, som nu lämnas kvinna på väntehem om hon har behov av hemhjälp, avskaffas; detta hjälpbehov skall i stället tillgodoses av den allmänna ekonomiska hjälpen vid havandeskap och barnsörd.

Utredningens förslag har vid remissbehandlingen i regel lämnats utan erinran. Medicinalstyrelsen, Svenska landstingsförbundet och Svenska stadsförbundet har emellertid anfört, att frågan om avveckling av driftbidraget bör prövas i ett större sammanhang och att bidraget därför bör bibehållas tills vidare. Medicinalstyrelsen befarar dessutom en större avgiftshöjning än vad utredningen räknat med och föreslår, att villkor skall föreskrivas om en maximiavgift av 3 kr. per dag.

Jag har redan i det föregående som min uppfattning uttalat, att förlossningsvården från försäkringens synpunkt bör behandlas på samma sätt som sjukhusvård i allmänhet. Därav följer visserligen inte nödvändigtvis att driftbidraget till förlossningsanstalterna skall helt avvecklas, men redan av vad jag anfört framgår, att ett bibehållande av nämnda statsbidrag skulle väsentligt reducera det administrativa värdet av en dylik ordning. Den inkomstminskning, som vid genomförande av utredningens förslag skulle drabba huvudmännen för de större anstalterna, utgör 1 kr. per vård dag. I betraktande av att dagkostnaden vid lasaretten överstiger 40 kr. synes det inte med fog kunna göras gällande, att förlusten har sådan betydelse att ett statsbidrag för den skull behöver upprätthållas. Det torde även böra erinras om att det i princip inte utgår något statsbidrag till allmän lasarettsvård. Kommunförbundens inställning synes också ha förestavats mindre av omtanke om den ekonomiska betydelsen i och för sig av driftbidraget till förlossningsanstalterna än av önskemålet att vid en

framtida reformering av statsbidragssystemet på sjukvårdens område få räkna sig till godo även detta bidrag. Spörsmålet om och i vilken mån så skall ske torde emellertid kunna prövas i sitt större sammanhang, oavsett att förevarande bidrag nu avvecklas. Jag vill dock här framhålla, att statsbidraget kom till som ett led i en rad befolkningspolitiska åtgärder och att syftet med bidraget var att bereda barnaföderskorna tillgång till billig vård på förlossningsanstalt. Då förlossningsutgifterna nu skall bestridas försäkringsvägen, bortfaller enligt min åsikt nämnda skäl att lämna statligt stöd åt en speciell del av lasarettsvården.

Det synes knappast troligt att, såsom medicinalstyrelsen befarat, vårdavgiften på förlossningsavdelning skulle komma att sättas högre än på annan sjukhusavdelning. Något sakligt motiv för en dylik avgiftsdifferentiering torde inte finnas. Även administrativa skäl talar för att sjukhusägarna kommer att tillämpa enhetliga grunder härvidlag. Det torde i detta sammanhang böra erinras om att Kungl. Maj:t enligt 15 § lagen om allmän sjukförsäkring skall kunna begränsa kassornas ersättningskyldighet genom en taxa för beräkning av ersättning för sjukhusvård enligt lagen; utredningens förslag innebär, att samma möjlighet skall finnas i fråga om förlossningsvården.

Jag godtagger därför utredningens förslag i denna del. Väntehemmen torde, såsom jag i specialmotiveringen kommer att utveckla närmare, böra jämföras med förlossningsanstalter, varför vård och resor bör ersättas genom försäkringen. Det speciella bidrag av högst 15 kr., som av statsmedel utgår till kvinna intagen på väntehem för att möjliggöra anställande av hemhjälp i hennes hem, torde böra avskaffas; genom den allmänna förbättringen av hjälpen åt barnaföderskor synes detta bidrag obehövt.

Beträffande rätten till vissa l ä k e m e d e l inom den förebyggande vården gäller nu som villkor att dylika läkemedel skall utlämnas kostnadsfritt, såvida inte kvinnans eller hennes försörjningspliktiga anhörigas ekonomi är sådan, att förmånen inte rimligen bör utgå. Utredningen har föreslagit att villkoret slopas, varemot ingen invändning riktats vid remissbehandlingen. Jag biträder detta förslag.

Kostnadsfrågor.

Den reglering av den samhällsliga hjälpen vid havandeskap och barns-börd, som jag i det föregående förordat, överensstämmer i allt väsentligt med socialförsäkringsutredningens förslag. Endast i några hänseenden har jag sålunda ansett mig böra avvika från vad utredningen föreslagit. Härvidlag må erinras om att jag ansett grundpenning böra utgå med oavkortat belopp, även om barnet är dödfött eller om det avlider kort tid efter födelsen, samt att tilläggspenning skall utgå även till kvinna å mödrahem. Vidare har jag funnit Kungl. Maj:t böra äga möjlighet att under vissa villkor höja statsbidraget avseende läkarvård samt resor till och från för-

lossningsanstalt från 50 % till högst 70 % av kostnaderna. De av mig sålunda och i övrigt förordade jämkningarna i utredningens förslag torde icke nämnvärt påverka de kostnadsberäkningar rörande moderskapsförsäkringen, som verkstälts av utredningen och innebär följande.

Den årliga kostnaden för ersättning för förlossningsutgifter beräknas till ca 4 milj. kr. Staten skall bidraga med 50 % av kostnaderna för läkarvård vid hemförlossning samt för resor till och från förlossningsanstalt, eller med tillhoppa ca 0,5 milj. kr., under det att hälften av nyssnämnda kostnader och hela den på avgifter för slutet förlossningsvård belöpande kostnaden, eller sammanlagt ca 3,5 milj. kr., skall falla på avgifterna för sjukvårdsförsäkringen.

Den årliga kostnaden för grundpenning beräknas till 29,5 milj. kr. Statsbidrag skall utgå med 50 % av dessa kostnader. Då emellertid det statliga avgiftslindringsbidraget till sjukförsäkringen torde komma att öka till följd av moderskapsförsäkringen — nämnda bidrag är avsett som ersättning till sjukkassorna för avgifter i den mån dessa skall nedsättas — torde statens bidrag bli högre än halva totalkostnaden för grundpenningen, medan belastningen på avgifterna för grundsjukpenningförsäkringen reduceras i motsvarande grad. Sålunda beräknas staten till grundpenningen få bidraga med 18,2 milj. kr. och de försäkrade till samma ändamål med 11,3 milj. kr. Kostnaden för barn tillägg, 1,5 milj. kr., skall till 75 % bestridas med statsbidrag, vilket innebär en kostnad av 1,1 milj. kr.; återstoden, eller 0,4 milj. kr., skall betalas genom avgifterna för försäkringen för grundsjukpenning.

Kostnaden för tilläggspenning, som skall bestridas genom dels avgifterna för tilläggsjukpenningförsäkringen och dels arbetsgivarebidrag, beräknas till årligen 12,0 milj. kr., därest statens och kommunernas tjänstemän kommer att omfattas av tilläggsförsäkringen. Arbetsgivarbidraget skall i princip utgöra 0,04 % av de löner, arbetsgivaren årligen betalar ut (till både manliga och kvinnliga anställda), och beräknas till 7,2 milj. kr. Återstoden av kostnaden, eller 4,8 milj. kr., får alltså bäras av dem som är försäkrade för tilläggsjukpenning.

Den årliga bruttokostnaden för moderskapsförsäkringen kommer i enlighet härmed att uppgå till 47,0 milj. kr., varav på de försäkrade faller 20,0 milj. kr., på arbetsgivarna 7,2 milj. kr. och på staten 19,8 milj. kr. De erforderliga höjningarna av sjukförsäkringsavgifterna beräknas för år genomsnittligen till 0,80 kr. för sjukvårdsförsäkringen och 3,50 kr. för försäkringen för grundsjukpenning samt till 4 % i fråga om försäkringen för tilläggsjukpenning.

Om man till årskostnaderna för moderskapsförsäkringen, 47,0 milj. kr., lägger den av utredningen beräknade årliga kostnaden för mödr och spä, 5,5 milj. kr., blir den årliga kostnaden för samhällets ekonomiska hjälp vid havandeskap och barnsbörd 52,5 milj. kr. Vid bedömning av nettokostnaden för reformen måste nuvarande kostnader för motsvarande ändamål

avräknas. Dessa utgör 26,4 milj. kr. Kostnadsökningen genom reformen skulle sålunda uppgå till 26,1 milj. kr. Därav skulle belöpa på de försäkrade 13,9 milj. kr., på arbetsgivarna 7,2 milj. kr. och på staten 5,0 milj. kr.

En beräknad årskostnad av 5,5 milj. kr. för mödrahjälpen synes mig emellertid — bl. a. med hänsyn till att kostnaderna för mödrahjälp under budgetåret 1952/53 uppgick till totalt 7,8 milj. kr. — väl hög vid införandet av moderskapsförsäkring, varför kostnaden för staten torde böra bli mindre än nyss nämnts.

Det är min avsikt att i ett sammanhang upptaga anslagsäskandena för budgetåret 1954/55 för bl. a. sjukförsäkringen, moderskapsförsäkringen och mödrahjälpen ävensom den läkemedelsreform, varom förslag i särskild ordning kommer att framläggas. Jag anser mig därför nu icke böra ytterligare uppehålla mig vid dessa frågor utan återkommer till dem i annat sammanhang.

Specialmotivering.

Socialförsäkringsutredningen har sammanfattat reglerna för den av utredningen förordade generella ekonomiska hjälpen vid havandeskap och barnsbörd i ett förslag till lag om allmän moderskapsförsäkring samt i anslutning därtill framlagt ett förslag till lag om vissa ändringar i 1947 års lag om allmän sjukförsäkring. Av vad förut anförts framgår, att den föreslagna moderskapsförsäkringen är så konstruerad, att alla kvinnor, som är försäkrade enligt sjukförsäkringslagen, därigenom automatiskt blir tillförsäkrade moderskapshjälp. Denna hjälp skall således utgå på grund av den obligatoriska sjukförsäkringen, och moderskapsförsäkringen skall — för att använda utredningens ord — finansiellt och administrativt vara en del av sjukförsäkringen.

Under sådana förhållanden skulle det tekniskt sett ha varit följdriktigt att inarbeta de av moderskapshjälpen betingade reglerna i lagen om allmän sjukförsäkring. Utredningen har också varit inne på denna tanke men ansett densamma ej böra realiseras med hänsyn till att i sådant fall sjukförsäkringslagen måste ändras i betydande utsträckning och att därigenom vissa bestämmelser i lagen skulle komma att framstå såsom onödigt komplicerade.

Jag delar utredningens uppfattning att bestämmelserna rörande moderskapshjälpen lämpligen bör sammanfattas i en särskild lag. Med hänsyn till det sätt, på vilket denna hjälp konstruerats, synes det dock som om den icke bör framträda såsom en från sjukförsäkringen fristående försäkringsförmån, d. v. s. en förmån som utgår på grund av särskild försäkring. Lämpligare torde vara, att i lagen om allmän sjukförsäkring intaga en bestämmelse om att på grund av den obligatoriska försäkringen enligt nämnda lag utgives även moderskapshjälp ävensom att sammanföra de bestäm-

melser, som erfordras för att reglera denna hjälp, i en lag om moderskapshjälp.

I enlighet härmed har inom socialdepartementet upprättats dels ett förslag till lag om moderskapshjälp dels ock ett förslag till lag om ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring. För att förhindra att kvinna, som äger rätt till moderskapspenning i form av tilläggs-penning, samtidigt skall äga uppbära daghjälp från arbetslöshetsförsäkringen har dessutom inom departementet upprättats ett förslag till förordning angående ändrad lydelse av 18 § förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Jag övergår nu till att i detalj behandla dessa författningsförslag.

Förslaget till lag om moderskapshjälp.

1 §.

I överensstämmelse med vad jag föreslagit i det föregående stadgas i förevarande paragraf, att kvinna, som är försäkrad enligt lagen om allmän sjukförsäkring, på grund av den obligatoriska sjukförsäkringen äger erhålla moderskapshjälp enligt vad som sägs i de följande paragraferna av förslaget.

Av stadgandets utformning följer, att moderskapshjälp i princip skall utgivas till alla barnafödorskör, som omfattas av sjukförsäkringen, och således inte blott till dem, som är försäkrade genom eget medlemskap i allmän sjukkassa, utan även till dem, som jämlikt 6 § sjukförsäkringslagen är försäkrade i egenskap av barn. Uteslutna från rätten till moderskapshjälp blir således — fränsett utlänningar som inte är mantalsskrivna i riket — i huvudsak endast sådana kvinnor, som åtnjuter långvarig sjukhus- eller anstaltsvård och som av denna anledning jämlikt 5 § sjukförsäkringslagen är undantagna från sjukförsäkringen. För deras vidkommande torde frågan om hjälp vid havandeskap och barnsbörd sakna aktualitet. Vad de utländska kvinnorna beträffar må erinras om att Kungl. Maj:t jämlikt 110 § sjukförsäkringslagen äger träffa överenskommelse med främmande makt om tillämpning av lagen på dess medborgare, som vistas men inte är mantalsskrivna i Sverige. Om så sker kommer de kvinnor, som omfattas av överenskommelsen, automatiskt att bli berättigade till moderskapshjälp på samma sätt som övriga sjukförsäkrade kvinnor.

Av paragrafens formulering framgår vidare, att moderskapshjälpen är en förmån, som lämnas på grund av den obligatoriska sjukförsäkringen. Härav följer, utan särskilt stadgande, att hjälpen skall utgå från den sjuk-kassa, i vilken kvinnan är sjukförsäkrad. För det fall att hon är försäkrad i såväl lokal- som centralsjuk-kassa finnes i förslagets 16 § upptagna regler rörande det inbördes förhållandet mellan kassorna med avseende å moderskapshjälpen.

2 §.

Denna paragraf innehåller en upplysning om att moderskapshjälp utgöres av ersättning för förlossningsutgifter samt moderskapspenning.

3 §.

I förevarande paragraf upptages bestämmelser om ersättning för förlossningsutgifter.

Socialförsäkringsutredningen.

I den av socialförsäkringsutredningen föreslagna lagtexten (4 §) har bestämmelserna om ersättning för förlossningsutgifter utformats så, att varje försäkrad skall äga åtnjuta ersättning för utgifter för dels läkarvård, som är erforderlig vid förlossning annorstädes än å förlossningsanstalt, dels vård å förlossningsanstalt och dels intagning å förlossningsanstalten och återresa därifrån. I fråga om ersättningens bestämmande hänvisas i paragrafen till 14, 15 och 17 §§ sjukförsäkringslagen. Därjämte innehåller paragrafen ett stadgande, enligt vilket med förlossningsanstalt skall förstås barnbördsavdelning å allmänt sjukhus ävensom annan inrättning, som enligt av Konungen fastställd förteckning är att anse som förlossningsanstalt jämligt den föreslagna lagen.

I anslutning till sistnämnda stadgande uttalar utredningen som sin mening, att den föreslagna förteckningen bör upptaga de förlossningsinrättningar — med undantag för barnbördsavdelningar — som anges i kungörelsen den 21 juli 1937 (nr 743) angående statsbidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m., dvs. sådana barnbördshus, förlossningshem och förlossningsrum hos barnmorskor, som drives av landsting, kommun, kommunalförbund, förening eller stiftelse och ingår i godkänd plan. Därjämte finner utredningen skäligt, att väntehem för barnaföderskor i rikets ödemarker betraktas som förlossningsanstalter i förevarande bemärkelse och således upptages i förteckningen.

Yttrandena.

Medicinalstyrelsen framhåller, att det i förslaget använda uttrycket »läkarvård, som är erforderlig vid förlossning annorstädes än å förlossningsanstalt» inte bör fattas så snävt, att därmed endast förstås vård som är behövlig på grund av inträffad eller befarad komplikation, utan tolkas så vidsträckt, att därunder också faller t. ex. läkarvård, som erfordras för att bereda narkos där sådan påkallas. På liknande sätt uttalar sig *Svenska barnmorskeförbundet*, som till förekommande av en restriktiv tolkning av uttrycket i fråga anser mera preciserade bestämmelser böra komma till användning.

Vad angår frågan, vilka inrättningar som bör räknas som förlossningsanstalter i förslagets bemärkelse, upplyser *medicinalstyrelsen*, att ett antal förlossningar fortfarande äger rum å sjukstuga, som saknar särskild barn-

bördsavdelning eller har av styrelsen icke godkänd sådan avdelning. Begreppet förlossningsanstalt borde därför givas en sådan tolkning, att även dessa barnaföderskor erhöle del av förmånerna i fråga. Vidare uttalar styrelsen, att behovet av väntehem för avlägset boende barnaföderskor ökat i och med att förlossningarna i allt större utsträckning skedde på anstalter. För befolkningen i exempelvis skärgårdsområdena vore detta behov ofta lika stort som i ödemarksområdena. De väntehem, som efter medicinalstyrelsens prövning kunde komma att ingå i planerna för den slutna förlossningsvården, borde därför i förevarande hänseende betraktas som förlossningsanstalter även i den mån de inte vore belägna i ödemarksområde.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anför med instämmande av *mödrahjälpsnämnden i länet*.

Länsstyrelsen finner det önskvärt att även mödrahem i särskilda fall må kunna hänföras till samma kategori av anstalter. I Jämtlands län med dess stora ytvidd och glesa bebyggelse måste — enligt vad länsstyrelsen har sig bekant — mödrahjälp ej sällan beviljas till väntande mödrar i form av inackorderingsbidrag, avseende tiden före nedkomsten, därvid inackorderingen motiveras därav, att kvinnans hem är beläget på ort med så stort avstånd från förlossningsinrättning eller med så dåliga kommunikationer, att kvinnan nödgas lämna hemmet i god tid före den beräknade tiden för förlossningen. I dylika fall plägar inackorderingen i avbidan på intagning på förlossningsinrättning ske i privata hem, pensionat eller dylikt. Sedan landstingets mödrahem Storsjöliden i Östersund numera utbyggt till 15 vårdplatser, vore det, för undvikande av inackorderingar, som nyss sagts, av värde, om mödrahemmet, i den mån platser finnas tillgängliga, finge användas såsom väntehem och i likhet med sådant hem i förevarande hänseende jämställas med förlossningsinrättning.

Även *socialstyrelsen* ifrågasätter, huruvida icke mödrahem i vissa fall — nämligen då de begagnas som väntehem — i förevarande hänseende borde jämställas med förlossningsanstalter.

Departementschefen.

Att — såsom Svenska barnmorskeförbundet ifrågasatt — i lagtexten närmare precisera innebörden av uttrycket »läkarvård, som erfordras vid förlossning annorstädes än å förlossningsanstalt» synes knappast möjligt. Uttrycket bör emellertid inte tolkas för snävt; och till erforderlig läkarvård bör alltså, såsom medicinalstyrelsen föreslagit, hänföras t. ex. narkosgivning om sådan påkallas av kvinnan.

I likhet med utredningen anser jag, att barnbördsavdelningar vid de allmänna sjukhusen — sistnämnda uttryck taget i den bemärkelse som angives i 4 § sjukförsäkringslagen — bör anses som förlossningsanstalter i förevarande mening och att Kungl. Maj:t bör bemyndigas att till dylika anstalter hänföra jämväl andra förlossningsinrättningar. Jag är inte nu beredd att i detalj taga ståndpunkt till frågan, vilket innehåll Kungl. Maj:ts beslut bör ha, men skall vid ärendets fortsatta handläggning givetvis ta

hänsyn till de synpunkter som framkommit under remissbehandlingen, vilka alla synes mig beaktansvärda. I vart fall synes mig väntehemmen böra i den utsträckning medicinalstyrelsen föreslagit likställas med förlossningsanstalter.

Jag vill tillägga, att enligt förslaget ersättning för läkarvård skall utgå ej blott vid hemförlossning utan vid varje förlossning annorstädes än å förlossningsanstalt i lagens mening.

4 §.

Denna paragraf innehåller endast en upplysning om att moderskapspenning utgår i form av grundpenning samt, under villkor som angives i följande paragrafer, jämväl i form av barntillägg och tilläggspenning.

5 §.

I första stycket av förevarande paragraf anges grundpenningens storlek, 270 kr. vid enkelbörd och 405 kr. vid flerbörd. Enligt paragrafens andra stycke skall 135 kr. av grundpenningen kunna lyftas tidigast å nittionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten. Eftersom innehållet i dessa båda stadganden behandlats i den allmänna motiveringen, kan jag här begränsa mig till att kommentera paragrafens tredje stycke, som föreskriver inskränkningar i vissa anstaltsvårdade kvinnors rätt till grundpenning. För sammanhangets skull synes det härvid lämpligt att även behandla innehållet i 7 § sista stycket, som upptar motsvarande regler i fråga om rätten till tilläggspenning.

Socialförsäkringsutredningen.

Socialförsäkringsutredningen erinrar i sitt betänkande om att 23 § sjukförsäkringslagen innehåller en bestämmelse enligt vilken sjukpenning ej utgår för tid då försäkrad a) fullgör tjänstgöring såsom värnpliktig, b) är intagen i barnhem eller skola tillhörande barna- och ungdomsvården, c) är häktad eller intagen i fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt, d) vårdas å allmän alkoholistanstalt, e) i annat fall än nu sagts av annan orsak än sjukdom tagits i förvar på det allmännas bekostnad. Utredningen framhåller vidare, att rätten till moderskapspenning inte borde begränsas till att avse de kategorier som vore sjukpenningförsäkrade. Alla försäkrade kvinnor borde sålunda i princip ha rätt till kontant hjälp vid havandeskap och förlossning. Emellertid föreläge regelmässigt inte något behov härav i de fall som nämnts under b)—e). Dessa undantag — som utom i vad de avsåge barnhem hade motsvarigheter i mödrahjälpförordningen — borde alltså i princip även avse moderskapsförsäkringen. Det borde emellertid framhållas, att de kvinnor som vistades på mödrahem — vilka vore att anse såsom barnhem — väl därstädes finge viss utrustning till låns för barnet men att de i regel ej finge medtaga utrustningen från hemmet. Ehuru dessa kvinnor regelmässigt erhöles mödrahjälp även till utrustning, syntes det skäligt att de finge behålla rätten till grundpenning.

På grund av vad sålunda anförts har utredningen i sitt förslag (12 §) upptagit ett stadgande, enligt vilket de i 23 § b)—e) föreskrivna inskränkningarna i rätten till sjukpenning skall äga motsvarande tillämpning i fråga om rätten till moderskapspenning utom såtillvida att kvinna, som är intagen i mödrahem, skall äga uppbära grundpenning.

Det kan i detta sammanhang erinras om att barntillägget enligt utredningens förslag utgör en del av grundpenningen.

Yttrandena.

Utredningens förslag i förevarande hänseende har i allmänhet godtagits under remissbehandlingen.

Socialstyrelsen har emellertid ansett, att kvinnor, som är intagna i mödrahem, bör ha rätt att utfå inte blott grundpenning utan även tilläggspenning; i annat fall kunde det nämligen befaras att förvärvsarbetande mödrar, som vore i behov av vård på mödrahem, komme att undandraga sig sådan vård till skada för barnet. *Överståthållarämbetet* anför liknande synpunkter och pekar på att förslaget skulle kunna få den ogynnsamma följden, att barnen i ökad omfattning bleve skilda från mödrarna redan å förlossningsanstalterna. Utbetalades även tilläggspenningen till mödrar å mödrahem, torde det emellertid bli erforderligt med bestämmelser om utbetalning av försäkringsbeloppet till vederbörande huvudman, vilken, efter avräkning av avgiften för vistelsen å hemmet, skulle utbetala eventuellt överskott till kvinnan. Även *försäkringsrådet*, *länsstyrelserna i Stockholms, Kopparbergs och Västernorrlands län*, *Stockholms stads barnavårdsnämnd*, *Svenska socialvårdsförbundet* och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* förordar att tilläggspenning helt eller delvis skall utgå vid vistelse på mödrahem.

Departementschefen.

Vad grundpenningen beträffar kan jag i stort sett ansluta mig till vad utredningen föreslagit. I motsats till sjukpenningen är grundpenningen emellertid ett fast engångsbidrag och frågan om inskränkning i rätten till grundpenning synes därför lagtekniskt böra lösas på annat sätt än genom en hänvisning till 23 § sjukförsäkringslagen, som förutsätter att ersättningen löper dag för dag. På grund härav har i tredje stycket av förevarande paragraf upptagits ett stadgande av innehåll, att grundpenning ej skall utgivas till kvinna, som vid tiden för förlossningen är intagen i annat barnhem än mödrahem eller i skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller i fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt. Tillräckliga skäl har inte ansetts föreligga att vid övriga i 23 § sjukförsäkringslagen omnämnda former av omhändertagande inskränka kvinnans rätt till grundpenning.

I likhet med utredningen anser jag, att barntillägget i nu förevarande hänseende bör följa samma regler som grundpenningen. Departementsför-
7.—Bihang till riksdagens protokoll 1954. 1 saml. Nr 144.

slagets 6 §, som innehåller regler om barntillägg, har därför utformats så, att dylikt tillägg endast kan utgå till kvinna, som äger rätt till grundpenning.

Även i fråga om inskränkningarna i rätten till tilläggspenning kan jag i huvudsak godtaga utredningens förslag. I likhet med socialstyrelsen och vissa andra remissinstanser anser jag emellertid, att förslaget bör modifieras så, att tilläggspenning utgives även för tid då kvinnan är intagen i mödrahem. I enlighet med vad nu anförts har i sista stycket av 7 §, som innehåller regler om tilläggspenning, upptagits en bestämmelse av innebörd, att tilläggspenning ej utgår för tid, då kvinna är intagen i annat barnhem än mödrahem eller i skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller i fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt eller är häktad eller eljest av annan orsak än sjukdom är tagen i förvar på det allmännas bekostnad. Det torde vara obehövt att föreskriva motsvarande inskränkning för det fall att barnaföderska vårdas å alkoholistanstalt; såvitt känt har kvinna å dylik anstalt hittills inte i något fall fött barn.

I detta sammanhang må nämnas, att socialförsäkringsutredningen i sitt förslag (6 § sista st.) upptagit ett stadgande av innehåll, att om kvinna avlidit i samband med förlossningen eller därefter hennes dödsbo äger uppbära ännu inte utbetald grundpenning. I departementsförslaget saknas motsvarighet till detta stadgande. Av allmänna rättsregler torde nämligen följa, att en fordringsrätt, som uppkommit på grund av försäkring, övergår till den berättigades dödsbo, för den händelse denne skulle avlida innan han hunnit uppbära vad som tillkommit honom; och utredningen torde med sitt förslag inte ha avsett annat än att ge uttryck för denna allmänna rättsgrundsats.

6 §.

Vad denna paragraf innehåller om rätt till barntillägg fr. o. m. den tionde t. o. m. den fyrtiofjärde dagen efter förlossningen hänger nära samman med de regler rörande förhållandet mellan rätten till moderskapspenning och rätten till sjukpenning, som jag ämnar föreslå skola införas i 23 § sjukförsäkringslagen, och kommer därför att upptagas till behandling i samband därmed.

Rörande paragrafens innehåll i övrigt hänvisas till vad som anförts i den allmänna motiveringen och vid behandlingen av förslagets 5 §.

7 §.

Innehållet i första och andra styckena av denna paragraf, som upptar regler om tilläggspenning, har behandlats i den allmänna motiveringen. Rörande paragrafens tredje stycke hänvisas till vad som anförts vid 5 §.

8 §.

Enligt första stycket av förevarande paragraf skall kvinna, som önskar erhålla tilläggspenning för tid före förlossningsdagen, i förväg göra anmälan därom till sjukkassan. Sker ej sådan anmälan, skall tilläggspenning utgivas fr. o. m. förlossningsdagen, om hinder inte mött för anmälan eller eljest särskilda skäl föreligger. Dessa stadganden, som saknar motsvarighet i utredningens förslag men har en viss motsvarighet i 26 § första stycket sjukförsäkringslagen, syftar dels till att skapa bättre möjligheter för kassan att öva kontroll över att kvinnan avhåller sig från förvärvsarbete och dels till att underlätta tillämpningen av de regler rörande förhållandet mellan å ena sidan rätten till moderskapspenning och å andra sidan rätten till sjukpenning och daghjälp från erkänd arbetslöshetskassa, som jag ämnar föreslå i det följande.

Paragrafens andra stycke överensstämmer i sak med 9 § sista stycket i utredningens förslag.

9 §.

I fråga om denna paragraf hänvisas till den allmänna motiveringen.

10 §.

Denna paragraf, som upptar regler om nedsättning eller indragning av moderskapspenning, överensstämmer i allt väsentligt med vad utredningen föreslagit. I stället för att — såsom utredningen gjort i 12 § — hänvisa till sjukförsäkringslagens nedsättnings- och indragningsregler innehåller departementsförslaget direkta regler i ämnet.

11—13 §§.

Beträffande dessa paragrafer, som innehåller regler rörande moderskapshjälpens finansiering, hänvisas till den allmänna motiveringen.

14 §.

Några kommentarer torde inte erfordras till denna paragraf, som motsvarar 9 § tredje stycket i utredningens förslag.

15 §.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad som föreslagits av utredningen har i denna paragraf upptagits preskriptionsregler, som nära ansluter sig till motsvarande regler i 30 § sjukförsäkringslagen.

16 §.

Förevarande paragraf innehåller regler rörande förhållandet mellan centralsjukkassan och därtill ansluten lokalsjuk-kassa med avseende å moder-

skapshjälpen. Paragrafen överensstämmer i sak med utredningens förslag, som i detta hänseende allmänt godtagits under remissbehandlingen.

17 §.

Denna paragraf innehåller — i likhet med 12 § utredningens förslag — en hänvisning till sjukförsäkringslagens 59, 89, 101—103, 105 och 106 §§, vilka föreslås skola äga motsvarande tillämpning beträffande moderskaps-hjälp.

18 §.

Enligt denna paragraf skall Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, tillsynsmyndigheten för de allmänna sjukkassorna — dvs. riksförsäkringsanstalten — äga utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter.

Lagen föreslås skola träda i kraft den 1 januari 1955, då 1937 års förordning om moderskapspenning skall upphöra att gälla. De i förslaget upptagna övergångsbestämmelserna, vilka i sak överensstämmer med dem utredningen föreslagit, torde inte tarva några kommentarer.

Förslaget till lag om ändring i sjukförsäkringslagen.

1 §.

Rörande ändringen i denna paragraf hänvisas till vad som anförts i inledningen till specialmotiveringen.

23 §.

Till förevarande paragraf har fogats ett nytt stycke, som upptar regler för det fall att rätt till moderskapspenning och sjukpenning skulle komma att föreligga samtidigt.

Socialförsäkringsutredningen.

Såsom förut angivits räknar utredningen med att av grundpenningen 135 kronor avser anskaffningar och 135 kronor ersättning för minskad arbetsförmåga. Den sistnämnda delen motsvarade grundsjukpenning för 45 dagar. Skulle kvinnan under tiden för nedkomsten lida av sjukdom, som berättigade till sjukpenning, borde således hennes grundsjukpenning kunna innehållas för 45 dagar av den anledningen, att hon vore berättigad till moderskapshjälp i form av grundpenning. Utredningen föreslår därför, att grundsjukpenning inte skall utgå för förlossningsdagen och därpå följande 44 dagar.

Då barntillägget åtföljer grundsjukpenningen resp. grundpenningen, kommer till följd av vad sålunda föreslagits grundpenningens — inte grund-

sjukpenningens — barntillägg att utgå vid sjukdom under de första 45 dagarna räknat fr. o. m. förlossningsdagen. Utredningen — som tidigare förordat att barntillägg till grundpenningen skall utges för 10 dagar räknat fr. o. m. förlossningsdagen — föreslår därför, att denna regel kompletteras såtillvida, att dylikt barntillägg skall utgå även för de därefter följande 35 dagarna i den mån kvinnan då vårdas på förlossningsanstalt eller sjukhus.

Utredningen framhåller slutligen, att tilläggssjukpenning och tilläggs-penning var för sig avser att bereda förvärvsarbetande ersättning för inkomstbortfall och uppenbarligen inte bör utgå samtidigt, samt föreslår med anledning härav en regel av innebörd att tilläggssjukpenning inte skall utgå för dag, för vilken kvinnan uppbär tilläggspenning.

Yttrandena.

Länsstyrelserna i Stockholms och Uppsala län påpekar, att enligt utredningens förslag något barntillägg inte skall utgå, om kvinnan under tiden närmast efter barnsängen drabbas av sjukdom, som ej kräver vård på förlossningsanstalt eller sjukhusvård, samt ifrågasätter om inte barntillägg i dylikt fall borde utgivas enligt sjukförsäkringslagens bestämmelser. Denna uppfattning uttalas även av *Svenska barnmorskeförbundet* och *Stockholms läns erkända centralsjukkassa*. *Riksförsäkringsanstalten* ifrågasätter, om inte barntillägg borde utgå också i de fall då kvinna vistas å sjukhus eller annan vårdanstalt för späda barn endast på den grund, att läkare funnit moderns närvaro erforderlig med hänsyn till det på anstalten intagna spädbarnet. *Göteborgs stads erkända centralsjukkassa* och *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser, att barntillägg bör utgå till kvinna, som får stanna kvar på förlossningsanstalten inte för egen vård utan för amning av s. k. prematurbarn.

Departementschefen.

I likhet med utredningen anser jag, att grundsjukpenning inte bör utgå för tiden fr. o. m. förlossningsdagen t. o. m. den fyrtiofjärde dagen därefter. Regeln härom, som lämpligen bör införas i ett nytt andra stycke i 23 § sjukförsäkringslagen, bör utformas så, att därav klart framgår att den endast avser barnaföderskor, som äger rätt till moderskapshjälp i form av grundpenning. Om grundpenning till följd av vad som stadgas i 5 § sista stycket i den föreslagna lagen om moderskapshjälp inte skall utgivas — t. ex. därför att kvinnan vid förlossningen är intagen i en fångvårdsanstalt — bör hon alltså ha rätt till grundsjukpenning enligt vanliga regler för den händelse hon efter utskrivning från anstalten skulle insjukna under ifrågavarande tidsperiod. På grund härav har som en första punkt i det föreslagna nya stycket i 23 § sjukförsäkringslagen upptagits ett stadgande av innebörd att försäkrad, som äger rätt till grundpenning enligt

lagen om moderskapshjälp, ej må uppbära grundsjukpenning för tiden fr. o. m. förlossningsdagen t. o. m. den fyrtiofjärde dagen därefter.

Eftersom rätten till sjukförsäkringens barntillägg är avhängig av rätten till grundsjukpenning blir konsekvensen av ifrågavarande stadgande, att inte heller dylikt tillägg kommer att utgå om kvinnan blir sjuk under nyssnämnda tidsperiod. Med anledning härav bör — såsom utredningen föreslagit — barntillägg i stället utgivas till grundpenningen inte blott — såsom berörts tidigare — för de första tio dagarna fr. o. m. förlossningsdagen utan även för tiden därefter intill dess rätten till grundsjukpenning ånyo inträder eller t. o. m. den fyrtiofjärde dagen efter förlossningen. Utredningen har såsom villkor härför föreslagit att kvinnan — förutsatt givetvis att övriga villkor för barntillägg är uppfyllda — vårdas å förlossningsanstalt eller sjukhus. Vad som anförts i remissyttrandena innefattar enligt min mening inte tillräckliga skäl att frångå utredningens förslag härutinnan. Jag vill endast tillägga, att en kvinna, som för att amma ett för tidigt fött barn eller eljest för barnets skull måste kvarstanna å förlossningsanstalten längre än som är nödvändigt med hänsyn till henne själv, bör anses åtnjuta vård därstädes.

De nu förordade bestämmelserna rörande barntillägg har upptagits i 6 § förslaget till lag om moderskapshjälp.

Enligt de regler, som jag förut föreslagit rörande tilläggsspenningen, blir denna vanligen lika stor som och i intet fall lägre än tilläggssjukpenningen. Det kan därför aldrig innebära en nackdel för kvinnan, att hon vid sjukdom får uppbära tilläggsspenning i stället för tilläggssjukpenning. Då båda dessa förmåner givetvis inte bör utgå samtidigt och tilläggsspenningen bör vara den primära, har som en andra punkt i det föreslagna andra stycket av 23 § sjukförsäkringslagen upptagits ett stadgande av innehåll, att tilläggssjukpenning ej utgår för dag, för vilken försäkrad äger rätt till tilläggsspenning.

56 och 106 §§.

De föreslagna ändringarna i dessa båda paragrafer torde inte behöva kommenteras.

Förslaget till förordning angående ändring i arbetslöshetskasseförordningen.

Socialförsäkringsutredningen.

Socialförsäkringsutredningen framhåller, att så gott som alla kvinnliga anställda med inkomst av någon betydelse genom moderskapsförsäkringen bleve garanterade ersättning för inkomstbortfall vid havandeskap och barns-börd och att man kunde utgå från, att en del barnaföderskor bland arbetstagarne även vore anslutna till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen. Särskilda bestämmelser syntes därför erforderliga för sådana fall, då mo-

derskapspenning och daghjälp från arbetslöshetsförsäkringen skulle komma att utgå samtidigt. Föreskrifter härom syntes i fråga om daghjälp höra hemma bland bestämmelserna rörande erkända arbetslöshetskassor. Denna fråga komme att behandlas av 1951 års utredning om arbetslöshetsförsäkringen, som även torde komma att pröva frågan om rätt till förmåner från arbetslöshetsförsäkringen för kvinnlig medlem i arbetslöshetskassa med avseende å sådan tid under graviditeten eller efter nedkomsten då moderskapspenning ej utginge.

Yttrandena.

1951 års utredning om arbetslöshetsförsäkringen redogör för understöd-rätten inom arbetslöshetsförsäkringen i samband med havandeskap och barnsbörd och framhåller, att det i många fall uppkommer särskilda svårigheter när det gäller att bedöma om t. ex. en gravid kvinna är arbetsför i sådan utsträckning, att hon kan anses berättigad till ersättning, eller om en nybliven moder kan anses oförhindrad att anta arbete på grund av att hon i viss omfattning är bunden av amningen och vården av barnet. Genom moderskapsförsäkringen bortföller sådana svår bemästrade problem såvitt angår den 90-dagarsperiod, då tilläggspenning utginge. Däremot bortföller inte frågan om ersättning i anledning av havandeskap och barnsbörd helt inom arbetslöshetsförsäkringen.

Med nu gällande bestämmelser kunde, fortsätter utredningen, arbetslöshetsförsäkrade kvinnor i vissa fall ej påräkna ersättning från denna försäkring på grund av att de ej uppfyllde grundläggande krav för sådan ersättning, nämligen möjlighet och villighet att söka och åta sig arbete. Det vore angeläget att prövningen, huruvida dessa krav uppfylldes, skedde med hänsyn till omständigheterna i de individuella fallen och utan onödig stränghet. Däremot funne utredningen det principiellt och praktiskt betänkligt att i några som helst fall helt efterge dessa krav.

Utredningen yttrar vidare.

Vid genomförande av den föreslagna moderskapsförsäkringen uppkommer behov av bestämmelser rörande samordningen mellan denna försäkring och arbetslöshetsförsäkringen. Dessa spörsmål har utredningen för avsikt att behandla i sitt slutbetänkande. Här vill utredningen till närmare behandling upptaga endast frågan om behovet av särskilda bestämmelser till förhindrande av att ersättning från arbetslöshetsförsäkringen utgår för dag, för vilken kvinna uppbär tilläggspenning från moderskapsförsäkringen, och omvänt. Man synes kunna bortse från grundpenningen i detta sammanhang.

Det torde i och för sig vara självklart, att ersättning från arbetslöshetsförsäkringen inte skall kunna utgå för dag då tilläggspenning utgår. Visserligen skulle kvinnan under tid, då hon inte utför förvärvsarbete i samband med havandeskap och barnsbörd, kunna betraktas som arbetslös, men denna arbetslöshet är inte förenad med inkomstbortfall, eftersom detta kompenseras genom tilläggspenningen. I förordningen om erkända arbetslöshetskassor hör emellertid finnas uttrycklig föreskrift att daghjälp icke

må utgå för dag, för vilken tilläggspenning uppbäres. I lagen om allmän moderskapsförsäkring bör finnas bestämmelse om att tilläggspenning icke må utgå för dag för vilken daghjälp från erkänd arbetslöshetskassa uppbäres.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller bl. a., att de vidare föreskrifter av kontrollnatur, som måste utfärdas, torde böra behandlas av arbetslöshetsförsäkringens tillsynsmyndighet och sjukkassornas chefsmyndighet gemensamt efter huvudlinjer, som lämpligen kunde uppdragas av 1951 års utredning om arbetslöshetsförsäkringen.

De erkända arbetslöshetskassornas samorganisation — som i huvudsak tillstyrkt förslaget om moderskapsförsäkring — anholder om utredning, huruvida ej en utvidgning med det snaraste kunde vidtagas, så att tilläggspenning i vissa fall kunde utgå genom sjukkassan för sammanlagt 180 (eller vid 6-dagarsvecka 156) dagar. De fall som avsåges vore då kvinna på grund av graviditet bleve arbetslös och svårligen kunde placeras i lämpligt arbete samt då hon på grund av vård om barnet visades vara förhindrad att ta arbete. Intyg skulle lämnas av arbetslöshetskassan eller — om sådan kassa inte finnes för yrkesområdet — en särskilt inrättad yrkesnämnd samt av arbetsförmedlingen.

Landsorganisationen framhåller, att havande kvinna i inte så få fall torde få avbryta sitt arbete tidigare än sex veckor före den beräknade nedkomsten, beroende på att hon själv eller arbetsgivaren finner det olämpligt att hon fortsätter sitt arbete. Detta gällde oftast kvinnor med arbete av servicekaraktär, t. ex. servitriser, frisörskor, affärsbiträden. Även om man kunde hävda att vederbörande kvinna i flertalet fall vore i stånd att taga annat arbete, uppstode ej sällan svårigheter att finna detta lämpligare arbete. LO skulle finna det rimligt att möjligheter skapades för de erkända arbetslöshetskassorna att efter de olika förhållanden, varunder kassorna arbetade, lämna en kompletterande hjälp före och efter den tid moderskapsförsäkringen omfattade.

Departementschefen.

Arbetslöshetsförsäkringen är f. n. föremål för översyn av 1951 års utredning om arbetslöshetsförsäkringen, vilken ännu inte avgivit sitt slutbetänkande. Jag vill därför i fråga om samordningen mellan moderskapsförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen nu endast föreslå en bestämmelse, som avser att hindra att ersättning för inkomstbortfall utgår från båda försäkringarna samtidigt. Omfattas en barnaföderska av båda dessa försäkringar, torde moderskapsförsäkringen få anses vara den primära. Åt förenämnda bestämmelse, vilken lämpligen bör få form av ett tillägg till 18 § förordningen om erkända arbetslöshetskassor, har jag därför givit innebörden, att daghjälp från erkänd arbetslöshetskassa ej får utgivas för dag för vilken kvinnan äger rätt till tilläggspenning enligt lagen

om moderskapshjälp. Jag vill erinra om att i 8 § första stycket i departementsförslaget till lag om moderskapshjälp intagits vissa föreskrifter, som åsyftar att fixera den tidpunkt från vilken tilläggspenning i det enskilda fallet utgår.

Av de i överensstämmelse med det anförda inom socialdepartementet upprättade författningsförslagen, vilka har den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, är förslaget till lag om moderskapshjälp och förslaget till lag angående ändring i sjukförsäkringslagen av den natur att lagrådets utlåtande över dem bör inhämtas.

Departementschefens hemställan.

Departementschefen hemställer härefter att lagrådets utlåtande över ifrågavarande förslag till

1) *lag om moderskapshjälp* och

2) *lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring*

måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Olof Särnmark.

---

¹ Denna bilaga — som är likalydande med de vid propositionen fogade författningsförslagen utom såtillvida att i förslaget till lag om moderskapshjälp vidtagits vissa redaktionella jämkningar — har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 8 mars 1954.

Närvarande:

justitieråden NISSEN,
HELLQUIST,
KARLGREN,
regeringsrådet ECKERBERG.

Enligt lagrådet den 6 mars 1954 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 19 februari 1954, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

- 1) *lag om moderskapshjälp; samt*
- 2) *lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet Gunnar Engström.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Harriet Stangenberg.

---

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12
mars 1954.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Sträng, lagrådets den 8 mars 1954 avgivna utlåtande över de den 19 februari 1954 till lagrådet remitterade förslagen till lag om moderskapshjälp samt lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring.

Föredraganden tillkännager, att lagrådet lämnat förslagen utan erinran, samt hänvisar till sitt i statsrådsprotokollet för den 19 februari 1954 redovisade förslag att i samband med genomförandet av ifrågavarande lagstiftning nu gällande bestämmelser rörande statsbidrag till driften av förlossningsanstalter och väntehem m. m. upphäves samt viss ändring vidtages i bestämmelserna rörande rätt till läkemedel inom den förebyggande mödra- och barnavården.

Härefter hemställer föredraganden, att dels, jämlikt § 87 regeringsformen, ifrågavarande förslag till *lag om moderskapshjälp* och *lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring* dels ock i statsrådsprotokollet för den 19 februari 1954 omförmälda förslag till *förordning angående ändrad lydelse av 18 § förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor* måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Olof Särnmark.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Propositionen	1
Förslag till lag om moderskapshjälp	3
Förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring	8
Förslag till förordning angående ändrad lydelse av 18 § förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor	10
Utdrag av statsrådsprotokollet den 19 februari 1954	11
Gällande bestämmelser	11
Moderskapshjälp och moderskapspenning	11
Mödrahjälp	13
Kollektiva hjälpformer	16
Arbetskyddslagstiftning m. m.	19
Vissa konventioner	21
Översikt av tidigare reformförslag	22
Sammanfattning av remissyttrandena över vissa tidigare reformförslag....	26
Översikt av sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen	29
Den allmänna sjukförsäkringen	29
Arbetslöshetsförsäkringen	33
Socialförsäkringsutredningens förslag	35
Allmänna synpunkter	35
Moderskapsförsäkringens utformning	43
Mödrahjälp	51
Särskilda frågor	54
Kostnadsberäkningar	54
Särskilda yttranden	55
Remissyttrandena över socialförsäkringsutredningens förslag	56
Allmänna synpunkter	56
Moderskapsförsäkringen	59
Mödrahjälp	71
Särskilda frågor	76
Departementschefen	77
Allmänna synpunkter	77
Moderskapsförsäkringen	81
Mödrahjälp	88
Vissa särskilda frågor	89
Kostnadsfrågor	90
Specialmotivering	92
Förslaget till lag om moderskapshjälp	93
Förslaget till lag om ändring i sjukförsäkringslagen	100
Förslaget till förordning angående ändring i arbetslöshetskasseförordningen	102
Departementschefens hemställan	105
Lagrådets utlåtande	106
Utdrag av statsrådsprotokollet den 12 mars 1954	107